UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

DISERTAČNÍ PRÁCE

2010 MICHAL MALÝ

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA PSYCHOLOGIE

Mgr. MICHAL MALÝ

LIFE - SATISFACTION

PRO STUDENTY NA GYMNÁZIÍCH

V INTERSEXUÁLNÍCH A VĚKOVÝCH ROZDÍLECH

DISERTAČNÍ PRÁCE

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Mojmír Svoboda, CSc.

OLOMOUC 2010

NÁZEV:

LIFE - SATISFACTION

PRO STUDENTY NA GYMNÁZIÍCH

V INTERSEXUÁLNÍCH A VĚKOVÝCH ROZDÍLECH

TITLE:

LIFE - SATISFACTION

OF GRAMMAR SCHOOL STUDENTS

IN INTER-SEXUAL AND AGE DIFFERENCES

S poděkováním za odbornou činnost od školitele pana profesora M. Svobody z Brna
a dále své rodině a všem dalším za celkovou podporu k dokončení díla.

Prohlašuji, že jsem vypracoval práci samostatně a s využitím uvedené literatury.

OBSAH

Anotace 8
Abstract and Key Words 9

Úvod 10

Část teoretická

1. Problematika percepce dospívající mládeže 12
1.1. Historický exkurz postavení studujících 14
1.1.1. Vývojové modely od klasického po socialistický 14
1.1.2. Studenti gymnázií od monarchie po republiku 16
1.1.3. Dnešní postavení a rizika gymnaziálních studujících 19
1.2. Perspektivy a hodnoty studujících na gymnáziích 20
1.2.1. Sociální psychopatologizace a delikvence v chování adolescentů 21
1.2.2. Výuka a image školy v lidských faktorech 22
1.2.3. Po maturitní zkoušce dále navazující studium 24
1.2.4. Pedagogický optimismus v globalizačním formátu 26
1.2.5. Inspirace kalokagathie a antický ideál jak dál 27
1.2.6. Back to work a tématika lidského prožitku štěstí 28

2. Problematika fenoménu životní spokojenosti 29
2.1. Charakteristika a vymezení pojmosloví 29
2.1.1. Happiness 30
2.1.2. Well-being 32
2.1.3. Life-satisfaction 32
2.1.4. Quality of Life 34
2.1.5. Welfare 35
2.2. Posuzování osobní psychické pohody ve výzkumech 36
2.2.1. Veenhoven a World Database of Happiness 36
2.2.2. Počátky psychodiagnostiky životní satisfakce 37
2.2.3. Konceptualizace dat k dnešnímu eurospolečenství 37
2.2.4. Souvislosti k dalším interpretacím okolností 39

2.2.4.1. Některé indikátory a motivátory psychosociální 40
2.2.4.2. Korelace ekonomické a životního prostředí 40
2.2.4.3. Schopnosti asertivní kontrolovatelnosti okolí 42
2.2.4.4. Teoretické prekoncepce tradice kulturního relativismu 43
2.2.4.4.1. Pojetí teoreticky referenční 44
2.2.4.4.2. Pojetí teoreticky diskrepanční 44
2.2.4.4.3. Pojetí teoreticky konkurenční 45

3. Problematika psychodiagnostiky a měření 45
3.1. Metodika měření ve světě a u nás 45
3.2 Determinanty - pohlaví, věk, vztahy, status, kulturní diference 49
3.2.1. Pohlaví 49
3.2.2. Věk 50
3.2.3. Vztahy 51
3.2.4. Status 53
3.2.5. Kulturní diference 54
3.3. Koreláty - osobnost, zvyklosti, zdravotní stav 56
3.3.1. Osobnost 56
3.3.2. Zdraví 57
3.3.3. Zvyklosti 58

Část empirická

4. Vlastní výzkum 60
4.1. Organizace výzkumu 60
4.2. Zkoumaný soubor 60
4.3. Výzkumný problém 61
4.4. Cíle výzkumu 63
4.5. Průběh výzkumu 64
4.6. Aplikovaná metoda šetření 65
4.6.1. Fahrenberg a Dotazník životní spokojenosti 65
4.6.1.1. Sociodemografické faktory spokojenosti lidí 66
4.6.1.2. Koreláty vzhledem k životní spokojenosti 67

4.6.1.3. Aplikované výzkumy s využitím DŽS.....68
4.6.1.4. Popisy dílčích škál dotazníku DŽS…….....69
4.6.1.5. Administrování a vyhodnocení metody 73
4.6.1.5.1. Administrace.....73
4.6.1.5.2. Vyhodnocení.....74
4.6.1.5.3. Normy..... 75
4.6.1.5.4. Vyhodnocovací listy..... 75
4.6.1.5.5. Interpretace 75
4.6.1.5.6. Strategie..... 76
4.6.1.6. Zhodnocení testu.....77

5. Způsoby zhodnocení a statistického zpracování dat výzkumu..... 78
5.1. Základní bodové vyhodnocení výzkumu podle oblastí v MS Excel.....78
5.2. Analýza střední hodnoty a směrodatné odchylky podle oblastí 83
5.3. Analýza střední hodnoty pomocí nezávislého dvouvýběrového t-testu..... 87
5.4. Analýza životní spokojenosti ve vazbě na údaje o sourozencích..... 90

6. Výsledky výzkumné práce 91
6.1. Sumarizace výsledků v souhrnných popisech a vizualizacích 91
6.1.1. Grafy spokojenosti podle pohlaví (výběry dle ročníků) 91
6.1.1.1 Celkové hodnocení spokojenosti v prvních ročnících 91
6.1.1.2 Celkové hodnocení spokojenosti ve třetích ročnících..... 92
6.1.1.3 Vyhodnocení jednotlivých oblastí spokojenosti v prvních ročnících …..... 92
6.1.1.4 Vyhodnocení jednotlivých oblastí spokojenosti ve třetích ročnících 93
6.1.2. Grafy spokojenosti podle ročníků (výběry dle pohlaví) 94
6.1.2.1. Celkové vyhodnocení spokojenosti u mužů 94
6.1.2.2. Celkové vyhodnocení spokojenosti u žen 94
6.1.2.3. Vyhodnocení jednotlivých oblastí spokojenosti u mužů……..... 95
6.1.2.4. Vyhodnocení jednotlivých oblastí spokojenosti u žen……..... 95

7. Shrnutí výsledků výzkumné práce 96
7.1. Závěrečné zhodnocení věkových a intersexuálních rozdílů.....96
7.2. Ověření hypotéz a diskuse…….....100
7.3. Shrnutí původně stanovených cílů ve výzkumné práci…….....108

8. Diskuse 110
9. Závěr..... 114
10. Souhrn 118
Summary.....120
Literatura a zdroje 122
Přílohy

Anotace

Tématem práce je analýza životní spokojenosti studentů na gymnáziích. Teoretická část se zabývá přístupy a výzkumy v uvedené oblasti. Empirická část zpracovává vlastní výzkum vybranou metodou ve formě Dotazníku životní spokojenosti dle Fahrenberga v 10-ti škálách, autorem práce modifikovaných pro sledované skupiny ve věku 15-16 a 18-19 let. Cílový výzkumný vzorek N=200 člení srovnávání ženských a mužských polovin respondentů všech 1. a 3. ročníků. Analýzy získaných výsledků byly kvantitativně provedeny statistickým programem SPSS a v práci jsou kompletně předloženy pomocí tabulek a přehledných grafů.

Anotace a klíčová slova

Práce se zabývá životní spokojeností studentů na gymnáziích s kladným pojetím problematiky k adolescentům v souvislosti s tématikou porovnání konkrétních oblastí životní spokojenosti. Záměrem výzkumného projektu je posouzení studentů dotazníkovou metodou v celém souboru prvních a třetích ročníků. Cílené sledování v dílčích deseti oblastech života směřuje k objektivnímu posouzení a porovnávání rozdílů vzhledem ke kategoriím věku a dále v intersexuálních diferencích v podskupinách zkoumaných osob. Cílem je sledování dílčích oblastí a celkových výsledných hodnot a ověření možnosti užití Dotazníku životní spokojenosti na středoškolské české populaci. Praktickým výstupem autora ve smyslu pedagogicko psychologickém je návaznost na funkční kombinace procesu výchovně vzdělávacího tak, aby obě komponenty, respektive studenti a pedagogové, byly realizovány v těchto zaangažovaných školách. Analýzy vztahů a odlišností z výzkumných závěrů mají aplikace v interaktivním pokračování přímo se studujícími a vyučujícími ke zvyšování kreditu jednotlivých škol a aktivizaci obou složek nutných ke kvalitní výuce. Otevřenost ve vzájemném hodnocení je motivační ke konstruktivní komunikaci, individuální úctě a skupinové dynamice, kdy prožívaná spokojenost je nedílnou součástí dobré kooperace mezi školou a studenty. Identifikace rozdílných momentů v jednotlivých škálách přispívá k celkovému obrazu spokojenosti studentů jako lidského popisného fenoménu ve více variantách odborných termínů. Životní spokojenost je považována za multidimenzionální konstrukt v lidském životě, také současně potřebný pro adekvátní výkonnost a kvalitní studijní i pracovní výsledky.

Klíčová slova: life-satisfaction, well-being, health, education, non-congruence.

Abstract and Key Words

The work deals with the positivist theory of grammar school adolescent students reflecting their life-satisfaction. The goal of the research project is the assessment of the first and third grade students by means of a specialized questionnaire methodology.

The targeted observation in ten spheres of life aims to objective assessment and comparison of differences in age categories and inter-sexual differences in the subgroups of the surveyed persons. The next goal is to find the total values of final satisfaction and to show the complex possibilities of perceptive mechanisms for mental condition of the students as well as for their school presentability. The practical issue in the field of educational psychology is the reflection of the traditional functional combination of the educational process, so that its components can be realized at the engaged school.

The analysis of the relationships and differences based on the research conclusions results in the interactive continuous work with students and teachers reflected in improving the credit of specific schools and in mobilization of both parts of high-quality education.

The openness in mutual assessment is motivationally adequate to constructive communication, individual self-esteem and group dynamism, when the experienced life-satisfaction is an integral part of good cooperation between the school and the students. The explanation of different moments in individual scales brings an overall picture of life-satisfaction as a descriptive human phenomenon in more terminological varieties.

Life-satisfaction is considered to be a multidimensional construct in human life needed for adequate performance and good school and work results.

Key Words: life-satisfaction, well-being, health, education, non-congruence.

Úvod

Základním směřováním při tvorbě koncepce disertační práce byl zájem o realizaci výzkumu v selfmonitoringu studentů se zaměřením na pozitivistická pojetí, která jsou v této práci upřednostňována před zájmy o patologické symptomy, spíše tak často inklinujících k pesimistickým prognózám. Preferovaným zájmem bylo také sledovat hlavně sociální aspekty spokojenosti jako například vztah k bydlení, ke škole anebo k vlastní osobě. Analýza emočních aspektů, které souvisejí s vývojovou psychologií, ani nebyla předmětem této práce. Odborný zájem psychologů a pedagogů o vývojové období dospívání zpravidla bývá odůvodněn tím, že tato vývojová fáze transformuje mnohé osobnostní charakteristiky na kvalitativní úrovni s trvalejší predikcí. Charakterové vlastnosti nabývají v osobnostní individuální struktuře dospívajícího jedince ve vývojovém trendu podobu, jež jej provází po celý život a projikuje, řídí a ovlivňuje jeho další pokračování. Pokud akceptujeme skutečnost, že se v tomto období hierarchicky stabilizuje na životní cestě od počátku pubescence k závěru adolescence celý psychický systém, jenž můžeme pojmenovat dle antiky charakterologií, potom nás ovšem budou zajímat podrobnější údaje. Ke zjišťování úrovně aktualizovaných postojů a názorů středoškolské mládeže byla zvolena dotazníková metoda výzkumu. Tento výzkum mezi studenty byl prováděn autorem disertační práce osobně a byl zapotřebí psychodiagnostický materiál k testování probandů. Po analýze byl vybrán Dotazník životní spokojenosti, vydaný na počátku doktorského studia autora tj. roku 2001. Tento nový dotazník byl od pracovní skupiny s osobnostmi jako vedoucí J. FAHRENBERG a dále v jeho týmu M. Myrtek, J. Schumacher, E. Brahler. Tímto dotazníkem se zjišťuje a vyhodnocuje osobní tvrzení zkoumané osoby o spokojenosti jedince se sebou samým a to sebemonitorování v oblastech zdraví, studia, financí, volného času, partnerství, sebehodnocení, sexuality, přátelství a bydlení. Dílčí spokojenosti v uvedených oblastech života mají svůj podíl na celkovém výsledku a v reprezentativních výzkumech byl dotazník aplikován na širším spektru populačních vzorků od zdravých lidí až po úzkostné kardiologické pacienty.Výzkum byl realizován a aktualizován na čtyřech gymnáziích východočeského regionu během závěru školního roku s ohledem na již uzavřenou klasifikaci studujících, to znamená v sociálně uvolněné školní atmosféře již odvedených výkonů a blížících se letních prázdnin. Zvoleným cílovým souborem byly všechny dostupné první a třetí ročníky za účelem sledování, vyhodnocení a porovnávání podle pohlaví a věku zkoumaných osob zvoleného souboru respondentů. Tato práce je koncentrována na zpracování dat kvantitativními a

statistickými postupy tak, aby bylo možno porovnávat rozdíly mezi studenty a studentkami a zároveň také mezi mladšími a staršími studujícími na gymnáziích. Moderní pohledy současného světa a vědecké psychologie jako je implicitní existenciální filozofická stabilita, kvalita prožívaného života individua, systémy hodnotových orientací, praktická etická dilemata, percepce pohody tedy well-being, míra neuroticismu u osob zatěžovaných studiem, negativismus a hyperkriticismus adolescentů k sobě i sociálnímu prostředí, preference životních stylů až po autosanační i autoregulační mechanismy jsou dalšími nastíněnými náměty a tématickými okruhy k porozumění a podpoře mládeži, vyžadující odbornou pozornost k pozitivnímu rozvoji salutogenetického paradigmatu. Práce přispívá svým dílem k hlubšímu nazírání na mnohdy komplikované a rozporuplné reakce mladých lidí, jejich bohatý interní život často v nesouladu s okolním světem a mnohdy tvrdou realitu ve smyslu českých filmových příběhů o „básnících přicházejících o iluze“. Na straně druhé lze chápat jistou subjektivně prožívanou míru nespokojenosti také za fenomén pozitivní a tedy silně motivační a mobilizační, vedoucí ke kultivaci budoucích pokolení. Současně lze zdůraznit a připomenout fakt, že adekvátní míra celkové životní spokojenosti je základní podmínkou pro smysluplně a plnohodnotně prožitý život jedince, který paralelně pozitivně a konstruktivně motivačně ovlivňuje druhé ve vztahovém systému rodinných a partnerských vztahů a samozřejmě školního psychosociálního klimatu a týmové pohody. Univerzálně eklektický přístup a porovnání výsledků s integrací výzkumných poznatků lze prakticky uplatnit pro specialisty v oborech psychologických, pedagogických a rovněž oborově v rámci pedagogické psychologie. Především vzhledem k výstupům této práce a převedení do praxe s vlídným zacházením se studenty, jejich adekvátní zátěží na dnes sociálně orientovanou výkonnost, hledání hlubších souvislostí s jejich adaptabilitou a s prioritou vychovávat vzdělanou i harmonickou generaci profesně i profesionálně. To vše s ohledem autora na interní psychickou stabilitu a zaměření na vývojová rizika adolescentní mládeže respektive zde sledované skupiny probandů jako východočeských dospívajících středoškoláků. Aplikace sebehodnocení studujících nabízí rozšířenou možnost poznání zájmu o vnitřní psychickou stabilitu, vyrovnanost, vyváženost a emočně kladné vyladění k životu, k práci i ke studiu tak, aby se podle křivky normálního rozložení věnovala do budoucna ještě větší pozornost zdravé populační většině studujících středoškoláků, což je předpoklad pro kvalitní budoucí základnu nových vysokoškoláků a pak intelektuálních čili také vědeckých pracovníků. Jinými slovy sděleno, se jistě vyplatí investovat do mladé populace, přebírající naše motivy.

Teoretická část

1. Problematika percepce dospívající mládeže

Vymezení věku výzkumného souboru přiléhavě popisuje Příhoda v klasickém vidění rytířské výchovy (in Říčan, 1990), kdy jedinec byl považován do patnácti dítětem, pak panošem s mečem jen u sedla, potom se směl opásat a učit se ctnostným dovednostem, v devatenácti s novou výzbrojí a vysvěceným mečem, v jednadvaceti dovršil plnoletosti v den letního slunovratu - zúčastnil se již sám turnaje a předtím byl osobně pasován králem a obdržel přilbu, štít, kopí a své ostruhy. Podobně v jiné dané posloupnosti pravidel se dívka stávala dospělou ženou. Symbolika a každá ritualizace dospělosti byla načasována.

Psychologické přístupy obecně vnímají a chápou vývojovou ontogenetickou etapu dospívání jako kruciální pro sebepojetí respektive sebeakceptaci individua hledajícího vlastní Já (synonymně něm. Ego či angl. Self) v osobnostní struktuře. Proces zmíněného hledání identity ve smyslu existenciálním tedy stát se a být sám sebou, náležet do sociálních skupin a plně zodpovídat za své jednání v mnohých sociálních rolích z pohledu odpovědnosti legislativní a sociologické vzhledem k dodržování pravidel, je vskutku procesem multifaktoriálním a psychologicko-pedagogicky podstatným (Malý, 2001 a 2004).

Diferenciace ve vývoji člověka na pomyslné dráze - životní cestě (Říčan, 1990) nás inspiruje k rozdělení procesuální identity: na stránky formální - harmonizace jako celku, kontinuity, jasného vědomí sebe jako subjektu a vlastní jedinečnosti a pak na hledisko obsahové – základní osobní motivy a hodnoty, mravní zásady se svobodným rozhodováním žít pravdivě a čestně. Dále realistické poznávání svých schopností na otázky typu co dokážu a čeho dosáhnu a paralelně sexuální a výkonové identity každého jedince.

Mnozí adolescenti vykazují únikové reagování od reálných úkolů a zabývají se nadlimitně introspekcí, následným pseudofilozofováním hledají akceptaci nerovnoměrného vlastního psychosomatického růstu až po patologické formy odmítání emancipace maskulinních a feminních rolí. Další analýzy by již překračovaly obsahový rámec zaměření této práce.

Většina adolescentů prochází transformacemi z období dětství do života dospělých s normálně rozloženými symptomy běžných neurotizací vzhledem k tělesnému vývoji i vztahům interpersonálním a ke stupňující náročnosti v trendech institucionalizovaného školství. Přikláníme-li se k názoru, že vývoj od patnácti do dvaceti let je skutečným „vrcholem mládí“, pak mladí lidé bývají zpravidla na horizontu také fyziologických

aktivit nejen v soutěžních sportech. Rovněž pomocí sebevýchovy bývají souladu s aplikací stylu fair-play a investicí maximální výkonnosti pro schopnost finalizovat akce do cíle i ve školních dovednostech. Vzhledem k lidské sexualitě se zde jeví dosud aktuálně moderním parafrázování Příhody (in Říčan, 1990) s tím, jak je důležitý katartický účinek prožitku druhé lásky k závazným citovým vztahům, avšak kdo vše přehluší pouze sexualitou bez citu, ten pak inklinuje k cynickým postojům vůči opačnému pohlaví a jen ztěží může dospět k emocionální zralosti. Osobní spokojenosti prospívá také spokojenost v partnerství a v tomto ohledu nutno poučit někdy egocentrické adolescenty. Připomenout jim třeba skutečnost, jak podstatné je sexuální aktivitu doplňovat a kultivovat erotickým uměním i emocionální podporou, adekvátní komunikací a psychologickým empatickým rozměrem součinností ve vzájemném kvalitním partnerském soužití. Jedním z pomyslných kritérií skutečně funkčního snoubeneckého či manželského vztahu může být rovněž postkoitální jednání páru po milostném aktu následující chování dvojice k sobě navzájem. Taková poučení mladistvým o rovnocennosti předehry i závěrečné dohry by bylo pro mnohá osobnostně nevyzrálá individua do budoucna k úspěšnosti partnerství celkem efektivní a pragmatické i realisticky doporučené (Malý, 2001).

Období adolescentního věku je též obdobím hledajícím skutečnou sebeakceptaci. Maturující jedinci usilují o nalezení svého pravého Já jako podstaty vlastní osobnostní struktury včetně limitujících stinných stránek a hlavně seberozvoje komplexu pozitivních mentálních reprezentací k budoucí sebeprezentaci pro další úspěšnou existenci. Rozhodujícím úkolem adolescenta je mimo jiného percepce a osvojení vlastní identity ve smyslu být již skutečně sám sebou, někam náležet a patřit a zodpovídat za své úvahy a činy v pedagogicko-psychologické i legislativně-soudní praktické rovině posuzování. Proces sebepoznávání, respektive cesta k hledání vlastní identity a nejen pouze identifikace s autoritou, je komplikovaným procesem a v těchto souvislostech se v ontogenetické literatuře mluví jako o „sebehledání mládí“, jak se trefně uvádí v biodromální publikaci Říčana (1990). Jádro osobnosti je výsledkem sebeuvědomování i kritérií sebehodnocení, kdy se muži hodnotí přednostně podle předmětných úspěchů ve zvolené oblasti činností a kdy pro ženy jsou důležitější interpersonální vztahy s určením rysů ženskosti. Jedná se tedy vskutku o normativní krizi přechodného věku, jež se taktéž v eriksonovském duchu a vyjadřování může označovat za „krizi totožnosti“ (Erikson, in Říčan, 1990). Proto se anticipačně u premorbidních jedinců může vyvíjet krizovým až delikventním vývojovým prohlubováním ve stereotypním až rigidním způsobu uvažování.

1.1. Historický exkurz postavení studujících

Populační skupina studujících středoškoláků je demograficky důležitým souborem, která vždy byla vnímána jako *silná základna vzdělanosti* (Wolf, 2009). Populace gymnaziální studující mládeže je též vnímána společností ve smyslu středně vzdělávající se inteligence k dalšímu směřování k vysokoškolskému studiu. Na straně druhé stojí populační skupina učňovské mládeže (Říčan, 1990), kterou naše společnost vždy vnímala jako celek manuálně zručnější a praktickou pro reálný život v realizaci v mnohých řemeslnických oborech. Nepochybně obě skupiny mají své přívržence a preferující zastánce. Je zde na místě vhodné okomentování skutečností, že obě skupiny se souběžně doplňují a sžívají v dnešní době tak, aby teoretici a praktici se mohli spolu kooperativně vycházet a doplňovat. Také učňové mají často možnosti završit své vzdělávací procesy (Malý, 2004) absolvováním maturitní zkoušky. Problematika k diskusi se nabízí nejen časoprostorově nad tím, kdy se u gymnaziálních studentů může komplikovat život v situacích, kdy mnozí nejsou po maturitě přijati k dalšímu pokračujícímu studiu na univerzitách či vysokých školách. A to přesto, že jejich výběr je již rozšířen o více možností včetně soukromých vysokých škol. Potom po zakončení studií na středních školách nastávají situační a vztahové i environmentální změny v životech čerstvých maturantů, kdy jsou mnohdy nuceni nastoupit třeba do *výrobního sektoru* (Wolf, 2010). Takto se mnozí absolventi gymnázií nejméně na jednu sezónu (do opakování přijímacích zkoušek v následujícím roce) ocitají ve víceméně dělnických až nekvalifikovaných pracovních pozicích.

1.1.1. Vývojové modely od klasického po socialistický

Gymnaziální studenti původně měli skutečně hluboké univerzální vzdělání. Latinská a řecká výuka jazyků a historie, s klasickými vědomostmi antické vědy a literatury i umění bylo percepčně pojímáno se samozřejmou hlubokou tradicí. Rodinní příslušníci se na své studující děti dívali s neskrývanou pýchou a nadšením. Jestliže se student nacházel v časech domácí přípravy na vyučování, pak nebýval vyrušován a manuálně pracoval zřídkakdy v domácím prostředí. Povětšinou byl nucen až školními povinnostmi nastoupit na chmelovou anebo bramborovou brigádu. Naproti tomu učňovská mládež po škole musela vypomáhat třeba v prvorepublikových fabrikách anebo řemeslných privátních dílnách svých rodičů a příbuzných, aby se spolupodílela na životním standardu

rodiny. Ještě dříve, v časech naší monarchie, děti zpravidla pokračovali v činnostech svých rodičů až rodů. Například v cechu kovářském anebo kuchařském s plným motivačním nasazením a většinou běžně uvědomělou samozřejmostí. Obdobně tomu bylo u studujících namátkou v odvětví učitelském, zejména potom obchodním, lékařském anebo právnickém oboru a v jiných podobných víceméně sociálně prestižních profesích.

V letech poválečných a budovatelských naopak studenti velmi mnohdy byly revolucionářským vnímáním hodnoceni jako darmošlapové a lenoši až povaleči mezi knihami bez výkonnosti ve skutečné - tedy rukodělné práci, jež je viditelná a materiální. Socialistické období v tomto nastoleném percepčním modelu do značné míry pokračovalo. Navíc se tehdy uvažovalo v dualistických myšlenkových operacích ve znamení pozdějších revizionistických možností alternovaného smýšlení mezi materialismem a idealismem, respektive mezi praxí a teorií až případně mezi hmotou a duchem. Pozitivní modely vychovatelské autority vždy poměrně vehementně propagovaly směrem k dětem a mládeži i dospívajícím, že ve zdravém těle sídlí také zdravý duch. Jestliže rozvineme toto usuzování trojdimenzionálně, pak lze vysledovat linii pedagogického působení starořeckého původu přes tyršovské hnutí a skauting až dosud. Tímto se myslí harmonický rozvoj všech tří známých složek osobnostní struktury jedince v rozvoji: somatickém, duševním a duchovním. Mimochodem studenti ve stachanovské epoše podávali maximální výkony a s kladnou motivací se hravě mohli výkonností srovnávat přímo s učni, dělníky a rolníky. Naopak to zpravidla nebývalo tak snadné ani jednoznačné. Pozitivní význam má i studující generace, která v určitých historických okamžicích (pokud je semknuta v jednotném protestu pro přímý postup), také mohla přímo změnit národní dějiny tak, jak tomu bylo v Československu. Většinou však v našich klasických filmech pro pamětníky jsou studenti reprezentováni jako osoby neduživé, sedícími za hordami knih a spisů anebo pro situační vyrovnávání příběhů jako osoby neposedné a neklidné. Antický optimistický ideál byl orientován na osobnostně pevného jedince, který ovládá algebru s geometrií a paralelně se účastní olympijských sportovních her s případným vítězstvím v marathonu i je trénovaný v rétorice a neméně zdatný bojovník třeba ve službách politických. Ve volném čase by se měl takový ctnostný student sebekultivovat nejen v umění na poli aktivní hudby či malby anebo alespoň poezie. Obdobné krédo vystupuje do popředí v dobách středověkých a především vrcholí ve skvělých časech renesančních, kdy studenti v hojném počtu dobrodružně cestovali za vzděláním po celé Evropě a *na vzdálené vyhlášené školy* (Wolf, 2010). Tyto zmíněné studijní pobyty byly povětšinou doprovázeny aktivitami k udržení existenciálních potřeb vzhledem k ubytování

a stravování i formou výuky či doučováním mladších kolegů. Anebo realizací již naučených informací a osvojených dovedností ve vzdělávání dětí a mládeže v aristokratických dobře situovaných rodinách v soukromém vyučování. Zde to pro mnohé mohla být i životní příležitost, kdy zlatá éra vzdělanců nadále pokračovala v teoretickém (třebaže jinojazyčném studiu) a studenti také byli paralelně za své dovednosti prakticky váženi a finančně nezávislí. V průběhu několika let mohli rovněž posílat peněžní prostředky domů také na celkovou podporu své rodině, též prarodičům a mladším sourozencům či sociálně znevýhodněným příbuzným. Navíc jako vychovatel dětí ze šlechtických rodin měl student vždy příležitost přístupu k mimořádně udržovaným knihovnám jako významnému zdroji informací. Současně jako privátní pedagog mohl své žáky doprovázet na dalekých cestách. Mnohdy po absolutoriu školy mohl zůstat jako vychovatel s kariérním osobnostním růstem a postupem času nabývajícími zkušenostmi pro výchovu příští generace šlechtického rodu. V době pobělohorské a následně poválečné v československých poměrech byly naše vlastenecké aristokratické rody systematicky likvidovány a tato populační skupina vzdělaných šlechtických rodů byla téměř vymýcena. Nyní se jen některé odvážnější povahy z rodových erbovních následných potomků vracejí nastálo.

Dosud si z gymnázia coby maturant z roku 1984 pamatuji socialistická školní hesla, v paměťové reprodukci hluboce zafixována, jako například: Plzeň byla osvobozena rudoarmějci, jak S puškou v ruce uhájíme mír a především citace paradoxní definice třeba dvou hesel unikátně až mistrně zavádějících: Diktatura proletariátu jest nejvyšší formou demokracie anebo: Kybernetika a psychoanalýza jsou buržoazní pavědy. Jedná se zde a v dalších oddílech předkládané práce o průběžné autorovy myšlenky a životní zkušenosti. Pro pamětníky této doby zajisté nebudou nutné další komentáře.

1.1.2. Studenti gymnázií od monarchie po republiku

Vznikání nových středních škol souviselo s potřebami vývoje výroby v procesu industrializace naší země. Především pak se specializací výrobních profesí, k jejichž vykonávání již nepostačovaly vědomosti a dovednosti vyučených pracovníků. Rozkvět našich významných továren a zakládání značného počtu nových fabrik vyžadovalo nová místa i prostor mnohem náročnější na pracovní výkon. Za dob monarchie bývalo dobrým

zvykem zdokonalovat se profesně především ve Vídni jako centru mocnářství za účelem specializované profesionalizace ve všech oborech. Rovněž gymnaziální studenti často pěšky chodívali na takzvané handly do zahraničí s perspektivou realisticky si osvojit cizí jazykové komunikační dovednosti v novém sociálním prostředí. Turisticky zdatným chodcem byl údajně též Komenský na trase Praha - Regensburg a strastiplně cestoval a nosil své knihy ještě dále. Pozdější pedagogové se za svou činností a nízkou odměnu či pouhé deputáty rovněž přemisťovali převážně pěšky, nocovali a s krajem se seznamovali a komunikovali. První gymnázia u nás byla církevního typu a poskytovala výchovu v křesťanském duchu široké a kvalitní i přísné normy na vzdělávací procesy dospívající mládeže. Nejdříve bylo vzdělávání privilegiem mužské části populace, mnohem později bylo právo na vzdělání souhlasně povoleno také ženám. Separačně na starém kontinentu a zejména v anglickém pojetí trvají na klasických výhodách internátních škol dívčích anebo chlapeckých v poměrně pedagogicko-psychologických přísných pravidlech a normách. Prvopočátky funkčního pedagogického managementu spatřujeme v prvorepublikových dobročinných nadacích, které zakládaly a celkově provozovaly školy a to církevní, pak soukromé a také městské. Mezi věhlasné soukromé nadace náleží kupříkladu *Hlávkova nadace* podporující a udržující studenty při studiu. Kooperující městská gymnázia nabývala nebývalého rozmachu především *v osmdesátých letech 19. století, kdy se počet škol jen v Praze dokonce zdvojnásobil* (Wolf, 2009). Politickým tlakem se jednalo o výroční propagace s heslem typu Nové školy pro republiku, které usilovaly o celkové navýšení vzdělanosti v našich zemích, které bylo realizováno za pomoci a přímé zaangažovanosti samotných vyučujících a dalších státních úředníků. Poměrně funkční zdravé soupeření o výkonnost můžeme metaforicky přirovnávat ke kompetencím poměřovat kvalitu ve sportovních odvětvích, například mezi Orlem a Sokolem. Akademické spolky s ústředím v hlavním městě Praze bývávaly spolky, které hájily zájmy konkrétních škol a regionálnost lokality, již zpravidla nesly ve vlastním pojmenování a podporovaly dobré jméno konkrétní školy.

Podpůrné organizace měly opět tradičně základnu při prvních církevních gymnáziích a poté následovaly organizace soukromé a městské. Zabezpečovaly stravování chudších studentů, další instituce se staraly cíleně pouze o vyvařování obědů. Mezistupněm byly takzvané řemeslnické pokračovací školy, pro učedníky skutečně pokračující ve středně vyšším vzdělávání. Někteří pak ještě postoupili dále, neboť bylo mnoho pozdějších intelektuálních teoretiků či badatelů na počátku dospívání povinno projít (dle přání rodičů) jistým vybraným učebním oborem. Teprve pak mohli své osobní ambice v pokračujícím studiu

uplatňovat v dané hierarchické posloupnosti. Tehdy svým způsobem byla mladými lidmi akceptována germanizace ve školství také proto, že neznali jiné alternativy uspořádání ve školství. Výuka v českém mateřském jazyce byla snem mnoha pedagogů od mistra Jana Husa a mnoha dalších českých vlastenců. *Popravdě řečeno do 30- tých let bylo u nás včetně sudetského pohraničí normalizovaně vše poněmčené a přitom relativně vývojově klidné* (Wolf, 2010). Problematickým se v těchto souvislostech jeví rok 1933 se sociálně nacistickými myšlenkami, které se začaly šířit a uplatňovat následným protektorátním připojením severních částí naší republiky. Po roce 1948 a dále 1968-69 zase naopak školství často nekriticky a oslavně přespříliš plýtvalo ruštinou a poplatným způsobem se poslušně vyučovaly také naše dějiny.

V dnešní výuce je pro historickou udržitelnost ještě nutno ohleduplně užívat anglosaské vzory a spíše opatrněji nakládat s přemnoženými amerikanismy v pedagogických a některých dalších profesích včetně používání technických zkratek.

V době národního obrození byl značný vlastenecký cit s nezávislým cítěním pro rodný jazyk také proto, aby nebyla nadlimitně znevýhodněná oproti sousedním národnostem, nýbrž naopak akceptovaná plnohodnotně a svébytně. Navzdory tomu, jakou konkrétní řečí se v jakékoliv historické době vyučovalo a kdo měl v rukou moc přesahující až do vedení jednotlivých škol církevních až státních, tak vždy platilo, že rozhodující jsou reálná kritéria kvality výuky a především lidký faktor v úrovni charakteru kvality osobnosi vyučujících v individuálním přístupu. Existovaly totiž školy vyhlášené, kam se sjížděli studenti ze vzdáleného okolí, s obecně uznávanou jistotou, že náplň obsahově i zprostředkované formy vyučování je na této škole tradičně dobrá a vedením školy garantovaná. Ovšemže na klasickém gymnáziu byly kladeny na schopnosti vyučujících zvýšené nároky a *učitelé zde bývali nejdříve čekatelé a teprve po zvládnutých atestacích obdrželi vážené definitivum* (Wolf, 2010).

Zejména prvorepublikové požadavky přirozeně vyžadovaly, aby vychovatelé a učitelé byli společensky a vlastenecky činorodí a prezentovali se ve výročních zprávách, pochopitelně taktéž ve veřejném tisku, etablovali se v uměleckém světě třeba spisovatelském anebo malířském, sociálně se angažovali v regionálních aktivitách. Aby navíc zakládali pěvecké sbory, skautingové oddíly a vlastivědné kroužky i jiné funkční další aktivity pro děti a mládež. Byli výchovně k dispozici rodinám svých žáků a studentů, po etické stránce pevnější osobnosti ve srovnání s okolím, aby rovněž mravokárně ve svém okolním světě působili nápravy v interpersonálních vztazích a dávali k dispozici moudré rady a účinnou pomoc s vlídným doporučení.

V českých historických přehledech vždy bývala sociální vrstva gymnaziálních studentů chápána jako elita mezi jinými studujícími a navíc předurčená k všeobecnému kulturnímu přehledu a v klasických předmětech výuky směřující k vyššímu vzdělávání.

1.1.3. Dnešní postavení a rizika gymnaziálních studujících

Dle delšího sledování studentů autorem současný gymnazista spíše účelově uvažuje tak, že jediným jeho pracovním úkolem a posláním je odmaturovat a dále co nejdéle studovat a to mnohdy tam, kde je volná kapacita atedy v jakémkoliv studijním směru. Talentovaní jedinci zpravidla mají (nutno poznamenat) velmi uvědomělou a jasnou představu o svém profesním zaměření včetně kariérového postupu. Někteří jej hodlají aplikovat cíleně v téměř matematicky naplánovaném grafu, až po založení rodiny. Rozhodně je dobré perspektivně plánovat a to v dohledných horizontech i v dlouhodobých životních plánech. Současně je však adekvátní ponechat čas na pozorování příkladů z přírody i na emoce a intuici. Jiný student se svým postojem namítne, že se nějak uvidí, že se o něj postará stát anebo rodina, když neví, co bude pracovně činit. Jiná studentka vám jasně odpoví, že bude s dětmi v domácnosti a chodit do zaměstnání by jí pravděpodobně velmi obtěžovalo. Z opačné strany učebny se zase ozve, že ji bude přece živit partner a následně bude hledat ještě bohatšího manžela. Podobně autor slyšel, jak od prvního ročníku někteří studující na pedagogických fakultách zcela jednoznačně a otevřeně tvrdí, že se nikdy nebudou zabývat učitelstvím a že pouze chtějí vlastnit vysokoškolský titul. Až u závěrečných státních zkoušek se někteří studenti upřímně podivují zjevně poprvé nad celosvětově proslulým dílem a jednotlivými myšlenkami Komenského. Jeho ucelené dílo jen málo detailně studovali ke všeobecné škodě též mnozí vyučující, neboť jej v dobách nedávno minulých ani nebyli schopni číst v původním jazyce latinském ani ochotni později věnovat čas českým překladům až dosud. Polemizujícím je taktéž odvážné tvrzení: nejdříve teorie a pak praxe. Spíše předpokládejme, že by to mohlo být také naopak anebo optimálně současně s propojenou teorií s praxí. Pak u budoucích vychovatelů a učitelů ve výše uvedeném studijním a spíše klinickém obraze by vážně postačovala praktická zkušenost alespoň jednoho roku. Příkladně pro budoucí pedagogy před studiem fakulty referenčně zhodnocený rok praxe k výsledné selekci: kdo a jak zvládá práci s dětmi a rodiči. Mimojiné je zde skandinávský vzor, například švédský, kdy běžně vychovatelské týmy v jeslích a mateřských školkách jsou rovnocenně rozložené na autority a identifikační pedagogické vzory žen i mužů - vychovatelů a učitelů k výchově dětí (Malý,

2004).

Zcela seriózně lze občas citovat z původně sarkastické publikace o tom, že: vše, co se každý člověk naučil v mateřské školce je v podstatě základní komplet toho, co potřebuje lidský jedinec vědět, znát a umět do budoucna (Fulghum, 1991). Kladný vztah člověka k sobě samému, psychosociálnímu prostředí a procesu výuky čili ke studiu člověk získává v této vývojové dětské fázi života a má základnu v mateřských školkách. Občas se tendenčně podceňuje tato duležitost anebo úspornými ekonomickými opatřeními se pak ani v dnešní době nevěnuje více odborné pozornosti labyrintu pedagogických funkčních technik interaktivního procesu výuky. Přitom na zmíněném základu pak rovněž záleží budoucí náklonnost individua učit se novým věcem a celková školní a pak praktická životní úspěšnost i životní spokojenost.

1.2. Perspektivy a hodnoty studujících na gymnáziích

Je stále dobré připomínat středoškolské mládeži, že má plnohodnotné kompetence jako za monarchie stejně jako nyní i zahraniční studenti, kdy mohou (budou-li skutečně chtít) vynikajícím způsobem pracovat na částečné úvazky a současně dosahovat výborných studijních výsledků. Svými činy a skutky prospívat rodičům i prarodičům, pak se navíc dle svých opravdově zaměřených zájmů sebevzdělávat a pro dobrou náladu i kondici také sportovat. Lze se oprávněně domnívat, že naše česká středoškolská generace má výrazné rezervy v psychosomatické (pouze málo trénované) celkové kondici a může ve vhodně vedené motivaci dosahovat vyšší výkonnosti. Vyplatí se připomínat identifikační vzory nejen z antického světa, ale vhodným interaktivním způsobem také z českých dějin a mnohých mezinárodně proslulých autorit, povětšinou celoživotně překonávajících nepříznivé události, což zpravidla zdokonaluje individuální osobnost na životních problematických křižovatkách strastiplné, ovšem smysluplné cesty (Schweitzer, 1989).

Dnešní hodnotové systémy mládeže jsou převážně především hédonické nežli prométheovské a objevitelské. Překonávání subjektivně prožívaných překážek a intrapsychických dilemat i interpersonálních konfliktů, dále citového strádání případnými citovými deprivacemi v rodině a frustračních životních zkoušek od povrchní zamilovanosti ke hlubinným rozkolům z partnerských rozchodů až ke ztrátě zájmu o okolní věci vlastním pohrdáním a mnoha nejistot plynoucích z budoucnosti, verbalizované agresivní souboje dospívajících s dospělými autoritami. Osvojování si pravidel (Malý, 2001 a 2004) a další faktory mohou neurotizovat a psychopatologizovat normalitu vývojových událostí a

zanechávat hluboké šrámy a dlouhodobě otevřené senzitivní jizvy na duši. V období mentálního dozrávání se mimo jiných důležitých symptomů také rizikově může rozjíždět pocit nonakceptace premorbidního jedince od okolního sociálního prostředí anebo vlastní hrdé rozhodování jít vlastní cestou až formou protestního stylu dekadentních prokletých básníků v současném prostředí bez žitých ryzích hodnot a v lidské nejistotě.

1.2.1. Sociální psychopatologizace a delikvence v chování adolescentů

Manifestace nespokojeností dospívajících se dle zkušeností autora práce (2004) ukazuje rovněž ve sdružování v delikventních skupinách s programovanými asociálně destruktivními činnostmi k okolnímu sociálnímu světu. Kategorizace se rozšiřuje v demokratickém uspořádání k více svobodomyslným projevům jedinců. Ke skupinovým akcím od solidních a poctivých studentů přes sportovce a intelektuály tendující k uměleckým artefaktům, avšak potom přes neonacisty postrádajícími svou základní vojenskou službu včetně skutečných osobních zkušeností ve válce. Pokračuje dále přes mnohé studentky utloukající svou znuděnost v jednoduché zábavě či inklinující k závislostem na alkoholových sexuálních večírcích nebo extázových víkendech. Výčtem přes zmíněné idealisty až utopisty hledající mravně dokonalý a vysněný mírumilovný svět, po delikventy rezistentní k reedukacím ve vlastním jejich osvojeném prostředí s vězeňskými pravidly, až po únikové reagování mladistvých ke komunitnímu způsobu žití ve vybydlených lokalitách, potulování bez cílů po světě po otevření hranic. Brigádnické práce bez využívaní dosažené kvalifikace v zahraničí se může také proměnit v rizikový a jednoduchý životní styl a zrelativizování lidských pravých hodnot. Od ztráty smysluplnosti existence gradující k autodestrukci úcty k opačnému pohlaví včetně nadužívání syntetických drogových preparátů, po patologické agresory se seberealizací v sociálních systémech, po znevážení bazálních lidských motivů až po přehánějící extrémní ekologické teroristy anebo, jiráskovsky řečeno, proti všem a to převážně anarchistickým způsobem rigidní celkově nadlimitní nespokojenosti dospívajících (Malý,2010).

Další technologicky aktualizovanou skupinou středoškolské části populace je neustále a hlavně rapidně narůstající generace mladých lidí zcela propadající stereotypním únikovým reakcím v uvažování a chování se zaměřením na širokou škálu závislostí v současném světě. Náleží sem zejména závislost na technice, mobilních telefonech, přehrávačích a nejvíce na internetu a tedy na derealizovaném světě informační a

komunikační mnohaproudové dálniční síti víceméně virtuálního bezbřehého vesmíru. Takto postižený soubor dospívajících až obsedantně impulzivně vysedává před svými monitory. Naši předkové měli na všechno svůj vhodný čas a říkávali o věcech: dobrý sluha ale zlý pán. Při pohlcení jedince pak méně poetické jsou vyvíjející se prvky psychosociálně patologické chronické uzavřenosti a v dlouhodobém odmítání skutečných interpersonálních vztahů. Ty mívají čím dál častěji hlubší trvalé následky od běžně neurotického jednání přes nadměrně agresivní hostilitu k okolí v momentech nepřístupnosti k netové technice až po psychotické vážné poruchy. Značná část mladistvých je tedy pod tlakem rizikového způsobu životního stylu zdánlivě vypadajícího postindustriálně či programátorsky přínosně jako prototyp sedícího studenta v domácím rodinném schématu. Ovšem ve skutečnosti se takový jedinec nachází spíše neustále pod tlakem traumatizujících a manipulativních především strategických on-line a non-stop vtahujících a pohlcujících her na úrovni abnormálního gamblerství či navazování vztahů s neznámými osobami s velmi nejistou identifikací včetně pohlaví a věku. Již nyní lze objektivním způsobem v psychodiagnostické a psychoterapeutické praxi sledovat příběhy pubescentních a adolescentních mladých osob, které zcela přesvědčivě si myslí a vážně sdělují, jak si prožili navazování partnerských vztahů po internetových a mediálních sítí s průběhem první lásky. Buď platonického typu nebo včetně premiérového sexu nereálně nadálku anebo demonstrují sociálnímu okolnímu prostředí smyšlenou realitu o tom, že mají vážnou známost a tedy milovaného partnera či partnerku a necítí se tak osamocení či odmítaní. Přitom se ve skutečnosti dosud nikdy osobně nesetkali, nepolíbili ani neobejmuli. Situačně a časoprostorově je tento fakt pouze dočasného charakteru pro zdravé procitnutí a vystřízlivění do reálného světa, ovšemže pochopitelně poměrně často přináší s sebou takto přesvědčeným osobám významná zklamání s dlouhodobými následky či těžší poruchy (Malý,2009). Ovšem problematika frustračních teorií vzhledem ke stoupajícímu výskytu predelikvence je ve skutečnosti vždy *složitější a nic ve světě není absolutního, tedy záleží zejména na intervariabilitě osobnostní* (Heřmanská, 2010).

1.2.2. Výuka a image školy v lidských faktorech

Gymnázia jsou, obdobně jako ostatní střední školy a další vzdělávací instituce, pracující s mladými lidmi, kterým nabízejí převážně teoretickou výuku a vyžadující memorování (přesnější reprodukci naučených informací za účelem ověřování a hodnocení vědomostí). Avšak alarmující je fakt, že jen velmi málo je učí mít vlastní názory a postoje i individualitu. Lze na tomto místě připomenout staronové požadavky na učitelský

management s tím, že se opět pozvolna a spíše politologicky uvažuje o tom, jak navrátit školám vyšší kvalitu výuky garantované na vyhlášených školách, kam by se opět sjížděli studující zdaleka a následně jak uspořádat záležitosti ohledně atestovaných pedagogických pracovníků od již zmíněného čekatelství po udělení definitivy a zviditelnění společensky uznávané učitelské pozice včetně nároků na sociální angažovanost a globální prezentaci školy. Někteří profesoři (Wolf, 2010) se v jistých případech poměrně konkrétně a specificky vyjadřují *o tzv. babymanagementu*, kdy jsou čím dále častěji nahrazovány v jejich zkušenostech v umění vyučovat a jejich vyšších pracovních funkcích novými pracovními silami velmi mladými a čerstvými absolventy do vedoucích pozic. Přičemž jsou převážně a mnohdy spíše politicky zdatnější a bez pedagogických, organizátorských ani ekonomických předpokladů pro řídící pozici. Někdy také bez zkušeností životních a profesních, bez navyšování motivace k odbornosti a poněkud chladnějšímu přístupu a citu pro učitelský tým vzhledem k celoživotnímu vzdělávacímu procesu. Tímto způsobem se navíc mnoho škol zadlužuje a dále neposkytuje zcela plnohodnotnou výuku. Také některá gymnázia oplývají nespokojenými znuděnými studenty i zklamanými otrávenými vyučujícími a nakonec může celá instituce ztrácet svůj dlouholetý kredit a atraktivitu.

Pozitivní a adekvátně ke skupinám inspirativně motivující výukový program na gymnáziích se širokou škálou předmětů je jedním ze základních očekávání studentů nastupujících do školy. Existuje přirozené očekávání studujících zajímavého obsahu a formy tak, aby bylo dosaženo univerzálního vzdělání nejširšího spektra vzhledem k jiným středním školám, a proto zde je kladen náročný požadavek všeobecného vzdělávání. Mnoho vyučujících zapomíná na faktickou připomínku, že dobrá škola nabízí svým žákům, učňům a studentům kombinaci vzdělávání s výchovou. Teprve pak lze diskutovat na bázi výchovně-vzdělávacího procesu. Vychovávat a současně vzdělávat mladou generaci je jen dalším sokratovaským staronovým požadavkem.

Sir Ken Robinson v roli anglického a amerického veřejně známého pedagoga a konzultanta rovněž vystupuje na světových konferencích s kritikou školství tak, aby bylo moderní a konstruktivní opírající se o dávno osvědčenou didaktiku. Z internetových zdrojů si lze přehrát jeho běžně dostupné přednášky o tom, jak dle jeho slov škola zpravidla definitivně likviduje nebo spíše systémově ubíjí kreativitu žáků a studentů (www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity, 2006 až 2010). Poměrně dlouhodobě se K. Robinson zabývá touto tématickou problematikou a popularizuje jí v mnohých médiích. Tyto přednášky jsou pouhou ukázkou a jsou zde všem veřejně dostupné na výše uvedeném odkazu a těší se vzestupné tendenci ve své sledovanosti

Vždy by bylo adekvátní připomenutí, že pouze nebudeme kopírovat ze zahraničí a naopak můžeme více modifikovat na poměry v českých podmínkách. Pravdivou realitou u nás je, že většina škol a vyučujících nedisponuje takovou personální kapacitou která by přiměřeně nebo alespoň dostatečně podporovala tvořivé myšlení.

Fukční třídimenzionální model (Malý, 2001) v uspořádání proměnných v kombinaci prostředí-pedagog-student nám připomíná, že pokud se optimalizuje, pak existují průchodné a otevřené vazby a jejich vzájemná komunikace jako startovací mechanismus na skutečnou interaktivní radostnou výuku. Kupříkladu v Holandsku (Malý, 1995) je možné zažít rozšířené vyučování, kam jsou zváni různí lidé z praxe včetně rodičů žáků a zúčastňují se výuky lektorsky přímo v hodinách. Studenti si spoluvytvářejí s vyučujícími modifikace náplně oborů a předmětů. Propojení teorie s praxí se tímto nabízí k navýšení kvality vzdělávání a přímého napojení školy na studenty a na jejich rodiny i skutečný život pracovní a adekvátní přípravu a úspěšnost. Modelově je však nejednoznačné tvrdit, že se kombinace zmíněných tří faktorů vždy daří úspěšně aplikovat. Optimální by bylo, aby každý z faktorů byl plnohodnotný a jejich kombinace funkčně rovnocenná. Pravděpodobně by se opět velmi nadhodnocovala pozice učitele jako lidského faktoru a rozhodujícího elementu v těchto nastavených pravidlech hry výukového procesu včetně image školy. Zejména záleží na formátu pedagoga a na formách jeho přístupů, zdali získá zájem studentů a jejich rodičů (Malý, 2001). Rovněž je paralelně výchovně a plánovaně eticky povede a ještě je vše dle osnov naučí. Častěji v českých anketách a evaluacích bývá nejoblíbenějším pedagogem taková osoba, která minimalizuje své nároky na studenty, a to zajisté není zcela vpořádku. Mezigenerační zápasení v učitelském sboru je vývojově normální a vzájemně převážně povzbuzující. Obdobně je tomu recipročně ve vztazích mezi studenty a vyučujícími i navzájem v diferencích vzhledem k rozdílnému pohlaví a věkovým respektive ročníkovým stupňům. Student v našich posttotalitních podmínkách ještě stále očekává jednostrannou nabídku od školy a příliš se nezabývá vlastním přínosem ze své strany pro výuku. Téměř mytologicky se tedy očekává, že výhradně pedagog musí svým uměním předávat informace, zaujmout víceméně pasivní posluchače. Ti pak usínají anebo mají spíše zájem očním kontaktem a dalšími smysly raději věnovat například mobilním telefonům pod lavicí. Pokud se studenti chtějí doopravdy vzdělávat, pak se mohou a též mají do výuky aktivně zapojovat.

1.2.3. Po maturitní zkoušce dále navazující studium

Po maturitní úspěšné zkoušce, které se rovněž říkávalo „zkouška dospělosti“,

kdy je adolescent takto již dospělým absolventem gymnázia a nabyvatelem přehledného všeobecného středního vzdělání, je obvykle nadále nucen si prohlubovat vědomosti pokračujícím studiem na specializovaných vyšších středních školách nebo vysokých školách anebo na univerzitních fakultách. Většině odmaturovaných studentů se to pozitivně podaří a také školství státní, soukromé a církevní má zájem na plné vytíženosti volných kapacitních míst s naplněním ročníků. Je zapotřebí počítat také s generací nezaměstnaných absolventů gymnázií. Také je tu skutečnost, že podstatně rostoucí statistika bude připomínat zvyšující se číslo obecně všech absolventů, kteří nemohou najít volná studijní a následně pracovní místa. Poptávka roste a převyšuje nabídku po zaměstnání v sektoru republikovém i privátně podnikatelském. Studenti chtějí stále dále studovat, avšak někteří nechtějí ani doopravdy pracovat a nejraději by prezenčně studovali do důchodu bez přímé zodpovědnosti. To samozřejmě teoreticky mohou a je to svobodná volba priorit. Nabízející se doporučení by mohlo znít ve freudovském smyslu: „milovat a studovat a pracovat“, tedy zvyšovat soběstačnost a ekonomickou nezávislost. Přitom zvyšovat svou odbornou kvalifikaci v celoživotních programech je možné, neboť každý má schopnost se učit něčemu novému. Rovněž je zřejmé, že stále je tu mnoho věcí a dovedností i cizích jazyků, které neznáme a osvojené dosud nemáme. V odstupňovaném vzdělávání je stále nejvyšší formou v komenského duchu akademického vzdělávání člověka - komparace mezistátní a mezinárodní, pro schopnosti jedince srovnávat a orientovat se v informačních a národnostních světových možnostech porovnávání v dobrém slova významu konfrontace.

Proto je odůvodněné a považováno za rozumné akademické vzdělávání našich absolventů gymnázií na zahraničních studijních pobytech anebo vlastních stáží či výměnných kurzech, aby se rozšiřovala jejich kompetence na trhu práce. Pochopitelně za ideálních podmínek propojené Evropské unie tak, aby většinu toho, co se jedinec v zahraničí naučí potom by měl uplatňovat po návratu zpět doma. Takto by se to vyjádřilo masarykovským vlasteneckým a vizionářským konceptem pro rozvoj naší republiky, kde má hodnotu lidský národní potenciál a individuální osobnostní růst i globální profit. Dnešní studenti se dnes již povětšinou sami prožívají a označují za Evropany a chtějí cestovat a studovat i pracovat po celém světě v nadnárodních korporacích (Malý, 2004).

Demokratické uspořádání naší země je zde souhlasně a příznivě nakloněno k vycestování, rizika globalizace na druhé straně jsou varujícími signály ohledně často neuváženého zakládání smíšených rodin a hektického životního stylu . Zvýšenou obavou pozorujeme prolínání kultur nebo snižování porodnosti ve vyspělých krajinách anebo alarmujícího navyšování infekčně nevyléčitelných chorob či celkové snižování obecné

kvality lidského genofondu vlivem méně zdravého životního stylu.

1.2.4. Pedagogický optimismus v globalizačním formátu

Pedagogický optimismus propaguje pozitivní prognózy o skutečnosti, že většina našich studentů-gymnazistů chce mít kladný.aktivní přístup ke studiu a odpovědnosti k životu. Jsou to budoucí zdatní vědci a výzkumníci a celkově vzato generace prakticky navazujících na celoevropské kulturní dědictví a též pracovníci zabezpečující další společenský vývoj včetně zabezpečení stárnoucí populace v našich demografických podmínkách.

Blízká budoucnost přinese studentům dříve nevídané množství dat a faktů a dostupnosti elektronických knih, již dnes nazývaných jako e-books, začíná být běžná. Nové způsoby metod rychločtení, rychlokurzů různých typů v rychlostudiu veškerého směru. Časy a vzdálenosti se pravděpodobně budou ještě více velmi zrychlovat a zkracovat. Zájem o celkovou miniaturizaci již nyní známých a funkčních nanotechnologií přinese studentům ještě svižnější on-line připojení kdykoliv ke komunikaci a ke všem informacím.

Nakolik elektronika bude na úkor přirozené inteligence ve myslu zdravého rozumu, lidským schopnostem přežívat v divoké přírodě ve stylu trampingu či lesní moudrosti woodcraft a naturální přirozenosti, anebo nakolik mnozí lidé začnou bloudit s vybitou baterií v mobilním telefonu anebo navigaci GPS se lze pouze dohadovat a odhadovat. Nepochybný je fakt, že již dnes jsou lidé zcela závislí na elektrické energii a kapesních nabíječkách a záložních bateriích jako zdrojů pro provoz elektronických pomůcek.

V momentech výpadku elektrické sítě zažívá lidstvo kolapsy, kdy skutečně téměř nic nefunguje až po fotobuňky na otevírání dveří, nelze uvařit na sklokeramickém sporáku ani se netočí ventilátor od ekosystému nejnovější generace typu vytápění či air- condition. Progresivní zastánci pokroku spíše někdy s tichou závistí prožívají vyprávění seniorů, jak se žilo poměrně nedávno nezávisle a bez elektrických zásuvek a spotřebičů. Maximálně jednou větou tak, že dědům přes transmise něco v dílně popoháněl prastarý stabilní motor Slavia, každé dveře se vždy nějak mechanicky spolehlivě otevřely, babičky uvařily na třech dřevěných polínkách a uschlým stromem se přirozeně obstaralo ve vždy funkčním krbu nebo kamnech vše potřebné k vytápění domova a přirozená ventilace se obstarala pootevřením oken. Pro moudrý přístup k ekologicky udržitelnému vývoji života někdy bývá výhodné kombinovat vícero alternativ. Třeba tak že, když přes mrazivou noc zkolabuje s výpadkem elektrická síť pak nastupuje ekologický plynový kotel a nakonec i

zmíněná krbová kamna, aby nám například rodina s dětmi neprochladla k respiračním onemocněním. Podobně šikovný absolvent gymnázia se pár sezón po absolvování maturitní zkoušky a v rámci vlastní osobní maturace (jako procesu mentálního dozrávání) bude muset postarat o své pracovní uplatnění, plus zabezpečit.svoji rodinu i seberealizovat se volnočasově. Také se specializovat a pokračovat v celoživotních projektech vzdělávání a ještě zajistit zábavu a výchovu pro své školáky či případně sousedy a příbuzné.

Prognóza budoucnosti gymnaziálních studentů přes zmíněná rizika je optimistická. Studenti by tak měli mít konstruktivní přístup ke studiu, aby si prosadili, čemu se skutečně chtějí naučit. Aby byli aktivnější v diskusi s vyučujícími, kteří jsou zpravidla potěšeni projevy skutečného zájmu studentů o každý jednotlivý předmět. Studenti se pak radostně budou sami hlásit s nabídkou k obohacení výuky osobně vytvářených referátů s projekcí adekvátních poutavých forem prezentace. Zkušený pedagog by měl nabízet studujícím to rozhodující, což je nadhled a kombinace dílčích informací a hlavně propojování vědomostí v souvislostech. Je dobré doporučovat a upozorňovat na stejně důležitý kladný postoj studujících k vlastní sebevýchově a samostudiu a to nejen v cizích jazycích v mimoškolních kurzech a aktivitách. S adekvátním využíváním efektivního umění se učit předmětné obsahové látce lze očekávat také rozvoj metodiky moderních výukových postupů. V kladném slova smyslu multidimenzionální harmonizaci osobnostní struktury dospívajících studentů bude prognosticky i preventivně věnována zvýšená odborná pozornost řady vědních odvětví pro mladé spoluobčany pro zvládání zvýšených civilizačních nároků. Celkově vzato, životní spokojenosti studentů a učitelů lze napomoci komunikačně a vztahově i dovednostmi pro řešení konfliktů s vyjednáváním, uskutečňovat tak „nikoliv kompromisy, ale naučit se domluvit ve stylu oboustranně výhodných domluv ve vzájemné akceptaci“, což vyznívá lépe a pro všechny velmi přijatelně (Benjamin, 1993, in Malý, 2001).

1.2.5. Inspirace kalokagathie a antický ideál jak dál

Filozofické starořecké vzory jsou vždy inspirativní ke znovuobjevování pravých hodnot, náležících nám jako pokračovatelům evropské kulturní tradice. Filozofické školy, směry a základy orientace ve světě nejsou ani idealistické ani nemoderní. Domnívám se, že charakterologie lidských povah spíše setrvává na původní neměnné kvalitativní úrovni. Zmiňuje se o mnoha setrvačnostech v tomto pojetí také zakladatel etologie tj. vědě o chování a současně nositel Nobelovy ceny za lékařství K. Lorenz (1992). Optimální antický

identifikační vzor především pro školství se dle úvah autora bude časem opět pozvolna prosazovat v poněkud archaickém pojmu KALOKAGATHIA ve smyslu hodnotového pojetí starořeckého ideálu pro soulad lidských sil tělesných a duševních ve vzájemné harmonizaci (Komenský, 1992). Snad je to až transcendentální požadavek ve smyslu maslowovské pyramidy motivací, ovšem zdravě kompetentní k civilizovaným dnešním například spinálním poruchám mládeže po většinu dnů sedící před obrazovkou či monitorem. Obdobně sókratovský styl výuky formou dotazování a argumentací v psychologicky logickém sledu má velmi vysokou úroveň a je dodnes funkční. Vzdělávací procesy by neměly v intersexuálním pojetí nikoho vyřazovat (Komenský, 1992). Vzdělání je otevřené pro všechny až po univerzitní studia třetího věku v seniorských vizích a potřebách. Vizualizace ve vyučování je dalším nezbytným požadavkem v rámci komenského pojetí tak, aby již děti měly šanci propojovat pochopené učební texty s realitou. Rozvíjení kreativního myšlení mládeže a budování schopností pracovat v týmu, výcviku v rétorických dovednostech a veřejném projevu je taktéž od antických časů dosud aktuální i velmi žádoucí pro udržitelný rozvoj populace a psychosomatickou kondici jedince. Kromě školních nabídek je inspirativní a nezbytné individuální sebevzdělávání a zdokonalování (Toman, 1980) i v osvojování si širších dovedností, např. cizím jazykům.

1.2.6. Back to work a tématika lidského prožitku štěstí

Klasický výrok a již zlidovělý filmový výkon replikou, známou pro školní prostředí, znamenitého herce Jaroslava Marvana, zkoušejícího studenta v přednesu básně u tabule, je vynikající. Ted se takto kantorsky dotazujeme:…..„co je lidské štěstí?!“ Podle filmu *Cesta do hlubin študákovy duše* (režie Frič, 1939) lze zde zopakováním parafrázovat:...„co je štěstí....muuuuuška jenom zlatáá“. Do jisté míry lze souhlasit. Zmíněný konstrukt štěstí je opravdu obtížně formulovatelný a definovatelný i celkově uchopitelný. Kdo by příliš toužil po slastném štěstí, pak mu zpravidla kauzálně prožitek štěstěny uniká a ani nelze mocnou silou vůle udržet anebo uhyne či étericky vyprchá (Malý, 2004). Věc se jeví emocionálně tak, že princip je předmětem homeostázy k rovnovážnému stavu mezi štěstím a neštěstím. S racionálním kontextem máme zájem takovou kondici a pozici poznávat, objevovat a zpracovávat pro interní a svobodné řízení s kontrolou (locus of selfcontrol) nad mentálními výkyvy. Nonstabilní a vcelku nezralý stav je jenom v hierarchické motivační posloupnosti navyšující (Maslow, in Říčan, 1990) a zpravidla je vzestupně typický pro lidský charakter. Je zde praktický zájem o

prozkoumání a přiblížení problematiky veřejnosti a následně povzbudit v psychologických a pedagogických tématických okruzích průběh výchovně vzdělávacího procesu s přímým angažováním v praxi každodenního života studentů a učitelů k oboustrannému působení. Obecně je známý fakt, že s dobrou náladou se lépe a efektivněji studuje a pracuje.

V multifaktoriálním pohledu na vědu je adekvátní požadavek postupu od teorie k praxi, kdy vlivy na mechanismy maturace a to nejen v citovém a mentálním psychickém dozrávání mají více podob. Rozhodující hybnou silou současných dějin je poněkud jednostranná orientace na maximální výkonnost a kariérový postup k vyšší produktivitě práce a větším ziskům, za které si jedinec z hlubinně filozofického pohledu skutečné štěstí nemůže pořídit (Malý, 2002), když skutečně důležité hodnoty nebývají viditelné.

Tyto experienciální postoje a názory autora práce rovněž vyplývají z praxe emeritního univerzitního pedagoga a z osobního přesvědčení obhajuje stanovisko: o důležitosti kvality nad kvantitou. Proto také psychologickým a lidským pohledem je zapotřebí vnímat mládež komplexně včetně hodnocení a edukace tak, aby se eticky a esteticky neredukovaly představy jen na výkon a konzum. Relativizování lidských hodnotových systémů je nyní transkulturálně rozšířené od einsteinovských prohlášení. Ovšem na pevných základech lze vystavět hodnoty a skutky, pomoci mladým lidem řešit ve smyslu labilní nezakotvenosti (non-focusing) v reálných vztazích. S pokračujícím odůvodněním se zformoval zájem autora práce (Malý, 2001 a 2004) výzkumný projekt na podporu studující mládeže a s tímto výzkumným vstupem nadále vytrvat a pokračovat v úsilí o šíření popularizace sebepoznávání lidí a osobnostní kultivaci vedoucí k vnitřní svobodě a externí zodpovědnosti v možnostech zakotvení v aktivním a zdravém životním stylu.

2. Problematika fenoménu životní spokojenosti

Širokou škálu v tomto tématu je nutno blíže specifikovat a konkretizovat za praktickým účelem a uchopením zkoumaného předmětu při existenci synonymních pojmů vědecky využívaných konstruktů. V pokračujícím textu bude předložen dostupný současný výčet pojmosloví k jednotlivé lokalizaci a jeho identifikaci k definování.

2.1. Charakteristika a vymezení pojmosloví

K definování pojmů je zapotřebí předem si ujasnit zde nikoliv zcela jednoznačné sémantické komplikace a paralelně upřesnit především otázky vztažného systému, rozsahu

a zacílení studie. Pokud jde o srovnávání individuální či interindividuální a dále o autohodnocení či hodnocení druhou osobou, pak se jedná o komplexní vztažný systém. Diferencuje se v tomto případě spokojenost se životem v určitých životních oblastech od spokojenosti globální. Rovněž záleží na posuzování v konkrétním daném okamžiku anebo retrospektivní bilancování člověkem. Pochopitelně, že logicky bude jiné zacílení v hodnocení za pragmatickým účelem v psychologickém poradenství či personální diagnostice, v procesu psychoterapeutickém nebo ve výzkumu veřejného mínění a šetření sociologickém. Pokud jde o sebehodnocení v chráněném psychodiagnostickém prostoru, pak je výhodou probanda být kongruentní, aby výsledky byly vskutku korespondující se zjišťovanou objektivitou a mohl takový respondent zpětnovazebným způsobem také faktická data o sobě akceptovat a pro sebe získat jako nový profit. Nepřesně a nestabilně užívané pojmy bývají pak ve složité situaci v odborném světě vědy a sjednocení adekvátních a přiléhavých termínů je nutné. To by nám zjednodušilo komunikaci a výzkumnou práci i prezentaci na konferencích. Současnost v anglosaském pojetí vzájemně celkem běžně v praktické terminologii zaměňuje navzájem tyto pojmy: Life-satisfaction, Quality of life, Well-being, Welfare a Happiness. V českém překladu: životní spokojenost, kvalita života, prožívaná pohoda, pocity blaženosti a stavy lidského štěstí.

2.1.1. Happiness

Termín happiness je momentálně v angloamerickém světě rozšířený a v univerzálním slova smyslu označuje lidské prožívání všeobecného štěstí. Soustředíme-li se na naši hlavní předlohu a citovaný zdroj, kterým se zde směřuje k výzkumu (Fahrenberg et al., 2001), pak vyvstává pro definování oblasti lidské životní spokojenosti klíčovým pojmem s identickým termínem Subjektive well-being. Tomu zde rozumíme v doslovném smyslu jako Subjektivní zdravotní stav (Fahrenberg et al., 2001). Ovšemže lze polemizovat o vhodnosti jazykové syntaxe a významového rozdílného překladu. Efektivnějším se snad jeví přiklonit se na tomto místě také k odpovídajícímu slovnímu pojetí Subjektivní pocit pohody, který je naší alternativou (Macek, 1998) a jeví se pojmem významově výstižnějším a komplexnějším. Lze jej tímto vymezit jako jedincův celkový obecný postoj k vlastnímu životu a jako emocionální postoj k sobě samému, zahrnující rovněž emoční zkušenosti.

Subjektivní pocit pohody individua se skládá do jednoho celku ze dvou složek. Jedná se konkrétně o složku kognitivní a emocionální, které spolu navzájem neoddělitelně souvisí.

Kognitivní složka spokojenosti je vázána na komparaci aktuální životní situace k jedincovým představám o ideálním životě, to znamená s idealizovanou představou jaký život by si člověk přál žít a jak by měl podle něj vypadat (Fahrenberg et al., 2001). Přirozeně se jedinec srovnává a porovnává v interpersonálních vztazích s prožíváním a hodnocením vlastních předpokladů a aspiračních úrovní. Emocionální složka je navazující na bilancování pocitů příjemnějších a nepříjemnějších v relativně nezávislé dvoukategoriální dualitě prožitků pozitivních a negativních,. Jsou určitým způsobem ovlivňovány osobnostními charakteristikami počínaje zastoupením extraverze anebo introverze, kvalitou sociálních přátelských kontaktů, pohodou mezi lidmi a na straně druhé kupříkladu mírou neuroticismu, kondicí zdravotní, anxietou či endogenní depresivitou s pesimistickými emočními tendencemi pro percepční schémata k selfmonitoringu a apercepcím k sociálnímu okolnímu prostředí.

Tento zmiňovaný subjektivní pocit pohody (subjective well-being) reprezentuje odborný konstrukt, jenž je definován tím, že představuje a zachycuje psychologickou kvalitu souhrnu pocitů z běžné životní zkušenosti a obsahuje soubor radostí, štěstí, dobrých nálad, životních spokojeností jedince se sebou a okolím a pochopitelně souvisí se sebeakceptací a nabytou vlastní identitou (Andrews, Robinson, 1991 in Macek 1998). Paralelně takový konstrukt je jedním z globálních indikátorů osobní pohody a psychického zdraví člověka (Grob, Wearing, 1995 in Macek 1998). Celkově ovšem také zde platí spontánní trend jedince k homeostáze, udržení stavu jako hladiny a motivace ke stabilizování autenticky prožívané pohody. Příjemné čili libé pocity psychických stavů pohody individua a tendování k nim, má nepochybně jistým dílem specifické bazální nastavení roviny subjektivního pocitu pohody. Tento vyrovnává výkyvy různých prožívaných událostí a bývá kódován osobnostními predispozicemi genetickými, jak připomínají Headey a Wearing (1992 in Fujita, Diener, 2005). Dlouhodobé stavy, trvající a neměnící se po delší období, rovněž ovlivňují pokles subjektivně prožívané pohody jednotlivce. Za mnohé lze uvést nezaměstnanost anebo ovdovění (Lucas et al., 2003, 2004 in Fujita, Diener, 2005). Proto kromě interního nastaveného temperamentu také variabilní události hrají svou úlohu pro osobní pohodu.

K záležitosti vydefinování a zakotvení terminologickému, aby bylo realizovatelné zkoumání a měření konkrétních údajů osob se zjišťováním jejich subjektivního celkového pocitu mentální pohody, uvádí a shrnuje Diener (1984 in Macek, 1998) následující pojmosloví.

Kategorizace bude muset postupem času vykrystalizovat dost možná v nové fenomény a

následně v odbornou přiléhavější a specializovanější psychologickou vědeckou terminologii.

2.1.2. Well - being

První připomínka se týká skutečnosti, že tato pohoda čili well-being je definována objektivními ukazateli, jako jsou například společenské normy a kulturní standardy jako mravnost, ctnost, svatost, ideál a další. Proto posuzování prostřednictvím jiné osoby jako arbitra je především vyhovění daným určitým společenským standardům ve smyslu společenské prestiže, pochvaly, uznání druhými, sociálně-psychologické váženosti a úcty. Druhá záležitost pro zkoumání ukazuje na realitu, že výzkumníci v sociálně vědních oborech jsou převážně zainteresováni otázkami nad tím, co vše jedince vede k tomu, aby vlastní život zhodnotili kladně. Proto subjektivní pocit pohody je charakterizován prostřednictvím míry spokojenosti a zkoumají se determinanty, kritéria a měřítka, jimiž lidé posuzují kvalitu svého života celkově. Třetí faktickou souvislostí toho, zda se jedinec prožívá a cítí šťastně anebo převážně nešťastně a jak intenzivně zažívá příjemné popřípadě nepříjemné situace, je determinováno kromě konkrétních událostí zejména charakteristikami osobnostními, jak uvádí Diener (1984 in Macek, 1998). Subjektivní pocit individuálně prožívané pohody lze považovat za mentální umění akceptace a sebeakceptace, zdokonalovanou schopnost percepce a sebepercepce, motivaci až pozitivně sportovního životního stylu zvládat stressory v každodenním soužití tak, aby mechanismy autoregulace jedince byly v souladu s jeho vlastní osobní harmonizací.

2.1.3. Life – satisfaction

Zvolený ústřední pojem životní spokojenost je reprezentován anglickým termínem Life-satisfaction, (občas také Satisfaction with Life), který bývá definován jako: jedincovo duševní celkové a kladné rozpoložení (Pavot et al., 1991 in Huebner, 2001). Uvedené vymezení pojmu odpovídá oblíbenosti v častějším využívání také ve vědeckém integrativním pojetí této problematiky.

Životní spokojenost je chápána ve smyslu kognitivní komponenty subjektivního pocitu pohody (subjective well-being) s dalšími afektivními složkami. Komponenty kognitivní k poznání skutečností a zejména afektivní komponenty dále ovlivňují dlouhodobé pozitivní afektivní stavy vzhledem k životní spokojenosti. Pak lze diferencovat pozitivní afekt jako pocit radosti a negativní afekt jako pocit starosti a následně fenomén

štěstí jako dlouhodobý emocionální pozitivní psychický stav ve významu časově rozšířené afektivní komponenty pocitu subjektivní pohody (Huebner, 2001), vymezující stavy lidského štěstí.

Životní spokojenost plus štěstí představují komponenty rysové (trait), zatímco pozitivní a negativní afekty představují komponenty stavové (state) v subjektivním pocitu pohody dle Fahrenberga et al. (2001) tak, aby spokojenost byla souhra daných komponent. Do pojmu navíc lze přiřadit dle Macka (1998) další složky subjektivní spokojenosti, konkrétně globální sebehodnocení (self-esteem). Termín self-esteem dle autora předložené práce je překládán a chápán především jako sebeúcta a vymezován tím, nakolik si jedinec váží sám sebe neboli jak je sám se sebou zadobře (Malý, 2004), s odůvodněním vlastní důležitosti tohoto termínu pro dobré výchovné vedení s úctou také k adolescentům.

V životní spokojenosti je prioritním faktorem konstrukt kongruence jako: souladu mezi vytouženým cílem a jeho naplňováním. Tento význam odkazuje k modelu rogeriánského pojmu kongruence, ten je dosud neustále aktualizován v individuálním interním vztahovém rámci (frame of reference). Z původní psychoterapie zaměřené na klienta tak, aby jedinec směřoval k souladu mezi vlastním interním prožíváním a následně vnějším jednáním (Vymětal, 1996). Prožívání štěstí, a přechodné pozitivní afekty, pozorovatelné pocity radostné anebo negativní afekty, jsou přechodnými křivkami běžného normálního odeznívání starostí, strachů a úzkostí či rezervoáru nejrůznějších smutků mají vlastní průběh (Malý, 2002).

Koncepce životní spokojenosti jako fenoménu může sloužit jako sociální indikátor skutečnosti, že se lidem dobře daří včetně zdravotní kondice na úrovni fyziologického a mentálního zdraví. Odborníci vedou diskuse (Veenhoven, 1996) nad problematikou, jak realistickým a odpovídajícím indikátorem je lidská a často afektivní spokojenost a nakolik je rovněž na úrovni emocionální a kognitivní prožitek zdraví spolehlivým ukazatelem. Především teoreticky je tímto společnost považována za odpovídajícím způsobem vyhovující v tom případě, že se lidé dožívají ve zdraví a spokojenosti poměrně vyššího věku. Z pohledu autora to má být existenciální sociální aktivita s programy podpory za účelem uspořádání společenských podmínek k takové praxi, aby převážná část populace se v pokud možno vyšší kvalitě života dožívala smysluplného a naplněného vyššího věku, bez psychopatologického hlubšího interního nihilismu v sebeprožívacích a sebehodnotících procesech.

Širší vymezení pojmu životní spokojenost například podává, po prostudování prací Dienera, Mohapl (1992, in Baštecká, 2001) a tento termín definuje jako soubor spokojenosti

vzhledem k: osobnosti, příjmu, věku, pohlaví, zaměstnání a vzdělání, náboženství, k manželství a rodině, společenským kontaktům, životním událostem a ekologickým vlivům. Celkem to znamená součet deseti oblastí žité spokojenosti.

V dalších částech práce se vybranému pojmu Life-satisfaction bude věnovat promiscue pojem Životní spokojenost a více specifických informací v detailním upřesnění v popisu jeho jednotlivých oblastí, spojujících se do celkové životní spokojenosti.

2.1.4. Quality of Life

Označení kvalita života je pojmem frekventovaným, velmi rozšířeným v současné komunikaci interdisciplinárními obory psychologickými, filozofickými a sociologickými až k používání (specifickým prezentacím) v geografii, politologii či lékařských přístupech. Též je užíván u specialistů i středního personálu při práci s lidmi v pomáhajících profesích.

WHO neboli Světová zdravotnická organizace přímo definuje kvalitu života jako: „vnímání pozice jedince v životě v souvislosti s danou kulturou a hodnotovým systémem a ve vztahu k individuálním cílům, očekáváním, standardům a obavám“ (Szabo, 1996 in Fahrenberg et al., 2001). Obsahuje také zmíněné vnímání pozice do všech životních nepostradatelných oblastí respektive: tělesné, psychické, sociální, finanční, sexuální, funkcionální a spirituální (Fahrenberg et al., 2001).

S kvalitou života je úzce spojováno lidské zdraví, podobně se autor práce opakovaně vyjadřuje o důležitosti prožívaného komfortu v oblastech: bio-psycho-sociálně-spirituálních, pro plný život člověka. Předpokládejme s výzkumným a pedagogickým optimismem, že populace hledá obecnou kvalitu po naplnění běžných potřeb směrem od materiálně konzumního životního stylu. Pak většina bude pravděpodobně navyšovat zájem o prožitkové a zážitkové i sebezkušenostní kurzy k nabývání vyšších etických principů a humanitních filozofických hodnot. Ty jsou ve své podstatě nesdělitelné a nelze jej unifikovaně zapůjčit ani zakoupit. Lze však objednat u agentur na zážitky a například kvalitní prožitek v balónovém létání jako dávné uvažované přání, které se stává splněným snem (jako například u jednoho z mých pacientů) a také dlouhodobě zvyšuje hodnotu, vlastní kvalitu a sebeuskutečnění i sebedůvěru spojuje je s pocity radosti. Každý člověk má však jiné a často velmi rozdílné sny o dětských snech a plánech o naplněném štěstí.

V širších souvislostech lze generalizovat v názorech autora, že každý člověk je naprostým jedinečným originálem, se svou genetickou výbavou, neopakovatelnou výchovou, vlivem svérázného sociálního prostředí. Tedy ve smyslu určitého trojdimenzionálního modelu (Malý, 2002) ovlivňování vývoje osobnostní struktury jedince: člověk - dědičnost -

prostředí. Tímto má každý diferencovanou kombinaci součtem vlivů dědičnosti plus výchovy a plus prostředí: To vše ovšem v rovině kvantitativní stejně jako v rovině kvalitativní. Představuje to nekonečné množství kombinací a svérázu jedince, ovšem na straně druhé specifické a zcela nezbytně konkrétní přístupy v pojetí či sebepojetí a zhodnocení i výchovného či sebevýchovného vedení každého jednotlivce.

2.1.5. Welfare

Související termín Welfare reprezentuje tématiku osobní pohody a životní spokojenosti, který bychom mohli vyjádřit významem pro prožívané rozpoložení blaha, respektive blaženosti až ke krajnímu křesťanskému blahoslavenství anebo přímo nirváně. Zdrojem evropského přístupu je kultura řecko-římská, kde je možno vysledovat filozofické zdroje od Epikúra po starořecký hédonismus k identifikaci a exploraci mocných pocitů příjemných - označujících lidské slasti, pokud se hodnotí blaho jako etická kategorie.

Podle zaměřenosti jedince na druhy uspokojovaných potřeb můžeme je dále výrazově diferencovat na materiální, například stravování, odívání a bydlení, a dále na duchovní, například na znalostní, estetické a morální hodnoty.

Významově také rozlišujeme prožitky dle úrovně osobní pohody u pojmu welfare jako spokojenost, blaho, prospěch a prosperitu. Pokračující významová rovina nás vede k obecnému výrazu pro interest, k zájmu, pak hovoříme o blahu společenském a veřejném neboli public welfare anebo blahu jednotlivce neboli the welfare of the individuum. Potom významový okruh zahrnuje sociální péči čili social welfare a dále zájem s péčí o děti čili child welfare. Podle amerického pojetí pak sledujeme welfare ve významu sociálního zabezpečení tedy social assistance anebo dávek sociálního zabezpečení tedy welfare payments a pobírání sociálních dávek čili be on welfare, abychom pojem vnímali (Fronek, 2002) v širších souvislostech a celistvosti.

Závěrem kapitoly autor myšlenkově směřuje zpět k pramenům filozofického základu. Skutečně dobrý život reprezentativně představuje anticky etický vhodný způsob žití. Následná spokojenost člověka vyrůstá z jeho souboru ctností. Vskutku tradiční percepce objektivně dobrého života člověka se subjektivní spokojeností je předvídatelná v tom, že základem blaha společnosti je blaho jednotlivce. Ovšem epocha osvícenství přikládá důraz s preferencí na sociální životní podmínky. Spokojenost tedy byla následně vnímána jako individuální projev blaha společnosti, takže existovalo v podstatě vztahové ztotožnění mezi dobrým životem jedince a dobrým společenským uspořádáním. Kategorizace zařazuje libé prožitky blaženosti mezi lidskou emocionalitu a jedná se o

vystupňovanou a dlouhodobější emoci radosti, jejíž mírnější formou je právě subjektivní spokojenost. Jestliže jedinec dosáhne svým snažením k cílům a získává pro sebe hodnoty v nejobecnějším slova smyslu, pak se zpravidla cítí spokojen. Ovšem pokud musí na cestě k dosažení cíle překonávat řadu určitých překážek, pak prožívá taktéž radostné období. Maximální pocity radostné blaženosti představují až vyvrcholení ve stavu nirvány z buddhistické filozofie, tedy v psychickém rozpoložení, kdy jsou saturovány veškeré lidské potřeby a motivy. Taková relaxovaná pohoda je vnímána jako nakumulovaná a celková.

2.2. Posuzování osobní psychické pohody ve výzkumech

Pro posuzování psychické pohody ve smyslu životní spokojenosti se většina metod zabývá zjišťováním psychopatologických poruch. Vybereme jich několik v dalších kapitolách. Nejvíce přehledných informací do následující kapitoly bylo čerpáno z práce „Developments in satisfaction research“ (Veenhoven, 1996) a pokračující z autorovy korespondence průběžně aktualizované od Veenhovena (2005 až 2010).

2.2.1. Veenhoven a World Database of Happiness

Kapitola o výzkumech životní spokojenosti v následujícím přehledu je pojímána ve stručnějších přehledech vzhledem k zaměřenosti této práce, kde chceme porovnávat výsledky lidské spokojenosti u studentů. Výzkumy sociálních indikátorů, které zahrnují prožívané pohody (subjektivní spokojenosti) je v centru pozornosti projektu, v celosvětovém měřítku vedoucí autority, profesora jménem Ruut Veenhoven, působícího na Rotterdamské univerzitě. Jeho tým spolupracovníků kumuluje a průběžně aktualizuje výsledky ze srovnávacích studií v celosvětové databázi, s názvem World Database of Happiness neboli Světová databáze štěstí, kde je prof. R. Veenhoven také direktorem. Pokud navážeme na jednu z klíčových autorských publikací Developments in satisfaction research (Veenhoven, 1996), pak zde máme pevný základ vcelku padesátiletého výzkumného období k přehlednému shrnutí přístupů o jevu spokojenosti, ze kterého lze vycházet v celém textu. Moderní studium životní spokojenosti je úzce propojeno s výzkumem souboru sociálních indikátorů. Datujeme jej přibližně do období čtyřicátých let dvacátého století, kdy již probíhala řada reprezentativních šetření ve státech západního světa. Databáze je celosvětově cenná a dostupná na internetu k čerpání informací (www1.eur.nl).

2.2.2. Počátky psychodiagnostiky životní satisfakce

Během šedesátých let minulého století (Veenhoven, 1996 a 2008) v období revoltujících změn, rovněž bilancujících hodnotové osobní i sociální orientace, se přistupovalo k vědeckým zájmům o konceptualizaci seriozního rozlišování mezi subjektivní spokojeností a objektivní kvalitou života, přestože jak dříve tak v současnosti, se pojmy zaměňují spolu navzájem. V teoretických diskusích se zdůrazňoval vztah mezi uvedenými pojmy v rozličných intenzitách. Rozvíjel se především vývoj specifikace objektu spokojenosti za účelem vymezení spokojenosti s životem jako celkem (life-as-a-whole satisfaction) na jedné straně a spokojenosti v jistých životních oblastech (satisfaction with life-domains), například ohledně povolání, manželství či bydlení. Paralelně bylo nezbytné určovat rozsah hodnocení. Proto se diferencovala celková spokojenost neboli overal-satisfaction a dále spokojenost s danými životními aspekty čili aspekt-satisfaction, kdy lze vpodstatě posuzovat životní příběh individua dle životních zážitků či obtížnosti zvládání překážek a jiných zátěžových či krizových událostí na trase individuální životní cesty. Sedmdesátá léta následně přispěla k dalšímu rozlišení, konkrétně týkajících se způsobů zhodnocení spokojenosti, buď hodnocením afektivním, které vyplývá z ladění nálady individua anebo hodnocením kognitivním, které pramení z obecných standardů lidské úspěšnosti.

2.2.3. Konceptualizace dat k dnešnímu eurospolečenství

Řešení konceptualizace se uplatnila v objemu poválečných výzkumných dat, kdy se vědci dostávají ke vzájemné komparaci těchto dat. Stojí za zmínku americké výzkumy životní spokojenosti respektive kvality života v populaci, které od roku 1948 uspořádával Gallupův ústav (www.gallup.ro). Později o další desetiletí se dotazování na prožitky spokojenosti či celkové pohody lidí začalo také objevovat v japonských pravidelných ročních sociologických průzkumech. Periodické výzkumy kvality života evropských zemí v rámci eurospolečenství dvakrát do roka vyhodnocuje Eurobarometr se zprávami o výsledcích členských států (w.slideshare.net/eurobarometr). V devadesátých letech ke komparaci zmíněných údajů bylo zapojeno kolem padesátky států z celého světa s rozmanitou úrovní socioekonomickou. K šetření by nebyla dostačující pouze kvantifikace výsledků, k zajištění srovnatelnosti byla zmobilizována aktivita vědců k vytvoření standardizovaných dotazníkových metod, jako základu k platným mezinárodním

výzkumům. První studie lidských životních hodnot počátkem osmdesátých let pro dvaadvacet států byl projekt Světový průzkum hodnot. Pak Mezinárodní program sociálního průzkumu, kterého se zúčastnilo dvanáct zemí v roce 1991. Na zmíněný Světový průzkum hodnot průběžně aktivně přistupovaly další země. Je pro nás důležité, že poslední vlna s téměř osmdesáti státy z pěti kontinentů, zahrnovala rovněž plnohodnotně Českou republiku v letech 1999 až 2001. Tím se přiřazujeme k modernímu světu respektive k zemím, kde jsou informace žádoucí, zjišťované a zpracovávané k vyššímu komfortu společnosi a tedy s otevřeným přístupem k informacím i srovnáváním na otevřených mezinárodních rovinách.

Konkrétní zaměřenost na fenomén životní spokojenosti v dlouhodobější studii je Victorijský panel kvality života, který soustavně probíhal po období osmi let (Heady, Wearing, 1992, in Veenhoven, 2008). K zachycení studií ve výsledcích, trendech a podchycení rozdílů v podmínkách, bylo nutné výzkumné závěry vhodně strukturovat. To představovalo časově náročnou činnost a navíc s absencí jednotného centrálního organizačního systému. Realita vědy si tedy vytvořila dva druhy systémů dat. Nutnost národních systémů sociálních dat na jedné straně a mezinárodní databázi dat týkajících se monitorování spokojenosti na druhé straně. Jedním systémem národní databáze sociálních indikátorů je třeba Německý digitální systém sociálních indikátorů tedy DISI, který vyhodnocuje mimo jiných dat rovněž archivaci v počítačové podobě pro zachycení také lidské subjektivní spokojenosti a zjišťování změn ve vývoji spokojenosti se životem celkově. Současně změny v nejrůznějších životních oblastech (Veenhoven, 1996) a tím v komplexní podobu k porovnávaní vývoje a proměn.

Internetové zdroje poznatků a vyhodnocených informací o longitudinálních komparativních studiích orientovaných na posuzování a vyhodnocování prožívané pohody, opět obrací pozornost k mezinárodní World Database of Happiness. Shromažďuje především empirické studie zaměřené na subjektivní oceňování života jako celku, dále v tabulkách uspořádává soubory dat pro srovnávací studie mezi národy a zeměmi. Charakterizuje již na devadesát států dle sociálních indikátorů a dle indikátorů osobní pohody veřejnosti. Také vysvětluje rozdíly v průměrných hodnotách štěstí v mezistátním srovnávání a katalogizuje současně příčiny rozdílů mezi zeměmi a sleduje trendy kvality života také vývojově (www1.eur.nl).

2.2.4. Souvislosti k dalším interpretacím okolností

Otázky mapování úrovně subjektivně spokojeného života nejsou vždy v interpretacích zcela jednoznačné pro určení lidské spokojenosti ve světě či jednotlivých zemích, ačkoliv zkvalitnění vědeckých přístupů v současnosti již umožňuje zachycení změny průměrné spokojenosti v čase.

Rozptyl těchto průměrných hodnot v určitých zemích (Veenhoven, 2008) a korelační data rovněž přehledně ukazují podmínky, ve kterých lidé ke své pohodě převážně tendují. Diskuse po prvních reprezentativních studiích, které se uskutečňovaly v západním světě a identifikovaly až příliš vysokou průměrnou úroveň životní spokojenosti. To bylo pro optimisty pozitivním zjištěním, ale pro zkoumavé a pozornější skeptiky důvodem k orientaci na širokou škálu typických obranných strategií. Lidé na dotazování odpovídají tak, že mají tendenci odmítat srovnávání s trpícími či ubožejšími složkami populace anebo mají stylizace do percepčních schémat plných optimálních idealizací s odmítáním pocitů zoufalých či jinak nelibých dojmů emocionálních a ani si je nepřipouštět, natož pak je otevřeně sdělovat. Takové pojetí se srovnatelně potvrzuje v našich posttotalitních společenských podmínkách, kdy většina populace u nás se nevyjadřovala lichotivě o svém psychosociálním komfortu. Zatímco dnes lidé mají povětšinou tendenci stylizovat se ve verbalizacích do kvalitnějšího života a vyšší subjektivní pohody v hodnotově přikrášlené rovině v rámci seberealizace a sebekonceptualizace v motivech navýšené úrovně stylizované a hierarchicky modelované motivační osobní sebeúcty (Malý, 2004).

Kritické bývají připomínky, že moderní doba se více manifestuje navýšenou prevalencí mentálních poruch. Z adaptabilního hlediska je přirozenou vlastností člověka v adekvátních podmínkách se cítit šťastně a bez chronické věčné nešťastnosti. Z longitudinálních studií západního světa vyplývá dále nápadná stabilita průměrně zjišťované životní pohody především v soukromých oblastech nežli o málo nižší průměr spokojenosti s veřejnými záležitostmi, je více náchylná k podléhání časovým a externím vlivům. Postmoderní konzumní společnost vyrábí nadprodukci a stálým ekonomickým růstem je sekundárním příčinným důvodem poklesu zájmu o produkty. Jinak řečeno, čeho je mnoho, to pak nepřináší uspokojení. Lze jej vysledovat v obsahu ekonomické zákonitosti o klesající mezní užitečnosti zboží, kdy tato užitečnost vyjadřuje míru uspokojení, jenž lidem určitá věc přináší. Mezní užitečnost pak označuje přírůstek zmíněného uspokojení (Macáková a kol., 1994). Potřeby se saturují limitovaně a tedy zvyšující se nadbytek ve všech podmínkách pak již další prožívání roviny spokojenosti více není schopen

navyšovat. Proto v amerických státech a západních zemích povětšinou spokojenost lidí kupříkladu po světové válce poměrně kopírovala trendy konjunktury ekonomické rekonstrukce, avšak po jistém období se dále nezvyšovala a spíše se zásadně ustálila na dosažené hladině.

2.2.4.1. Některé indikátory a motivátory psychosociální

K tématice rozptylu spokojenosti populace se uvádí, že je přímo úměrný sociální nerovnosti a tedy rozdílných životních nabídek a příležitostí (Veenhoven, 1996). Je zřejmé, že analýzy těchto průzkumů nám ukazují, že maximální rozptyl spokojenosti vykazují zejména státy na nižší ekonomické úrovni, s menší politickou svobodou a značnými rozdíly vzhledem k finančním příjmům. Rovněž se tak vysvětluje odůvodnění, proč finanční motivace u top-managementu amerických korporací dále již nenarůstá, ale motivačními faktory se pak stávají motivátory psychologické a sociologické (Malý, 1999). Například zaměstnanecké výhody, kurzy osobnostního růstu, firemní prezentační a referenční ocenění osobnostních kvalit a další nadstandardně pozitivistické zviditelňování sociálních rolí a statusu vysoce hodnoceného jedince ve společenském měřítku.

2.2.4.2. Korelace ekonomické a životního prostředí

Zkoumání sociálních indikátorů se orientuje především na životní příležitosti jako struktury podmínek i životního prostředí - tedy environmentální podmínky. Dále pak na umění žít spokojeně jako schopnosti individua zužitkovat dané podmínky. Potom na životní události ovlivňující člověka ke přizpůsobení a současně vlastní existenci v plném zdraví.

Tato kapitola je věnovaná širšímu pohledu na sociální indikátory (Veenhoven, 1996). Bývá vyšší životní průměrná spokojenost v zemích, které jsou ekonomicky prosperující a zajišťující své populaci co nejvyšší sociální rovnost . Občanská spokojenost je významně ovlivňována prožívanými frustracemi ze sociální nerovnosti spojené s rizikem negativního působení nepříznivých životních událostí. Z toho vyplývající korelace též reflektují nevhodné personalistické rozdělení lidských zdrojů anebo kulturní intoleranci, případně nerespektování lidských práv, dysfunkční proklamace politických svobod, komplikovanější přístup obyvatelstva k veřejným informacím i úroveň vzdělanosti většiny obyvatelstva v daném státě. Vyspělé země dokáží profitovat s většinou zmíněných mechanismů ve prospěch občanů tak, aby jim byla poskytována ochrana před sociálními

nespravedlnostmi a útlaky. Také počítají s podporou svobodné volby individuálního životního stylu a umožnění celoživotních vzdělávacích procesů s osobnostním profitem a růstem. S komparací se rovněž většina studií soustřeďovala na velmi podstatný vztah kvality života a diferenciace věku a pohlaví, dále na korelace mezi spokojeností a vzděláním anebo příjmem, kdy se ukazuje zpravidla výsledek s tím větší korelací, čím je populace v dané zemi strukturovanější a ekonomicky chudší. Poměrně zajímavým zjištěním zasahujícím do současnosti jsou novější studie směřující k výsledným mírně negativním korelacím mezi spokojeností v životě jedince a úrovní dosaženého vzdělání. Nejpravděpodobnějším vysvětlením tohoto jevu je, že navzdory nedávnému normálně úspěšnému procesu sociálního vyrovnávání tato negativní korelace ukazuje na nedostatek adekvátního zaměstnání v praxi pro vysoce vzdělané osoby (Veenhoven, 2008).

Kladným zjištěním ze vztahu spokojenosti života k položce zaměstnání je výsledek vcelku konzistentní a přirozeně vyšší pracovní pozice bývá propojena s vyšší rovinou prožívaného spokojeného života a obdobně tak u lidí s placenou prací nežli nezaměstnanými. Specifickým i inspirativním a napodobeníhodným se jeví výsledek o tom, jak členové spolků a zejména svépomocných klubů či dobrovolnických aktivit, které se u nás teprve pozvolna rozvíjejí a provozují, oproti nečlenům mají členové mnohem více a subjektivní pohody a satisfakčních pocitů.

2.2.4.3. Schopnosti asertivní kontrolovatelnosti okolí

Nejvýznamnějšími korelacemi se výsledně ukazují schopnosti zvládat soubor životních problémů či konfliktů a tedy praktické schopnosti ovládat vlastní okolní prostředí. Náleží sem zejména sociální dovednosti, ze kterých jsou kruciálními položkami zdravá asertivita a psychologické umění empatie, kterými lze velmi uspokojivě diferencovat kategorie spokojených a nespokojených obyvatel. Z výběru osobnostních charakteristik mají obdobnou povahu a schopnost především extroverze s flexibilní otevřeností novým zážitkům a kompetence interní kontroly k individuálnímu řízení svého nezávislého života. Faktory inteligenční, měřené IQ-testy, téměř nemívají na lidskou životní spokojenost vliv, zatímco z jiného zorného úhlu percepce problematiky má míra neuroticismu podstatné vlivy na individuální žitou pohodu obdobně v profesním zařazení jakož i v interpersonálních a intimních vztazích. Zpravidla více spokojení se životem bývají jedinci temperamentově naplněni energií a sílou s odhodláním ke zvládání stressu a s dobrým psychickým stavem a fyzickým zdravím i trénovanou sportem odolnější celkovou

psychosomatickou kondicí.

Vlivem bilancování pozitivních a negativních životních událostí jedince je také doprovázeno změnou životní spokojenosti. Některé události života jsou nezávislé na osobnostních znacích a sociálním postavení jedince, ovšem celkově mají predikovat a indikovat s vysokou pravděpodobností rovinu spokojenosti jedince pro následující období života. Průměrné výsledky ze západního světa uvádějí, že přibližně kolem 10% odchylek v životní spokojenosti se vysvětluje ohledně zaměstnání či povolání a pracovního zařazení, rozhodujících 30 % běžnou odchylkou se vysvětluje schopnost ovládat své prostředí za pomoci sociálních dovedností a jen 25 % rozdílů spokojenosti se životem jedince se připisuje na účet bilance kladných a záporných životních událostí. Tímto vlivem životních událostí na spokojenost lidí se zabývala Australská panelová studie kvality života, realizovaná dvojicí Heady a Wearing roku 1992 (Veenhoven, 1996). Zjistili také, že průběh událostí je u každého jiný, že někteří se ocitají v problémech statisticky častěji a že záleží mimojiné na osobní kompetenci a životních příležitostech.

2.2.4.4. Teoretické prekoncepce tradice kulturního relativismu

Byla podpořena spojitosti mezi reálnou kvalitou života a subjektivní pohodovou spokojeností individua, kde mají své místo sociální indikátory (Veenhoven, 2008) ve svém širokém spektru. Do diskuse vstupuje řada teorií považujících subjektivní spokojenost za formu zcela nezávislou na okolních životních podmínkách. Tyto přístupy pak vnímají i hodnotí žitou pohodu jakožto víceméně osobnostní rys pramenící z raných zkušeností a vrozeného temperamentu jedince. Zmíněné subjektivní kvality daného individua ovlivňují percepci a valuaci jednotlivých dílčích životních zážitků stejně jako hodnocení vlastní spokojenosti s vlastním životem.

Teoretické přístupy, vycházející z tradice kulturního relativismu, jsou podporovány některými zajímavými zjištěními. Například s objevením hlavního společného faktoru spokojenosti s různými aspekty a tedy lidé spokojení se svými pracovními činnostmi mají následně sklony být rovněž spokojenými v ostatních oblastech, (jako je třeba manželství a rodina). Popsaný fenomén bývá vysvětlován tím, že lidé ve skutečnosti neposuzují svůj vlastní život, ale především opakují určitou prekoncepci. Platnost této teorie byla prověřována v jejích třech znacích. Jednak byla zkoumána dočasná stabilita spokojenosti, dále do jaké míry odpovídá spokojenost stávající situaci a zda spokojenost vychází z interní příčinnosti. Nebyla prokázána neměnnost spokojenosti ani její exklusivní

vrozenost, spíše se výsledky rozcházejí a reálná spokojenost se mění jak v čase a absolutně, tak i relativně vzhledem k jiným lidem a vlivy mají změny životních podmínek. Navíc je nutno respektovat jistý podíl geneticky kódovaných osobnostních dispozic, kdy skutečně optimistické ladění jedince svým způsobem modifikuje jeho vliv na prostředí a jeho zpětnovazebného působení a ovlivňování. Podobně se podmiňují teoretické přístupy přesouvající svůj zájem spíše na společnost směrem od jedince a vycházejí rovněž z teorie kulturního relativismu a vrozeného charakteru lidské spokojenosti. Považují individuální tendence ke spokojenosti za odraz obecného národního charakteru jako folklórní teorie, kdy tento národní charakter vyrůstá ze zážitků pojímaných předchozími generacemi. Kvalita života se přezkoumávala obvykle prostřednictvím ekonomické prosperity, sociální rovnosti, politické svobody a intelektuálního rozvoje. Tyto charakteristiky se z více jak dvou třetin podílely na vysvětlení rozdílů v průměrné životní spokojenosti mezi národy. Současně se příliš průkazně nepotvrdilo během analyzování prožívané pohody u populace migrujících přistěhovalců, že by jejich míra spokojenosti odpovídala výsledkům z jejich vlasti, ale spíše se asimilovali úspěšným způsobem do nového bydliště v jiné zemi (Diener, 2003).

Poměrná relativita fenoménu lidské spokojenosti je spíše označována za výsledek určitého tradičního přesvědčení o tom, že životní spokojenost je funkční záležitostí srovnávání mezi realitou a přáním, jakým životem by jedinec chtěl žít a tedy s jistým standardem. Takové standardy jsou zakotvitelné na základech toho, co jedinec vnímá jako realizovatelné k uskutečnění a dále pak prostřednictvím procesu srovnávání se s druhými. To znamená, že se standardy přizpůsobují změnám podmínek na úrovni individuální a pak sociální. V nastíněných konsekvencích se pak může jevit jev kvality života různými způsoby, například že populace může být šťastná ve svých nepříznivých podmínkách s odůvodněním, že nepoznala nic lepšího. Obdobně jako na druhém protipólu je představa lidí žijících ve velmi příznivých podmínkách, ale necítících se spokojenými v důsledků nonadekvátně vysokých ambicí a aspirací i nízkého frustračního limitu (Malý, 2004). Zvláště v psychoterapeutickém významu bývají resistentní k řešení stavů nevýhodných kombinací rigidních hladin nízkých individuálních frustračních tolerancí a příliš vysokých aspiračních cílů, kdy plánované vysněné cíle jsou nedosažitelné. Také pro příliš oslabenou odolnost vůči životním překážkám a mnohým stressorům na ontogenetické cestě včetně existenciálních religiozních a interpersonálně vztahových nejistot a proměn. Před čím vážně ostatně upozorňovali již přívrženci stoické filozofie. Hledají se kořeny nespokojenosti až po daseinsanalytické individuální komplexní přístupy ke svobodné

vůli k navýšení lidské osobní satisfakce a směřující k dosažení rovnovážné harmonizace (Malý, 2004).

2.2.4.4.1. Pojetí teoreticky referenční

Objevují se teorie referenční, ze kterých vyplývají závěry naznačující, že lze vysledovat velmi podobnou úroveň průměrné životní spokojenosti ve státech civilizovaně profitujících a technicky vyspělých, ale i v zemích přírodních a rozvojových. Poněkud jednostranný psychodiagnostický zájem, založený na monitorování individuálních tužeb a relativních aspirací, zde občasně opomíjel zjišťování bazálních potřeb jako absolutních.
Kognitivní procesy za využití utilitaristických východisek vede nové přístupy k posuzování žité spokojenosti jedince přirozeným způsobem a tedy součtem jednotlivých úspěchů s ohledem na dané standardy. Klasicky analyticky vyjádřeno lidské štěstí také může být vnímáno jako součet individuálních strastí a slastí. Označením vzestupného procesu je kvantifikace dostupných neúspěchů a úspěchů k celkově výsledné bilanci, která se stává vodítkem k určení míry životní spokojenosti, kdy jednotlivá ocenění konkrétních životních aspektů se spojují a koncentrují do celkového hodnocení (Diener, 2003).
V tomto smyslu je zkonstruován Test životní spokojenosti (Fahrenberg et al., 2001), jenž je jedním ze základních přístupů a zde hlavní diagnostickou metodou této výzkumné práce.

2.2.4.4.2. Pojetí teoreticky diskrepanční

Pojetí diskrepančních teorií ukazuje, kde je diskrepance dána rozdílem mezi vnímaným životem jaký je a představou jaký by měl být. Navazujících pět hlavních srovnávacích standardů obsahuje následně: co člověk chce, co měl dříve, co očekává, co si myslí že mají ostatní a co si myslí že si zaslouží. Byla prokázána spolehlivým způsobem skutečnost, že malé rozdíly jsou doprovázeny vysokou mírou spokojenosti. Regresní analýzou bylo prokázáno, že životní spokojenost je zejména funkcí vnímané diskrepance mezi realitou a přáním. Statistické korelace celkové spokojenosti se spokojeností v dílčích oblastech současně nevylučují opačnou kauzalitu, tímto tedy korelace mohou být výsledkem i sestupného působení tak, že konkrétní celkově šťastný jedinec bude spokojen také se svým pracovním zařazením v zaměstnání a stejně s pozicí v rodině a podobným efektem v dalších životních oblastech (Diener, 2003). Tedy diskrepanční pojetí mezi idealizovaným přáním a těžkou realitou je také biodromálně blízké dospívajícím.

2.2.4.4.3. Pojetí teoreticky konkurenční

Konkurenční teorie představují úvahy o tom, že převažují-li příjemné pocity, pak celý život se jeví příjemným. Tato vnitřní vodítka bývají hodnocena jako důležitější nežli společenská a vnější, kdy jde o reflektované zhodnocení jedince jinými osobami. Prokazovala zjištění o tom, že záznamy každodenní nálady poměrně úzce korespondovaly se spokojeností života jako celku, zatímco hodnocení blízkého okolí pouze velmi mírně korelovalo se sebehodnocením. Celkově se má za to, že obecná životní pohoda je poměrně stabilní ukazatel. Pouze v daných dílčích oblastech má poněkud relativní hodnoty, podle toho, jak se zkoumaný proband všeobecně cítí. Vpodstatě je většinou každý zpravidla velmi dobře schopen toto přiléhavě prožívat i zhodnocovat. Jde o poměrně nenáročný a samovolný proces. Ukazuje se, že hodnotící strategie odpovídají a záleží přímo na jeho objektu, kdy se uplatňují jako výpočty nejběžnější pro zhodnocení jednotlivých životních oblastí. Zatímco afektivní soudy bývají více frekventovanými pro posuzování životní pohody jako celku (Diener, 2003). Také navíc obvykle v rámci sebehodnocení momentální nálady mají jedinci tendenci víceméně inklinovat k rozhodování dle míry nálady, která bývá individuálně odpovídající, jakoby převážně typická, pro citové vyladění v osobnostní struktuře individua.

3. Problematika psychodiagnostiky a měření

Dva tábory vědců si ve věčném sporu upřednostňují klady a zápory neboli výhody a nedostatky v psychodiagnostických metodách vzhledem k analýze kvalitativní anebo kvantitativní. V tomto projektu nás bude nejvíce zajímat parametrické zpracování měření.

3.1. Metodika měření ve světě a u nás

Měření životní pohody či prožívané kvality života zpočátku bylo součástí širokého spektra a záběru multidimenzionálních inventářů, kdy se zpravidla celkové skóry ve většině studií interpretovaly v podobných pojmech jako přizpůsobení anebo morálka v historicky časovém zařazení do padesátých let minulého století. Různě zdařilé nástroje k měření již skutečně zahrnovaly důmyslně vytvořené položky k psychotestování pro zjišťování diferencovaných subjektivních i objektivních kvalit. Tyto kombinované škály již dokázaly měřit osobní pohodu neboli well-being a životní spokojenost neboli life-satisfacttion s

časovým zařazením do dějin šedesátých let progresivně zasahujícími.

Metodologické nedostatky byly řešeny (Diener, 2003) zejména v sedmdesátých letech s modernizovaným trendem začátků využívaných specifických vícepoložkových škál se seznamy takových otázek k testování životní pohody, které se vztahovaly v tomto smyslu k rozmanitým životním aspektům a generalizovaně k životu jako takovému. Celkové skóry vyjadřují přímo general-satisfaction neboli lidskou spokojenost obecnou. Uvedené pojetí měření má ovšem určité nedostatky týkající se interpretace celkového skóru, kdy je přesně jasný a zřejmý předmět zkoumání, to znamená fenomén spokojeného prožívání, avšak není přímo zřejmé, čeho se konkrétně a specificky týká. Proto si tento stav událostí vyžadoval výzkumné řešení v podobě silnější specifikace měřících nástrojů. Důležitými se v této návaznosti jeví inventáře postihující a týkající se již přímo hodnocení buď života jako celku anebo jistých daných oblastí. Vzhledem k prvnímu testování takto specifikovanému se uvádí Satisfaction with life scale čili - Škála spokojenosti se životem. Tento zmíněný inventář je tvořen pěti odlišně formulovanými otázkami obdobného obsahu. Pokračujícím vývojovým trendem lze označit a zmínit postupný a pozvolný nárůst dat v různých zemích světa, umožňující následné komparativní studie mezinárodního typu. Souběžně se navyšovala důvěra ve validitu zkoumaných dat a nová metodologie rovněž podporovala reliabilitu. Obojí se na poli mezinárodního šetření ukázala jako poměrně uspokojující, takže se tímto příliš významně nepotvrdily v důsledku srovnávací teorie určité pochybnosti ohledně nízké korespondence mezi subjektivní spokojeností a životní kvalitou. V tomto období mezinárodní studie zkoumající pocity štěstí a zahrnující na dvaadvacet zemí vysvětluje sedmdesátiprocentní odchylky od průměru především s jasným důrazem na rozdíly vyplývající z materiálního zabezpečení, stupně sociální rovnosti, politické svobody a dosažené úrovně vzdělání respondentů (Diener et al., 1985).

V současnosti je vzhledem ke zjišťování relevantních zdrojů z informací na internetových zahraničních serverech s odborníky na celosvětové úrovni k porovnávaní signifikantních výsledků akceptován funkční projekt Rotterdamské univerzity v čele s autoritou profesora R. Veenhovena s názvem Světová databáze štěstí neboli originálním WDH jako World Database of Happiness (www.eur.nl).

Mezinárodní Světová databáze štěstí obsahuje sedm pracovních sekcí, které zahrnují od shromažďování tématické literatury až po srovnávací studie mezi národy a trendy kvality života. Tým R. Veenhovena výsledky k dalším výzkumům neustále aktualizuje aktivním přístupem, s kooperací na širokém poli působnosti světového významu. Se jmenovanou

autoritou autor této předložené práce rovněž navázal přímý kontakt a komunikuje. Připravuje se jeho působení zde osobní návštěvou s organizovanými výzkumy také s daty za Českou republiku, jež se budou průběžně a plánovaně longitudinálně realizovat dle harmonogramu WDH. Prof. Ruut Veenhoven v naší korespondenci má zájem o kooperaci. Dodatečně a podstatně později sděluje, že metodu příliš nevyužívají a Life Satisfaction Questionnaire nemají ověřenou na vzorku adolescentů a tedy není dosud k dispozici stejný výzkum, jak jsem plánoval, k vzájemnému porovnání výsledků (Veenhoven, 2010).

Použitá metoda, která již byla zvolena a aplikována pro tento výzkum, sloužící ke zjišťování subjektivních prožitků spokojenosti v životě je Dotazník životní spokojenosti - Life Satisfaction Questionnaire, LSF, z roku 1996 od M. Carlssona a E. Hamrina v úpravě Fahrenberga (2001). Původně byl tento dotazník vytvořen speciálně pro pacienty žijící s diagnostikovanou rakovinou a dále byl dotazník valorizován na vzorku 362 žen s onemocněním rakovinou prsu (Fahrenberg et al., 2001). Tato metoda obsahuje celkem dvaatřicet položek, které jsou posuzovány na sedmistupňové škále, a celkově mapuje šest hlavních faktorů, mezi které náleží: kvalita rodinných vztahů, tělesné symptomy, socioekonomické poměry, kvalita denních aktivit, následky onemocnění a kvalita vztahu k blízkým přátelům (Fahrenberg et al.,2001).

V českém překladu a v inovované modifikaci dle Fahrenberga a spol. jej přeložili Tomáš Rodný a Kateřina Rodná a vydali v roce 2001 u firmy Testcentrum pod názvem Dotazník životní spokojenosti se zkráceným označením DŽS. V témže roce byl dotazník u nás nový a autor této práce byl přijat do doktorandského programu, proto zvolil zmíněnou metodu ke svému výzkumu a v rozhodnutí vytrval v náročnějších sociálně izolovaných podmínkách. Tito překladatelé se také nikdy nezabývali praktickým užíváním této metody, pouze převedli teoretický text do českého jazyka bez našich norem, jak sdělují telefonicky (Rodný, 2007). Tato vybraná metoda bude detailněji popisována v empirické části práce.

Jinak v ČR se mohou využít dotazníky k sebeposouzení anebo zjišťování hodnotových systémů. Jedním je například dotazník k sebeposuzování přeložen a upraven Karlem Balcarem, s prvním vydáním v roce 2001 v Testcentru. Jedná se o Existenciální škálu ESK, která zjišťuje individuální schopnosti k existenci v rámci kompetence jedince vyznat se a zacházet se sebou a okolním světem. Metodologicky se opírá o dva faktory, jedním je personalita vyplývající ze sebeodstupu a sebepřesahu a druhou je existencialita tvořená kategorií lidské svobody a zodpovědnosti pro celkové vyhodnocení prožívání bytí individua. Tato metoda není však explicitně zaměřena na měření jevu spokojenosti, ale s naší problematikou souvisí (www.testcentrum.cz). Dalším třeba v roce 2005 dotazník

Dusin autora O. Mikšíka a vydaný firmou Psychodiagnostika. Hlavními úkoly je zde určovat okruhy hodnotových orientací jedince, jeho životní spokojenost v základních životních oblastech a chronicky anebo aktuálně působící stressory tak, že se respondenti vyjadřují v sedmi škálách, ze kterých lze určovat zdroje, obsahy, směry, kvality a intenzity spokojenosti včetně frustrogennosti v následujících sedmi okruzích: zabezpečení materiální, kulturní vyžití, pracovní uspokojení, rodina, zdraví, sociální vztahy, celková životní spokojenost včetně existenciálních momentů (www.psychodiagnostika-sro.cz).

Domníváme se, že lze nyní očekávat a predikovat navýšený zájem o problematiku spokojenosti. Zajímá nás také úspěšný rozvoj metodologie za účelem posuzování životních kvalit v objektivně sociologickém pojetí a v rámci psychologické evaluace důležitosti subjektivního prožívání. Zda jedinec bude produktivní pro druhé a paralelně aktivní v přístupech k selfmonitoringu anebo k vlastnímu zdravému životnímu stylu. Pro vyrovnávání situace v psychologických oborech s hlavním proudem zájmu o psychopatologii se jeví vysoce přínosným kritériem ještě hlubšími způsoby se věnovat zjišťování údajů o pozitivním přístupu ke kladným normativům, ohledně lidského uspokojení a zdraví i celkové existenciální pohodě lidské populace. V současnosti, tedy ve filozoficky váhavé době v einsteinovském duchu relativizace a úpadku hodnotových orientací, ale ani schweitzerovský model altruismu v pomáhání druhým, není adekvátně aktualizován ani samotným lékařským profesním stavem. Také studenti pedagogických fakult nepříliš studují pansofické Komenského teorie k všenápravě věcí lidských a vzhledem k humanitním oborům by se nasměrování k obecné úctě a nadhledu též hodilo.

Například Seligman poukazuje v roce 2002 (www.research-projects.unizh.ch) na skutečnosti tvrzením, že ke štěstí vedou tři alternativní cesty, přičemž první cesta je život plný potěšení, druhá cesta je život angažovaný a třetí je životní smysluplnost. Pak se rovněž k diskusi nabízí otázka, zda tou ideální životní cestou nebude spíše tendence lidí k pragmatickému univerzalismu, s tendencemi méně kategorizovat jednotlivé možné alternativy. Anebo spíše snaha o přiměřené vzájemné kombinace k naplněnému a plnohodnotnému žití (Říčan, 1990), s přímým využitím lidských zdrojů a kapacit i kompetencí k osobnostnímu rozvoji zájemců.

Akceptovatelným faktem jsou praktické návody na sebezdokonalování. Fyzické a mentální otužování a kultivování jedince a jeho rodiny i pracovních skupin v různých formách, vždy byly existenciálně a pozitivisticky přítomny a zastoupeny v populárně naučných publikacích veřejně dostupných. Dosud dobrým příkladem za všechny je přehledná publikace s názvem Jak zdokonalovat sám sebe (Toman, 1980) s mnohými recepturami,

včetně maximalizace výkonnosti, účinné relaxace a adekvátních osobních cílů pro sebevzdělávání a osobnostní růst.

3.2. Determinanty - pohlaví, věk, vztahy, status, kulturní diference

Vzhledem k tématickým okruhům této práce, týkajících se osobní pohody a životní spokojenosti i lidských preferencí v hodnotových orientacích, bylo již pojednáváno o stigmatizačních záležitostech pojmových a rovněž o konceptuálních nejednoznačnostech, vyznačujících se poněkud nedůsledným využíváním specifických termínů. Tato oblast prakticky splývá s posuzováním celkové kvality života člověka, s mapováním stavu společnosti, kdy se hodnocení současně opírá o dané objektivní ukazatele sociálních životních kvalit. V uvažovaných souvislostech vyvstává řada diskutovaných otázek, například nakolik subjektivní výpovědi jedinců odpovídají reálným životním podmínkám, jaká je podstata a co způsobuje skutečné uspokojení anebo nakolik je prožívání pohody dáno vrozenými osobnostními rysy a nakolik je závislé na proměnlivém sociálním prostředí s životními podmínkami a událostmi (Sousa and Lyubomirsky, 2001).

Důraz je kladen na koncept lidské spokojenosti jako kognitivní složky osobní pohody jedince. Je vymezována oscilacemi individua mezi ambicemi a následně dosahovanými úspěchy, a objevuje se zde širší škála determinant reprezentovaná sociálními indikátory. Tyto objektivní determinanty prakticky predikují stav společnosti a rozšiřují další demografické proměnné k deklarování závislostí jedincovy spokojenosti na sociálním okolním prostředí. K rozhodujícím sociodemografickým faktorům lze přiřadit zejména atributy dané konkrétní kultury a další relativně kontrolovatelné ukazatele jako například ekonomický status a povolání, příjem, dosažené ukončené nejvyšší vzdělání, rodinný stav, věková kategorie a pohlaví (Sousa, Luybomirsky, 2001). Pokusíme se, ve významu rozšířených cílů zpracování tématu, tyto determinanty srovnat v dalších subkapitolách.

3.2.1. Pohlaví

Termínem pro označení faktorů spojeným s pohlavím je v zahraniční literatuře gender, který představuje soubor sociokulturně vytvořených rolí spojených s příslušností k biologickému pohlaví (Hartl, Hartlová, 2000). Většina studií ukazuje na minimalizující existenci významnějších diferencí mezi soubory žen a mužů, vázaných na souvislosti s pohlavím. Výsledky z jiných výzkumných šetření však prezentují až paradoxní závěry o

tom, že ženy se povětšinou jeví jako depresivnější a současně vykazují i vyšší stupeň osobní subjektivní pohody (Sousa and Lyubomirsky, 2001). V afektivních komponentách poměřování deprese a spokojenosti, ženy převážně dosahují extrémně nízkých hodnot a tím bývají náchylnější k depresím. Také dosahují silnější a větší osobní subjektivní individuální pohody. Na straně druhé v úrovni celkové spokojenosti se životem, která primárně podléhá kognitivnímu procesu zhodnocení, jak ženy tak muži skórují velmi obdobně (Fahrenberg et al., 2001). Pokračující měření se blíží k logickým objasňujícím závěrům, ukazujícím na ženskou tendenci k prožívání na vyšších stupních intenzity. Tímto tedy více prožívají pozitivní i negativní údaje obecně.

Přestože v celkové pohodě se rozdíly vázané na pohlaví mezi populací ženskou a mužskou výrazně neliší, pak se významně odlišují bazální zdroje, ze kterých obě skupiny svoji žitou pohodu odvozují. Pro ženy je důležitější především rodina, přátelé a dostupnost sociálních služeb, muži převážně mají ve zvyku poměřovat úspěchy ke spokojenosti podle zaměstnání a příslušného příjmu (Sousa, Luybomirsky, 2001), což je dosud běžně dostupný a tradiční udržovaný poněkud stereotypní model s rozdělením psychosociálních rolí.

3.2.2. Věk

Věkové kategorie byly zpravidla zkoumány v průřezových studiích a zajisté by byly vítanější longitudinální komparativní výzkumy k hlubším úvahám nad jednotlivými interpretacemi k procesuálnímu vysvětlování významnějších rozdílů. Přesto je reálné vysledovat mnohá zajímavá zjištění. Většinou se nepotvrdilo rozšířené očekávání a pracovní předběžné hypotetické výroky o tom, že bude globální spokojenost se životem s přibývajícím věkem stále klesající. Potvrzenou pravdou je tedy skutečnost, že s rostoucím věkem s vysokou mírou pravděpodobnosti prožívání pohody má vzrůstající vývojový trend. Jedním z možných objasnění se jeví moudrost a smířlivost s dále již nenavyšujícími sei požadavky na zvyšování životní úrovně a komfortu. Vše v lidském životě je zpravidla limitováno, proto lze usuzovat na statistické průměrné hodnoty. Výjimkou pak budou věčně nespokojení dospívající ve věkové etapě pubescence a na druhé straně kupříkladu až třeba paranoidní kverulanti se smyslovým vnímáním osob v kmetském věku s neochotou se přizpůsobovat novým a nevyhnutelným aktuálním životním situacím anebo omezením vyplývajících jako sekundárních efektů jejich zdravotních stavů. Pozoruhodné jsou rovněž závěry z reprezentativního výzkumu v americké populaci podle Ryffa a Keyse (1995 in Fahrenberg et al., 2001) zrealizovaném na souboru jedenáctiset respondentů, kde se potvrzuje výsledné zjištění, že skutečně s

věkem narůstá uspokojení, a to zejména v životních oblastech jako jsou vlastní autonomie, kompetence ke zvládání každodenních situací a vztahy s jinými lidmi. Naproti tomu například spokojenost v oblastech životních cílů a osobnostního růstu zase s přibývajícím věkem klesá především v důchodovém věku. Kvalitní a pozitivní postoj jedince k vlastní osobě a tedy svým způsobem sebeakceptace se věkem příliš nemění a nezaznamenává větších výkyvů ke změnám. Zatímco celkové prožívání kvality života je v různých oblastech napříč spektrem různými věkovými skupinami diferencované a proměnlivé. Většinou zde převládá názorové přesvědčení nad tím, že se celková úroveň spokojenosti na životní cestě člověka příliš nemění vlivem trénované schopnosti adaptability a dále, že starší osoby jsou spokojenější se svým způsobem života než mladší osoby bývá zde vysvětlováno tím, že se jejich ideály již postupem času neliší tolik od reality (Sousa, Luybomirsky, 2001).

K našemu tématu podle studie na adolescentech od čtrnácti do osmnácti let Euronet (Macek, 1998) se zjišťuje, že se svou aktuální životní situací jsou spokojenější spíše mladší adolescenti. Bylo to vysvětleno tím, že mladší mají nižší nároky na sociální, materiální a kulturní úroveň života. Přitom ještě ti starší si zřetelněji uvědomují nesoulady mezi realitou a svými vyššími požadavky.

3.2.3. Vztahy

Interpersonální vztahy v takto zaměřených výzkumech sledují souvislosti mezi rodinným stavem či sociální oporou a životní pohodou. Vykazují signifikantní výsledky se silnou korelací mezi prožívanou spokojeností a úrovní respektive skutečnou kvalitou v mezilidských vztazích. Většinou lidé žijící v manželství anebo ve volném svazku dobrovolného partnerství jsou se svými životy spokojenější nežli osoby žijící osaměle nebo osoby rozvedené anebo ovdovělé. Potvrzují to obdobnými závěry například studie Fahrenberga, Judge, Koivumaoa-Hokanena a dalších (in Fahrenberg et al., 2001). Obecně tudíž osoby žijící s partnerem či partnerkou jsou se svým životem spokojenější než osoby bez partnerství respektive manželství, a tím tedy bez přímé sociální podpory. Vskutku pozoruhodnou studii uskutečnil Dienerův pracovní tým v roce 2000 (in Sousa, Luybomirsky, 2001), jenž dospěl k závěrům o neshledání signifikantního rozdílu u stupně spokojenosti v manželství mezi muži a ženami, přičemž po sňatku se ještě zvyšoval pozitivní afekt u mužské skupiny. To bylo vysvětleno skutečností, že mužům poskytují jejich manželky adekvátní domácí servis a péči o domácnost i celkovou emocionální

podporu. Ženatí muži jsou tedy ve významnější interně prožívané pohodě. Z některých genderových studií zabývajících se otázkou závislosti spokojenosti žen a kvality jejich manželských svazků dle Cowan a týmu (1998 in Sousa, Luybomirsky, 2001), vyplývá, že ženy udávající větší rovnoprávnost a rovnocennost v rámci svého manželství měly tendenci vykazovat vyšší spokojenost nežli ženy, jejichž manželství odpovídalo víceméně tradičnímu modelu manželství. Dále ohledně výchovy dětí v rodině platí, že pouhá skutečnost, že manželé vychovávají děti ještě sama o sobě nezvyšuje jejich životní uspokojení. Podporující výstupy z podobně orientovaných výzkumů dospěly ke zjištění faktů v tom smyslu, že počet dětí s životní spokojeností může korelovat také negativně. Také četnost kontaktů s vlastními dětmi se ve vztahu ke spokojenosti jako významná u obou pohlaví neprokázala. Na druhé straně úhlů hodnotících pohledů je statisticky významná úroveň respektive určitá kvalita vztahových kontaktů. Studie Willitse a Cridera (1998, in Fahrenberg et al., 2001) měla v ohnisku pozornosti vztahy mezi dostupností přátelských kontaktů a životní pohodou. Ukazuje, že probandi udávající pět a více přátel byli spokojenější než jiné osoby bez sociální podpory od přátel. Zjištěná korelace mezi počtem přátel a globální spokojeností dosáhla hodnoty 0,26 na hladině významnosti 0,001, ovšem na druhé straně zjištění, že počet příbuzných žijících v sociálním okolí probandů nijak významně nekoreloval. Výsledky lze interpretovat tak, že četnost přátelských vztahů se ukazuje ve vztahu k lidské spokojenosti u obou pohlaví jako signifikantní

Jinou otázkou by bylo zabývat se kvalitou těchto vztahů sociální opory. Zřejmě je efektivnější mít několik spolehlivých přátel nežli mnoho nespolehlivých známých, kteří neposkytují přímou sociální podporu v rámci interpersonálních vztahů v sousedství anebo v pracovních skupinách, dříve označovaných například za pracovní brigádní kolektivy. V dnešní době se na skupiny zaměřené k vyšší produktivitě práce a výkonnosti se aplikuje termín teamwork pro týmovou reciproční kooperativní součinnost až ve smyslu sportovního družstva čili týmu a tedy funkční skupiny s pozitivní motivací, v popředí s managerem jako coachem dohlížejícím na strategie teambuildingu pro soudržnost a profit skupiny. Zvláště pak ve Spojených státech lze identifikovat velmi podobné prvky týmové práce obdobně jako se vyskytují v dobré funkční rodině (Malý, 1999). Jedná se zpravidla o psychotréninky včetně vzájemné pozitivní motivace, efektivní komunikace, mediačních aktivit vyjednávání, zastupitelnosti pracovních rolí a vysoké skupinové sociální podpory v interpersonálních vztazích pro zvyšování benefitů týmu.

3.2.4. Status

Sociálně ekonomickým (socioekonomickým) statusem se rozumí faktory ohledně povolání, příjmu a vzdělání. Většina studií prokázala mezi finančním příjmem a životní pohodou pozitivní korelaci a velmi těsnou závislost zejména pracovní spokojenosti na výši příjmu (Fahrenberg et al., 2001) všech. Od skupin nekvalifikovaných pomocných pracovních sil až po členy týmů top-managementu nadnárodních korporací. Ekonomický a sociální status jedince s nálepkou nezaměstnán samozřejmě působí negativně na pohodu jedince, což lze generalizovat jako běžný fakt. Avšak navíc lze připomenout jeden z důsledků, že pod kulturním tradičním tlakem je nezaměstnanost silnějším predikátorem nespokojenosti u mužské části populace. Pro muže je zpravidla zaměstnanecký status těsněji propojen se sebekoncepcí a sebepojetím nežli u žen. Bylo prokázáno, že pozice v zaměstnání jsou silně pozitivně vázány na prožívání uspokojení ze života. Mimo toho ženy se ukazují jako senzitivnější (citlivější a vnímavější) na kvalitu pracovních podmínek a stupně fyzické náročnosti vykonávané práce.

Rovina dosaženého vzdělání a spokojenost spolu dle dosavadních zjištění např. Willitse a Cridera korelují pouze velmi slabě (1988 in Fahrenberg et al., 2001). Tato závislost se navíc projevuje jako nesignifikantní právě tehdy, pokud je statisticky kontrolován příjem a zaměstnání. To znamená a vysvětluje se tím, že vztah mezi životní pohodou a úrovní vzdělání je způsoben spíše skutečností, že jsou vyšší stupně ukončeného vzdělání asociovány s většími příjmy. Vyšší vzdělání se ukazuje jako silný a dobrý predikátor pohody se životem především u jedinců, kteří mají nižší příjmy a žijí v ekonomicky slabších státech. Rovněž to souvisí s faktem, nakolik z důvodů finančních nebo pohlavně diskriminačních je v dané zemi vzdělání fakticky a všeobecně dostupné. Pak přirozeně pro konkrétní jedince vyšší a specializované vzdělání představuje velmi vysokou životní hodnotu a sociální prestiž i společenský profit. Za zmínku rovněž stojí výzkum Iwatsuby a jeho pracovní skupiny (1996 in Fahrenberg et al., 2001), jenž dokazuje skutečnosti o tom, že zatímco vzdělanější muži nebyli se svými životy (vzhledem ke vzdělání) o mnoho spokojenější, tak naopak ženy v tomto ohledu vykazovaly pozitivnější tendenci. Výzkum Metha a týmu (1989 in Sousa, Luybomirsky, 2001), jenž byl specificky zaměřen kromě jiného také na sebelítost, neboli otázky spojené s údaji, čeho ženy ve svých životech nejvíce litují. Ukázalo se, že nejvíce nespokojené ženy vyjadřovaly maximální lítost nad tím, že se nikdy nepokusily zariskovat a využívat příležitostí již se dvakrát neopakujících. Více riskující ženy ve většině národních kultur ve světovém měřítku nebývají ani pochopené ani oceňované za odvážné jednání. Využívání výzev,

šancí a příležitostí je zpravidla spojeno s nebezpečím hrozícího obecného neúspěchu. Ovšem rovněž přináší do života dané osoby výrazný vývojový skok čili posun a úspěšnou pozitivní změnu k novému uspořádání podmínek. Jsou uváděny také příklady žen pečujících o domácnost a děti respektive osob sebeobětujících se pro blaho rodiny, ale interně rozpolcených z důvodů nerealizování vytouženého studia anebo pracovní kvalifikace (Sousa, Luybomirsky, 2001).

Obecně tedy spíše platí na základě potvrzených výstupů skutečnosti, že většina promeškaných a nevyužitých příležitostí k seberealizaci mimo rodinné schéma se spojuje s vykazovanou mírou vyšší nespokojenosti. To se někdy může manifestovat až nepříznivými faktory v privátní či intimní oblasti jinak přívětivé a pracující osoby, jež ve skutečnosti strádá interně hlubinně neurotickými a fixovanými, ale navenek maskovanými noogenními a endogenně depresivními pocity nevyužitého lidského potenciálu v analytických kasuistikách (Malý, 2004). Je doporučováno užít techniky „přenálepkování" v označování velmi nevyrovnanému (deficitnímu) poměru vzdělání a zaměstnání.

3.2.5. Kulturní diference

Kulturní rozdíly a vlivy rovněž svým specifickým dílem ovlivňují a determinují celkový dojem individuální kvality života. Dle srovnávacích výzkumů na mezinárodní úrovni je podporován názor, že kultura je konstruktem univerzálním a mezikulturně přenosným a nedochází zde k jazykovým zkreslením. Lidé rozličných národností jsou poměrně velmi dobře schopni diferencovat mezi pojmy o nejlepším anebo nejhorším možném životě a o úrovních prožívaného štěstí. Aktuálně je prokázáno, že celkový dobrý dojem ze života je ovlivňován kulturními rozdíly a následně především hodnotovými racionálními názory a emocionálními postoji s tím spojenými. Dosavadní výzkumy nasvědčují tomu, že existují výrazné kulturou podmíněné rozdíly v úrovni spokojenosti mezi individualistickými státy v popředí s U.S.A., Velkou Británií a Austrálií a kolektivistickými zeměmi jako například Čína, Japonsko a Indie a to se závěry s tvrzením o tom, že občané naprosté většiny států individualistických vykazují průměrné hodnoty globální životní pohody významně navýšené (Sousa, Luybomirsky, 2001, Diener, 1995 in Fahrenberg et al., 2001). Kritériem.je variující spokojenosti se životem mezi jednotlivými národy bohatství daného státu v hrubém domácím produktu. Výsledkem je potvrzení hypotetického očekávání, že občané bohatých průmyslových zemí dosahovali v

citovaných výzkumech taktéž vysokých úrovní celkové životní spokojenosti. U občanů chudých rozvojových zemí tomu bylo naopak, ale paralelně je v chudších zemích spokojenost s finančními poměry dané země silným a spolehlivějším prediktorem celkové životní pohody. Hlavní zaměření výzkumů na mezikulturním poli srovnávání je poslední dobou orientováno na způsob, jakým příslušníci jednotlivých států posuzují svoji vlastní kvalitu života. Sledují se jednotlivé kulturní charakteristiky dle rozdílů konkrétních zemí. Nejvíce zde záleží na kritériích, jež se při posuzování celkové pohody preferují. Souvislosti má studie se zúčastněnými dvaašedesáti tisíci participanty z celkem jedenašedesáti zemí světa (Suh et al., 1998 in Sousa, Luybomirsky, 2001), kde občané vykazují trvalé tendence se během hodnocení spoléhat na jiné. Zatímco kolektivistické národy dávají přednost především svým kulturním normám, pak na druhé straně individualistické země se spoléhají zejména na emocionální zážitky.

Zvláštním případem byly výsledky vyššího spoléhání na emocionalitu při posuzování pohody ve dříve kolektivistickém Hong Kongu. Byl zde akceptován západní společenský model a modernizací kultury se civilizačně odlišuje od okolních asijských poměrů. V rámci propojování kultur východních a západních lze adekvátně očekávat v rámci globalizace pokračující proměny nejen kulturních oblastí. Celkově lze podpořit tvrzení, že populace nontolerantní vůči nejrůznějším odlišnostem i k jinému etniku či sexuálním orientacím nebo širší škále výběru náboženství, bude obecně vykazovat nižší úroveň celkové životní pohody v opozici k příslušníkům zemí, kde mají zájem a kladou důraz na dodržování lidských práv, rovnost pohlaví, politickou svobodu, rovný přístup ke vzdělání a dbají na stejný způsob zacházení se všemi občany určitého státu a spravedlivou rovnost příležitostí (Sousa, Luybomirsky, 2001).

Thomas a Chambers (1989 in Fahrenberg et al., 2001) ve svém výzkumu zase srovnávali dvě padesátky mužů ohledně prokázání kulturních rozdílů pokud se jedná o typ kritérií při posuzování celkové spokojenosti obecně se životem. Výsledkem bylo, že Angličané měli za prioritu zdraví, kdežto Indové preferovali hlavně pohodu kritériem rodiny a náboženství pro kvalitu života.

Zpravidla každý aplikovaný extremismus může vygradovat do absurdna případně psychopatologie a fanatismu. Na operativním poli religionistiky může víra uzdravovat, ale psychosomaticky na straně druhé rovněž obsedantně - kompulzivně omezovat lidské cíle. Obdobně jako vývojové ontogenetické krize víry spojené s marností, nihilismem a ztrátou smysluplnosti až sebeobviňováním. V manželském poradenství a kurzech (Malý, 2004) může být velmi zakonzervovaným rysem, kdy zprvu věci pozitvní se občas

transformují v sebedestruktivní klinický obraz. Rovněž je zde často demonstrován syndrom burn-out a výrazné stylizace jedinců. To by s detailní analýzou již tématicky přesahovalo zaměření práce, ovšem vzhledem k suicidiálnímu uvažování mladých lidí by zasluhovalo pokračující pozornost v teorii a praxi nejen v oborech psychologických, sociologických a pedagogických.

3.3. Koreláty - osobnost, zvyklosti, zdravotní stav

3.3.1. Osobnost

Osobnostní rysy a individuálně uspořádané struktury ovlivňují procesy rozhodování a hodnocení percepčních schémat nejen v ukázaných souvislostech s prožíváním kvalit života a osobního uspokojení. DeNeve a Cooper (Fahrenberg et al., 2001) uskutečnili prověřovací analýzu na téměř stopadesáti výzkumných studií ke zjištění konkrétních osobnostních charakteristik, které ovlivňují celkový subjektivní pocit pohody se zaměřením na dimenze neuroticismu, deprese a extroverze. Výsledná korelace mezi neuroticismem a aspekty subjektivní osobní pohody ve významu životní spokojenosti, štěstí, pozitivního afektu nakonec v závěrech vyšla jako negativní. Další výzkum uskutečněný na amerických a kanadských studentech pracovním týmem Schimmacka (2004) vyhodnocoval data osobnostních faktorů ve vztahu k jejich životní spokojenosti a zjistil pro obě pohlaví nejvyšší důležitost u položky deprese a veselosti jako pozitivní vlivné emoce. Závěry.se týkají zjištění, že deprese má významně vyšší moc ovlivnění pohody nežli strach anebo anxieta anebo že být veselým a radostným je zase silnější predikátor budoucí spokojenosti nežli být společensky aktivním. Studie (Newsom a Schultz, 1996, Broe et al., 1998 in Fahrenberg et al., 2001) přinášejí důkazy pro potvrzení silné negativní korelace mezi životní pohodou a depresivitou a pro tvrzení, že více extravertované osoby jsou se svým životem podstatně spokojenější nežli osoby introvertované. Osobnostní proměnné, které se podílejí na spoluvytváření na spokojeném životě individua, jsou kupříkladu asertivita, empatie, resilience jako odolnost stresu, otevřenost, zkušenosti anebo vnitřní místo řízení (locus of kontrol). Haworth se svým týmem (1997 in Sousa, Luybomirsky, 2001) po testování na vzorku amerických žen určil výsledek, že ženy, které se charakterizují interním místem sebeřízení jsou rovněž se sebou a životem spokojenější. Avšak mezi celkově spokojenými osobami však mohou být i ti, kteří jsou negativnější v dílčích položkách sebehodnocení (Macek, 1998). Pokračující výzkumy do budoucna mají za úlohu probádat osobnostní faktory korespondující ve vztahu

s lidskou spokojeností, jejich výčet a intenzitu vlivu v hierarchickém porovnání.

3.3.2. Zdraví

Zdravotní stav je obecně považován za nejsilnější kategorii a nejdůležitější faktor (Fahrenberg et al., 2001) celkové subjektivně prožívané životní pohody Dokazuje silnou negativní závislost v souvislostech mezi spokojeností a subjektivními tělesnými obtížemi. Do vyjmenování následujících vybraných výzkumů v této kapitole dle Fahrenberga (2001) lze zařadit kupříkladu studii skupiny Schindler, Hohenberger-Sieber a Pauli (1988) s prokázáním vysoce signifikantní negativní korelací mezi životní spokojeností a poruchami spánku. Dále Bios et al., (1991) obdobný výsledek na vzorku jedenapůltísíce zaměstnanců s pracovní spokojeností a bolestivými zády. Pak dle Wiklunda et al., (1992) nebo Iwatsuby et al., (1996) kladné výsledky v tom smyslu, že čím méně byla omezená fyzická výkonnost individua tak tím více byl jedinec spokojenější. Zejména fyziologická mobilita a bezbolestná kondice pro aktivní výkonnost je důležitým predikátorem osobní pohody. Zkoumáním týmu McIsaaca (1998) bylo navíc zjištěno, že respondenti odpovídající záporně na dotazování, zda jsou celkově šťastní a zda je jejich život opravdu zajímá, tak vyhledávají častěji psychoterapeutické ambulance a výsledně téměř třikrát častěji navštěvují a vyžadují odbornou lékařskou pomoc a péči. Z oboru gerontologie a psychosomatické medicíny německého týmu Schneiderové (1999, Fahrenberg et al., 2001) se uskutečnila diagnostika ve vztahu ke spokojenosti a stesků u dvěstěpadesáti pacientů s průměrným stářím pětasedmdesáti let na zdravotní potíže včetně bolesti a gastrické symptomy. Byly nalezeny ve vztahu ke stížnostem na jejich zdravotní stav tři signifikantní faktory. Prvním bylo sebeposouzení životní spokojenosti, druhým sebeposouzením změn daných věkem v oblastech tělesných aktivit a třetím faktorem bylo posouzení zdravotního stavu ošetřujícím lékařem. Je pozoruhodné, že naproti tomu neměly na úroveň fyzických stesků jedince žádný význam takové faktory jako jsou věk, pohlaví, rodinný stav, objektivní ukazatele zdraví a bydlení. Výzkumně potvrdily korelace mezi subjektivními fyzickými stesky, subjektivní osobní pohodou stejně jako mezi depresivní náladou a duševními onemocněními (Farrer, 2003, www.cfah.org). Evropské společenství (Euronet, 2004) se prezentuje také výzkumy kvality života ve vztahovém rámci Evropy a výsledně považuje dobrý zdravotní stav za nejdůležitější předpoklad spokojeného života evropské populace právě kategorii dobrého zdraví lidí (www.gallup.ro). Při zhodnocení celkové životní spokojenostilidé považují lidé její podmínku dobrého zdraví za zcela nejdůležitější

(Euronet, 2004, www.gallup.ro). Je pravdou, že když lidé něco přejí oslavenci, tak je to vždy na prvním místě zdraví, pak štěstí a to všechno ostatní údajně už přijde samo. Přesto je pořádku, že většina lidí pociťuje zodpovědnost za vlastní zdraví (Malý, 2004). Zodpovědnosti za zdravotní kondici, somatickou i mentální, se také průběžně učí dospívající studenti doma a ve škole.

3.3.3. Zvyklosti

Životní zvyklosti ve smyslu korelátu se bezprostředně dotýkají návyků spojených s každodenním životem a paralelně způsobů využívání volného času, nejlépe s aktivním přístupem. Velmi pozitivní vliv volnočasových aktivit na globální spokojenost prověřily mnohé výzkumy, (Willitse a Cridera 1988, Habte-Gabera et al., 1991, Iwatsuby et al., 1996, in Fahrenberg et al., 2001), ve kterých se potvrzuje skutečnost, že respondenti, kteří aktivně tráví volný čas například sportovní činností fyzickou, pěstováním hobby či členstvím ve spolcích a klubech, bývají prokazatelně spokojenější nežli respondenti bez zájmů i zálib a celkově s pasivnějším přístupem. Kanadským výzkumným institutem fitness a životního stylu (Progress in prevention, 1995, http://www.cflri.ca) bylo taktéž prokázáno, že aktivní životní styl je spojen s vyšším stupněm celkového subjektivního pocitu životní pohody a dále že je ještě více důležitá fyzická aktivita pro participanty ve věku neproduktivním, kteří s ní byli zároveň spokojenější nežli ti v produktivním věku. To se objasňuje příklonem starších osob s vyšší mírou spokojenosti k realistickému náhledu a sociálnímu srovnávání.

Relativní spokojenost souvisí s fenomény přirozeného opotřebovávání organismu a stárnutí vzhledem k věkové populační skupině. Přestože je celosvětově preferován aktivní přístup k životu a ke stáří, tak typologicky diferencovaní jedinci mají právo svobodné volby rovněž ke svému závěru životní cesty. Lze i směřovat filozoficky poklidným pojetím a smířlivým uzavíráním kruhu životního cyklu naturalistickým smířlivým životním stylem. V kmetské moudrosti se životními zkušenostmi lze diskutovat s mladšími generacemi. N ikoliv až hyperaktivně neuroticky se adaptabilně modernizovat anebo vyloženě dohánět úkoly a cíle s jakoby flexibilním mladistvým elánem za každou cenu. Jestliže má jedinec pouze jeden život, jeden centrální nervový systém a jedno zdraví. Jeden chce být společensky aktivním do posledního dne a druhý by zase raději o samotě dožil v klidu a míru. Vše je otázkou svébytného individuálního procesu rozhodování a oba přístupy se jeví příznivými inspirativními kombinacemi směrů podle vybraných zodpovědných životních hodnot (Malý, 2004) a tím korespondujících životních

stylů k autorealizacím a internímu smysluplnému naplnění.

Náš obor vyrůstá z filozofických základů a je teoretický a empirický, tedy nám záleží aby předpoklady byly ověřovány, aby poznatky také byly dostatečně kontrolovatelné, průkazné a aplikovatelné Není to však jednoduché. Kolik lidí, tak tolik názorů, životních zvyklostí a také mnoho pohledů na motivy, kategorizaci a vlastní podstatu spokojenosti.

Empirická část

4. Vlastní výzkum

4.1. Organizace výzkumu

Výzkum byl autorem zamýšlen zcela původně pro vetší soubor studentek a studentů na vysokých školách ve více metodách ohledně hodnot a sledování neurotických stavů, což by představovalo navíc spíše diferenciaci podle studijních oborů a problematiku neosobního administrování s psychotestováním. Organizace práce vzhledem k homogenní skupině studující mládeže byla tímto preferována a byla zvolena mladší populace studující na gymnáziích, kde se zvyšuje pravděpodobnost vývojové tvárnosti a variabilního pedagogického ovlivňování i jejich snížená stylizace na stupni všeobecného vzdělávání bez omezení profilacemi. Aplikace metodiky s osobní administrací a pozdějším vyhodnocením celkově se realizovala na čtyřech gymnáziích východočeského regionu v závěru školního roku, po již uzavřené klasifikaci studujících, to znamená v sociálně uvolněné školní atmosféře. Zvoleným cílovým souborem byly všechny dostupné první a třetí ročníky za účelem sledování, vyhodnocení a komparace v mezích porovnávání rozdílného pohlaví a věku zkoumaných osob zvoleného konkrétního gymnaziálního souboru respondentů. Odůvodněným výběrem gymnazistů je praktická znalost jejich problematiky a pedagogických pozic a zvolení metody na základě doporučení bylo uznáno za adekvátní k využití pro takto uvažovaný a zaměřený výzkum.

4.2. Zkoumaný soubor

Cílovou populační skupinou byl vzorek zkoumaného souboru středoškolské mládeže, konkrétně studentek a studentů jako posluchačů docházejících a navštěvujících gymnázia v okresním rámci východočeského regionu. Celkem ve čtyřech skupinách se zúčastnilo přes třista frekventantů gymnaziálního studia a náhodnou metodou z důvodů rovnoměrného rozložení dat byli autorem studující rozděleni na dílčí skupiny podsouborem žen a mužů a současně následovně podle věkové kategorizace prvního a třetího ročníku. Nakonec pro značnou početní převahu studentek byl náhodně odebrán tento přebývající počet a tedy finálně zařazen do výzkumu početně vyrovnaný vzorek jako čtyři skupiny po padesáti probandech, což globálně reprezentuje dvě stě respondentů ve výzkumném souboru N = 200 (tzn.: celkem vzorek: 200 osob, tj. skupinově: 4 x 50

osob, věkové rozmezí mladé adolescence15-19let). Z pohledu věku je možné říci, že naprostá většina z vyhodnocených 50 studentů a 50 studentek 1.ročníku byla ve věku 16 let resp. Rozmezí 15 až 16 let. U studentů 3.ročníku převládal u většiny ze zkoumaných 50 studentů a 50 studentek věk 18 let resp. 18 až 19let. Pokračujícím zdůvodněním výběru popsaného souboru je víceletý zájem doktoranda o skupiny dospívající mládeže, dále dlouhodobá součinnost lektorská s pořádáním tématických přednáškových cyklů, orientace na pomoc v tomto kritickém období zrelativizovaných lidských hodnot s prevencí proti únikovému reagování, včetně krizí s obsahy suicidiálního způsobu uvažování adolescentů a nově zájem o navýšení kvality života v pozitivním významu, ve vývojové etapě prvních lásek a význačné variabilitě nonstabilních osobnostních struktur, také v rámci interpersonálních vztahů a kriticky bilancujících tendencí svým podílem ovlivňujících budoucnost. Dalšími důvody byla zjištění dle televizních zpráv o abnormálně snižujícím se kreditu těchto škol i trendu v zájmu mladých lidí hlásících se ke studiu na gymnáziích, totiž počet studentů na gymnáziích výrazně poklesl a podle sociologických faktických informačních průzkumů jej překonaly počty v procentuálním vyjádření mladých lidí na jiných školách středních i odborných učňovských v oborech s maturitou a na běžných učilištích.

4.3. Výzkumný problém

Problematika subjektivních psychických stavů vždy náležela k ohniskům pozornosti zejména zkušených pracovníků v oboru psychodiagnostiky, množství těchto propojených stavů, diferencovaných dojmů a pocitů. Vcelku vytváří multifaktoriální struktury, které mají možnosti k ovlivňování individuální psychosomatické kondice. V definování zdraví jako bio-psycho-sociálně-spirituální pohody, kdy je nutno uvažovat v rozšířených obzorech vícedimenzionálních přístupů ke zhodnocení komfortu celkového zdravotního stavu individua, vede výzkumníky ke koncentraci sledování osobnostních psychopatologických fenoménů v jednotlivých rysech anebo neméně důležitému zájmu s preferencí zjišťování vybraných osobních charakteristik nepostradatelných pro pozitivní prožívání. Je všeobecně známým faktem, že oblasti vnitřního prožívání a externího chování jsou vzájemně funkčně propojené a rovněž skutečností, že se propojeně a vzájemně ovlivňují a transformují v další kvality. Jednou z lidských nejvyšších uvažovaných kvalit je takzvaná kvalita života a tedy specifikace toho, jak je po obsahové a formální stránce jedinec smířen se svým životem respektive způsobem života, seznámen sám se sebou a svými limitujícími možnostmi i svojí implicitní filozofií, spokojen s naplněním základních cílů. Našim výzkumným

problémem je předkládaná záležitost diagnostikování individuální satisfakční kondice dotazníkem životní spokojenosti a bilancování prioritních životních hodnot v souvislosti s adekvátním životním stylem. To předpokládá ve věkové kategorii středoškoláků současně koncentraci na studijní výkony ve škole, jež jsou nedílnou součástí pro výsledné celkové spokojené sebeprožívání či selfmonitoring mladého, dozrávajícího jedince, který si právě v tomto kruciálním vývojovém období spoluvytváří finální podobu svého vědomí, sebevědomí a svědomí i celkového charakteru do budoucna.

Práce v tomto výzkumu je tedy logicky soustředěna na komparaci dílčích proměnných tak, aby vybrané položky byly porovnatelné v oblasti subjektivně prožívané pohody jedince v životní spokojenosti - zvláště pak se svým zdravím, se školou, financemi, volným časem, partnerstvím, sebekoncepcí, sexualitou, mezilidskými vztahy a bydlením. Výsledně k interpretacím bude kladen důraz na srovnání skupinové kategorizace a teoretické úvahy k praktickým aplikacím zjištěných diferencí, to znamená a představuje předložení získaných odpovědí způsobem kvantitativního výzkumu.

Uvažovaných pracovních hypotéz, verbalizovaných na počátku výzkumného projektu, bylo mnoho a s důvodnými vývojovými hledisky, přičemž by teoreticky bylo možno více položk vzájemně porovnat. Vybrány byly následující hypotézy:

1. **H1: Intersexuální rozdíly ve struktuře spokojenosti budou významnější než rozdíly věkové.**
2. **H2-1: Dívky budou významně spokojenější s partnerskými vztahy než chlapci.**
3. **H2-2: Dívky budou významně spokojenější v oblasti sexuální než chlapci.**
4. **H2-3: Spokojenost dívek se školou bude významně vyšší než u chlapců.**
5. **H2-4: Chlapci budou významně spokojenější s finančním zabezpečením než dívky.**
6. **H2-5: Chlapci budou významně spokojenější se zdravím než dívky.**
7. **H2-6: Chlapci budou významně spokojenější než dívky s množstvím a kvalitou využití volného času.**
8. **H2-7: Chlapci budou významně spokojenější než dívky s vlastní osobou.**
9. **H2-8: Ve spokojenosti s bydlením se chlapci nebudou významně odlišovat od děvčat.**
10. **H3-1: Studenti prvních ročníků budou významně spokojenější s volným časem než studenti třetích ročníků.**
11. **H3-2: Studenti prvních ročníků budou významně spokojenější se školou než**

studenti třetích ročníků.

12. **H3-3: S vlastní sexualitou budou studenti třetích ročníků významně spokojenější než studenti prvních ročníků.**
13. **H3-4: V oblastech životní spokojenosti s bydlením a financemi neočekáváme mezi studenty prvních a třetích ročníků významné rozdíly.**
14. **H3-5: V e spokojenosti s přátelskými vztahy včetně vztahů příbuzenských nebudou mezi prvními a třetími ročníky významné rozdíly.**
15. **H3-6: Studenti třetích ročníků budou významně spokojenější s partnerskými vztahy než studenti prvních ročníků.**

Dalším zkoumáním budeme směřovat k dalšímu ověřování respektive potvrzení stanovených hypotéz a hledání odpovědí na otázky nakolik je shledáváme průkaznými.

4.4. Cíle výzkumu

Cílem výzkumné části disertační práce je administrace, následný popis a statistické vyhodnocení použité metody Dotazníku životní spokojenosti. Zaměřujeme se na životní spokojenost u souboru dospívajících studentů gymnázií východočeského regionu. Výsledky aplikované metody užijeme na porovnání skupin podle pohlaví (chlapci, dívky) a věku (1. a 3. ročníky). Samotný výzkum tedy spočívá v analýze life-satisfaction studentů a dále:

1. v administraci Dotazníku životní spokojenosti dle autorů Fahrenberga a jeho spolupracovníků v české verzi,
2. v kvantitativním vyhodnocení a statistické analýze získaných dat, jimiž bylo možné zjistit vzájemné rozdíly mezi zkoumanými skupinami a provést popisy jednotlivých testovaných položek,
3. na základech zjištěných vybraných charakteristik statistického testu provést ověření výzkumných hypotéz a interpretaci dosažených výsledků,
4. ověření vhodnosti modifikované metody na zkoumaném českémvzorku.

Cílem práce je především splnit analýzy životní spokojenosti studentů gymnázií.Těžiště předkládané práce celkově spočívá ve zjišťování vztahů jednotlivých skupin respondentů, vyhledání souvislostí konkrétních položek u zkoumaných skupin probandů v procesech porovnávání a zjišťování odlišností v testovaných položkách především podle pohlavních a věkových rozdílů podskupin v tomto zkoumaném souboru.

4.5. Průběh výzkumu

Popisovaný výzkum proběhl z časového hlediska v úplném závěru školního roku ve specificky příhodném psychosociálním klimatu relaxované emocionální atmosféře s již uzavřenou klasifikací v posledním červnovém týdnu roku 2007. Původně autor provedl výzkum v roce 2002, kdy selhal hard disk s daty v počítačovém středověku, o rok později obdobně na zapůjceném přístroji z fakulty a další rok se stala vážnější nehoda s úrazem obratlů s více než dvouletou léčbou. Autor předložené práce vytrval a osobně komunikoval s ředitelstvími gymnázií a třídními učiteli jednotlivých ročníků k zorganizování časového rozvrhu sběru dat. Důraz byl také kladen na vzájemné porozumění a pozitivní motivaci, přičemž v rámci vyjednávání s oboustrannými kompromisy docházelo k finálním kladným dohodám. Pouze dvě oslovené školy měly interní konfliktní zkušenosti s jinými výzkumnými aktivitami v minulosti a kompetentní představitelé spolupráci odmítli, což proběhlo v přátelské komunikaci a respektu s pochopením kolegiálně projeveném. Kooperující pedagogické vedení gymnázií, jmenovitě v Trutnově, Úpici, Dvoře Králové nad Labem a Vrchlabí, souhlasně projevilo zájem o uskutečnění uvedeného průzkumu spokojenosti v psychické kondici a stavu studující mládeže. Autor považoval za vstřícné, po ukončení výzkumné práce jim vypracovat podle výsledků, přehledné zprávy do školních tiskovin. Organizátor a autor výzkumu v jedné osobě rovněž byl osobně a s adekvátním dohledem ve všech zúčastněných skupinách probandů. Představil se s vysvětlením výzkumného záměru, ujistil participující studující o individuální anonymitě, požádal o co možná nejotevřenější a upřímně pravdivé odpovědi na otázky uvedené v dotazníku, pozitivně motivoval k vyplnění a sám administroval metody. V závěru návštěv následně uspořádal jako protihodnotu, formou sociální odměny, besedy se studujícími a dle projeveného zájmu rovněž přislíbil pokračovat v besedách s psychologickou tématikou. Studentům bylo vysvětleno, že se jedná o oboustranně dobrovolnou aktivitu bez požadavků na jejich aktivní výkonnost a bez jejich valuací ze strany lektora. Tato intence byla prakticky aplikována s úspěchem a odměněna skutečností, že studenti považují za přirozené být interaktivní a tyto kurzy akceptují jako mimořádnou příležitost k sebezkušenostnímu poznávání, aplikaci psychologických přístupů a populárně praktickému způsobu sebevzdělávání.

Veškerá data byla autorem práce snímána osobně, zcela anonymně a tedy v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů.

4.6. Aplikovaná metoda šetření

Existuje široká škála nástrojů k měření sledované tématiky. Problém je jak s dostupností, tak se standardizací na českou populaci a především s nalezením kolegiálních osob, které by měly rutinní každodenní zkušenosti s aplikacemi takových nástrojů v každodenní praxi. Úvahy rovněž podléhají v plynoucím čase změnám a obdobně volby té pravé metody k využití. Pouze rok po nástupu do doktorandského studia právě zčerstva vyšla jako novinka v českém překladu metoda, která byla moderně upřednostněna a následně zde prezentována.

4.6.1. Fahrenberg a Dotazník životní spokojenosti

Aplikací zvolené metody v předkládané výzkumné práci se plná pozornost koncentrovala na Dotazník životní spokojenosti (Fahrenberg et al., 2001), jenž byl vytvořen týmem spolupracovníků mezi které náleží Jochen Fahrenberg, Michael Myrtek, Jorg Schumacher a Elmar Brahler. První české vydání s překladem a upravením dotazníku dvojice Kateřina Rodná a Tomáš Rodný bylo vydáno firmou Testcentrum Praha s.r.o. v Praze roku 2001, což představovalo v době přípravy tohoto výzkumu poměrně novou metodu k provedení tohoto výzkumu na studentech.

Česká autorská dvojice Rodných (Testcentrum, 2001) k multifunkčnímu vymezení konceptu životní spokojenosti prostudovala dostupné prameny, ale souhrnně se vyznačujících vzájemným zaměňováním fenoménů životní spokojenosti s kvalitou života i subjektivním hodnocením dobrého zdraví. Společným jmenovatelem se zde celkově jeví názory o tom, že kognitivní - bilanční a afektivní komponenty veškerých životních oblastí - kupříkladu psychická stabilita, sociální vztahy, lidské zdraví vždy přispívají ke kvalitě prožívání uváděné a zjišťované životní spokojenosti.

Z hlediska anglosaského pojetí koresponduje subjective well-being neboli subjektivní zdravotní stav s pojmem životní spokojenosti. Vyskytují se (Fahrenberg, 2001) opět tendence k diferenciaci následujících čtyř vzájemně korelujících dimenzí:

- kongruence životní spokojenosti – reprezentující dimenzi pochopení lidské spokojenosti jako naplňování vytoužených životních cílů, to je kognitivní komponenta subjektivního zdravotního stavu člověka,
- štěstí – vztahující se k dlouhodobě udržitelnému pozitivnímu afektivnímu stavu, to je časově rozšířená afektivní komponenta subjektivního dobrého zdraví,
- pozitivní afekt – představující variabilní pocity radosti individua, je to komponenta

pozitivní afektivity,

- negativní afekt – ukazující přechodné pocity obav, strachu, strádání či depresivních stavů, je to komponenta negativní afektivity.

Má se za to, že životní spokojenost a štěstí představují rysové čili trait komponenty subjektivního dobrého zdravotního stavu a na druhé straně pozitivní a negativní afekt představují stavové čili state komponenty v tomto popsaném pojetí. Více metodických obtíží navazujících na problematiku se tedy ukazuje v oblastech jako je sémantická akcentace (všeobecná kvalita života, štěstí, dobrý zdravotní stav), vztažný systém (porovnávaný interindividuálně anebo individuálně, hodnocení jinou osobou anebo sebehodnocení), rozsah (rozlišování dle různých životních oblastí či globální životní spokojenost), perspektiva (bilancující retrospektiva či perspektiva vztahující se k současnosti), cíl studie (například individuální poradenství a terapie anebo výzkumy sociálních indikátorů, a aplikovaná metoda (kupříkladu volné autopopisování nebo normované dotazníkové metody), (Fahrenberg, 2001).

Navazující v obdobných souvislostech je opět pojem Quality of Life ve smyslu kvality života jako konstruktu aplikovatelného v mnohých oborech od filozofie až po lékařství.

Světová zdravotnická organizace definuje přímo kvalitu života jakožto „vnímání pozice jedince v životě v souvislosti s danou kulturou a hodnotovým systémem a ve vztahu k individuálním cílům, očekáváním, standardům a obavám“ (Szabo,1996) Rovněž kvalitu života lze členit na oblast tělesnou, psychickou, sociální, finanční, sexuální, funkcionální a spirituální. Z medicínského pohledu je doporučováno nejen hledisko prodlužování života, ale především zlepšení individuální kvality života lidského jedince. Obecně lze prohlásit za běžnou zkušenost, že fenomény životní spokojenosti, subjektivního dobrého zdraví a kvality života jsou navzájem zaměňovány a vzájemně propojovány a takto prakticky využívány.

4.6.1.1. Sociodemografické faktory spokojenosti lidí

Z většiny aplikovaných výzkumů se příliš neprokázaly vlivy rozdílů mezi pohlavími na globální životní spokojenost anebo jejich rozdíly byly ve výsledcích nepatrné. Nutno označit jako reprezentativní autorskou studii Fahrenbergovu et al. (1994), kdy se lze přiklonit k názorovým zjištěním v předpokladech, že spokojenost v různých oblastech života se s věkem vyvíjí poměrně rozdílně. S rostoucím věkem zpravidla klesá spokojenost se zdravotním stavem, avšak na straně druhé stoupá většinově spokojenost s finančními

poměry rovněž s ohledem na snížení životních nároků a na samostatné již nezávislé tedy zaopatřené děti. Celkově je zaznamenáván uvedený trend k vyšší spokojenosti s přibývajícím věkem zkoumaných osob jako optimistický závěr. Vzhledem k výsledkům dotýkajících se rodinného stavu a sociální podpory jsou studie včetně naší reprezentativní již jednoznačnější a vcelku byla prokázána skutečnost o tom, že osoby žijící s vhodným partnerem byly také se svým vlastním životem spokojenější. To rovněž platí pro osoby více podporované rodinnými členy anebo přáteli vnímané jako sociálně podporované.

Socioekonomický vysoký status s definováním v povolání, vzdělání a příjmech zde má významný pozitivní vliv na celkovou spokojenost. Nejtěsnější souvislost je sledována mezi příjmem a pracovní spokojeností.

4.6.1.2. Koreláty vzhledem k životní spokojenosti

Z analýz souvislostí lze konstatovat v této subkapitole (Schimmack, 2004), že mnohé osobnostní dimenze korelují přímo s aspekty subjektivního dobrého zdravotního stavu. Je zohledňována především dimenze neuroticismu, extroverze a deprese. Průměrná korelace leží ve výsledcích výzkumů zhruba na r = 0,30 a globálně byla prokázána přímá souvislost mezi nespokojeností se životem a neuroticismem. Paralelně vychází opakovaně zjišťovaný fakt o realitě v tom významu, že společenské neboli extravertované osoby jsou se svým životem spokojenější nežli osoby introvertované a tedy méně společensky sociálně exponované. Ovšem zcela nejdůležitějším faktorem všeobecné spokojenosti se jeví zdravotní kondice.

Zdravotní stav prokazatelně vykazuje úzkou souvislost se spokojeností a subjektivními zdravotními obtížemi. Přirozeně pak vychází závěry o tom, že osoby s objektivním zdravotním tělesným postižením anebo funkčním omezením, bývají ve srovnání se zdravými lidmi méně celkově spokojené. Praktické se zdá rovněž zjištění, že častější vyhledávání lékařské a psychoterapeutické pomoci se vyskytuje u celkově více nespokojených osob v každé skupině populace. Životní zvyklosti s absencí sebekontroly nad chováním v příjmu potravy a nadužívání drog, včetně látek tabákových a alkoholických, jsou spojeny s vyšší nespokojeností. Přesně naopak se permanentně prokazuje skutečnost (Fahrenberg et al., 2001), že aktivní přístup k volnému času s fyzickou aktivitou, činorodými spolky, kluby, hobby, zájmovou činností, přispívá k podstatně výraznější celkové úrovni životní spokojenosti ve smyslu

celkové roviny životní spokojenosti jako life-satisfaction.

4.6.1.3. Aplikované výzkumy s využitím DŽS

Premiérovým výzkumem s Dotazníkem životní spokojenosti byl výzkum pacientů s kardiovaskulárními chorobami, ve věku od 37 do 63 let, vzhledem k porovnání stavu na začátku a v závěru hospitalizace (Fahrenberg et al., 1986). Metodicky se jednalo o využití sedmibodové škály od velmi spokojen = 1 až po vyjádření velmi nespokojen = 7. Šetření bylo doplněno posuzováním v rámci polostrukturovaného rozhovoru. V závěru položkové analýzy osmi škál prokázaly uspokojující hodnoty obtížnosti a vysoké hodnoty rozlišovací ostrosti. Bylo možno reprodukovat většinu výsledků s očekáváním na základě analýzy literatury jako kupříkladu korelace spokojenosti se sociální vrstvou, tělesnými potížemi, neuroticismem, poruchami spánku, pobyty v nemocnicích a lázních, počtem operací, návštěvami u lékaře, užíváním léků i odchodem do důchodu. Dle výzkumů byla většinově zajímavá relativně velká spokojenost pacientů, načež koronární pacienti byli zcela nejspokojenější. Životní spokojenost se během procesů léčení zvyšuje, ale později má klesající trend.

Pozoruhodná je souvislost mezi globální spokojeností se životem a anginou pectoris, skutečnou práceschopností a infarktovou symptomatikou navzájem. Lze tvrdit, že životní spokojenost je velmi důležitou zprostředkující proměnnou úspěšného rehabilitačního procesu.

Kromě souborů pacientů byla řada rozsáhlejších výzkumů provedena na zdravých osobách (Fahrenberg, 2001) a zde se ukazuje, že spokojenost s jednotlivými oblastmi života se s rostoucím věkem mění rozdílně. Například starší osoby jsou ve srovnání s mladšími respondenty více spokojenější s financemi, avšak méně již se zdravím. Četné korelace spokojenosti, zaznamenané u pacientů, bylo možno zjišťovat také u zdravých zaměstnanců. V zajímavém srovnávání německé populace ze západní a východní částí, byly pro východní německé občany korelace mezi spokojeností a duševním zdravím, povoláním, financemi a bydlením signifikantně nižší. Nikoliv v oblastech volného času, manželství, sexuality a ohledně svých dětí. Bylo dokázáno,že lze se škálou DŽS dosáhnout dostatečného objasnění variance u závisle proměnných. Tento dotazník, zjišťující také celkovou spokojenost, relativně vysoce koreluje s neuroticismem jako zvýšenou emocionalitou a s tělesnými obtížemi.

4.6.1.4. Popisy dílčích škál DŽS

Základní nálezy nám připomínají několik skutečností, kupříkladu že vliv pohlaví na celkovou životní spokojenost je spíše nízký, dále že s přibývajícím věkem se ukazuje tendence k vyšší celkové spokojenosti. Víceméně se jedná dosud o data průřezová. K řádným interpretacím nám pak poslouží očekávaná longitudinální data, vyžadující dlouhodobé sledování. Obecně lze dále usuzovat, že většina lidí je spokojenějších, jestliže netrpí samotou, ale žijí v partnerském svazku, když mají vyšší socioekonomický status a konfesní vazby. Životní nižší spokojenost zase koreluje s nadměrně zvýšenou emocionalitou, řekněme přímo s neuroticismem, přitom vždy zdravotní stav a kondice lidí má zásadní význam pro spokojenost globálně zhodnocenou, která má jednoznačně vztah k aktivnímu využívání volného času, kontrole stravovacího chování a vyhýbání se užíváním drog, jenž k dobrému zdraví subjektivně ani objektivně nepřispívají. Výzkumy také ukázaly souvislost životní spokojenosti s průběhem a výsledkem terapie a rehabilitace medicínskými a psychosomatickými faktory, hrajícími roli v těchto zmíněných oblastech. Různě reprezentativní šetření ověřují pochopitelně statistické souvislosti, ale zcela nevypovídají o bazálních kořenech a příčinách životní spokojenosti a o procesu individuálního posuzování významnosti jednotlivých životních oblastí, které se v tomto dotazníku diferencovalo do následujících deseti oblastí:

ZDR = zdraví – Health - vysokou hodnotu v této škále dosahují osoby spokojené se svým zdravotním stavem, duševní a tělesnou kondicí, celkovou výkonností, a odolností proti bolestem a nemocem. Spokojenost se zdravím ve stáří zřetelně klesá, ženy obdobně jako osoby s nižším vzděláním a příjmem vyjadřují tendenci k nižší spokojenosti. Nejvyšší korelace bývají mezi zdravím a spokojeností s vlastní osobou a sexualitou. Při nízké spokojenosti se zdravím jsou uváděny obecné a speciální tělesné obtíže, zvýšená emocionalita, základní depresivní ladění, nízká sociální rezonance čili menší přitažlivost, neoblíbenost, neschopnost se prosadit, pak nízká sociální potence čili nespolečenskost, ostýchavost, menší obětavost a konečně i více interpersonálních konfliktů v okruhu sociálně-psychologické problematiky.

PAZ = práce a zaměstnání – Job and Profession - vysokou škálovou hodnotou se vykazují osoby spokojené se svou pozicí v zaměstnání, škole, s pracovními úspěchy a možnostmi vzestupu, pozitivně se zde hodnotí jistota profesionální budoucnosti, firemní atmosféra a klima, spokojenost s úrovní požadavků a zátěže i pestrosti činností v zaměstnání. Pohoda bývá relativně vyšší u mladších osob, mužů, skupin s vyšším příjmem, u stabilních neubývá

s věkem. N ejvyšší interkorelace je se spokojeností s finanční situací a s vlastní osobou, naopak při nízké spokojenosti s prací a zaměstnáním se často objevují stížnosti na tělesné obtíže a aktuálně zhoršený zdravotní stav, dále potom nižší sociální rezonance a potence i převažující depresivní základní ladění.

FIN = finanční situace – Finances - osoby s vysokou hodnotou v této škále považují svůj příjem, výši majetku a svůj životní standard za uspokojivý, což taktéž platí pro zajištění existence, možnosti výdělku v budoucnu a zajištění ve stáří, odpovídá také spokojenostis finančními možnostmi rodiny. Nejvyšší interkorelace jsou s prací a povoláním a s bydlením, ekonomická spokojenost s vyšším věkem narůstá, celkově v západních zemích a u osob žijících mimo velké města a osob s konfesními vazbami dosahuje spokojenost vyšších hodnot. Spokojenost s finanční situací se vyznačuje nejvyšší komunalitou faktorové analýzy škál v tomto dotazníku a nejvyšším podílem na společné varianci položek. Spokojenost s financemi vykazuje stejně jako volný čas a bydlení nejnižší souvislosti s osobnostními škálami. Poněkud vyšší jsou korelace s politickými postoji a nezaměstnaností, přičemž zřetelná souvislost bývá s preferencí politických stran.

VLC = volný čas – Leisure - vysoká škálová hodnota je u osob spokojených jak s kvalitou tak délkou svého volného času či dovolené, obdobně je tomu u osob majících čas pro dispozici svých koníčků a pro blízké osoby, jakož i celkovou volnočasovou pestrost. Spokojenost s volným časem narůstá s věkem, výraznější je u osob žijících mimo velkoměsta a u skupin s vyššími příjmy. S osobnostními škálami existují pouze nízké souvislosti, nejvyšší z celkově spíše nižších interkorelací je s oblastmi finanční situace a potom přátelé, příbuzní a známí.

MAN = manželství a partnerství – Spoust/Partner - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou v partnerském respektive manželském soužití spokojeny s požadavky i společnými aktivitami, otevřeností druhého, pochopením, něžnostmi, bezpečím a ochotou pomáhat. Bývá výraznější u mužů nežli u žen, spokojenost v partnerském soužití u osob ženatých

a vdaných narozdíl od osob rozvedených a ovdovělých bývá vyšší, stejně jako u osob s vyššími příjmy a u osob nežijících v hektickém velkoměstě, nejvyšší interkorelace se zřetelnými pohlavními rozdíly zde existují se spokojeností se sexualitou, s dětmi a s vlastní osobou, ve faktorové analýze měly položky druhý nejvyšší podíl na společné varianci a tato škála měla třetí nejvyšší komunalitu ze všech deseti uváděných škál, při nižší spokojenosti s manželstvím či partnerským životem je

udáváno více tělesných obtíží, spíše depresivní základní ladění a nízká sociální rezonance a potence, celkově více interpersonálních problémů a prožívané odmítání ze strany vlastních rodičů.

DET = vztah k vlastním dětem – Children - osoby s vyššími hodnotami hodnotí vztahy k vlastním dětem celkově pozitivně a uvažují nad tím, jak s dětmi vycházejí, jak prožívají radosti společně s dětmi, jak děti prospívají ve škole a v zaměstnání. Současně také uvažují o své námaze a nákladech na děti, jedná se též o spokojenost se svým rodičovským vlivem na děti, se společnými aktivitami a kterak si jich děti cení a považují. Více je spokojenost vyjádřena u žen a mladších osob, u osob žijících mimo nároky velkoměsta a u vyšší příjmové skupiny, nejvyšší interkorelace bývají zde se škálou manželství a partnerství, vlastní osoba a přátelé-známí-příbuzní. Při nízké spokojenosti se vztahem k vlastním dětem je udáváno více tělesných obtíží, nižší sociální rezonance plus potence, prožívané odmítání vlastními rodiči a rovněž více interpersonálních problémů. Pozn.: Tato škála nebyla u našeho vzorku respondentů použita.

VLO = vlastní osoba – Self - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou spokojeny s mnoha aspekty své osoby jako se svým vzhledem, charakterem, svými schopnostmi, vitalitou a sebevědomím, náleží sem také hodnocení způsobu života i vycházení s jinými lidmi. Spokojenost s vlastní osobou bývá vyšší u mužů a zejména mladších, taktéž u osob žijících v partnerském vztahu, dále u osob s vyššími příjmy a rovněž osob trvale nežijících ve velkoměstě. Navíc má tato škála druhou nejvyšší komunalitu a nejvyšší korelační koeficienty s celkovou životní spokojeností, současně nejvyšší celková variance je s oblastmi zdraví, manželský a partnerský život, známí a příbuzní, přátelé, na druhé straně při nízké spokojenosti s vlastní osobou je zmiňováno více tělesných obtíží, depresivní ladění, nízká sociální rezonance a potence, nízká propustnost, odmítání vlastními rodiči a relativně vyšší souvislosti s interpersonálními problémy u osob.

SEX = sexualita – Sexuality - osoby s vysokou škálovou hodnotou si pozitivně hodnotí fyzickou atraktivitu a jsou spokojeny se sexuální výkonností, kontakty a reaktivitou. Škála zahrnuje možnosti otevřené komunikace v této oblasti života a obecnou partnerskou harmonii, spokojenost je vyšší u mužů, především mladších, dále u osob žijících v manželství či partnerství a výraznější také u osob s vyššími příjmy. Při čtvrté nejvyšší komunalitě mezi deseti životními oblastmi existují zde nejvyšší interkorelace s vlastní osobou, manželským a partnerským soužitím a také zdravím, naopak při nízké spokojenosti v sexuální oblasti jsou udávány tělesné obtíže a aktuálně horší zdravotní stav včetně omezení, dále základní depresivní ladění, nižší sociální rezonance a potence i propustnost,

bývá udáváno více interpersonálních problémů, avšak méně zřetelné jsou zde souvislosti s prožívaným výchovným stylem rodičů.

PZP = přátelé, známí a příbuzní – Friends and Relativies - vysoká škálová hodnota představuje spokojenost osob se svými sociálními vztahy. Zahrnující celý okruh přátel a známých, příbuzenstva i sousedské kontakty. Pozitivně jsou hodnoceny sociální aktivity, četnost styků a sociální podpora i společenská angažovanost. Taková spokojenost je vyšší u mladší věkové skupiny, dále je vyšší u ženatých a vdaných osob než u osob svobodných, pak bývá vyšší u osob s vyššími příjmy, nežijících ve velkých městech a s konfesními vazbami. Nejvyšší interkorelace jsou se spokojeností s vlastní osobou, manželstvím a partnerstvím, financemi a bydlením. Nízká spokojenost ukazuje na výskyt více tělesných obtíží, depresivního ladění, nízké sociální rezonance a potence a nízké propustnosti, podobně jako u nespokojenosti s vlastní osobou a vlastními dětmi se zmiňuje vztah k prožívanému výchovnému stylu rodičů a k širší interpersonální problematice.

BYD = bydlení – Home - vysoká testová hodnota je u osob spokojených se svými bytovými podmínkami, což znamená s velikostí, stavem a polohou bytu, s dostupností dopravy, s hlukovou zátěží, obecnými standardy bydlení a s tím spojenými náklady. Vyšší spokojenost s položkou bydlení přibývá s rostoucím věkem a bývá vyšší u osob v těsném partnerském vztahu a u vyšší příjmové skupiny, dále u osob žijících mimo městská centra a s konfesními vazbami, nejvyšší interkorelace jsou se škálou finanční situace a přátelé, známí, příbuzní a vlastní osoba. Oblast bydlení rovněž vykazuje jen relativně nepatrné souvislosti s rysy osobnosti zkoumaných osob.

SUM = celková životní spokojenost – General Life Satisfaction - zde jsou osoby s vysokou škálovou hodnotou nadprůměrně spokojeny v mnohých oblastech života, což se samozřejmě dotýká jejich zdraví, finanční situace, volného času, vlastní osoby, sexuality, skupiny přátel, známých a příbuzných i standardu bydlení. Jednotlivé oblasti se mohou vzájemně kompenzovat, navíc oblasti práce a povolání, manželství a partnerství i vztah k vlastním dětem byly ponechány stranou a mnohých osob se netýkají. Lze uzavřít prokázanou skutečnost, že celková životní spokojenost je relativně vyšší u mladších osob a u osob ženatých či vdaných, než rozvedených a ovdovělých. Obecně je vyšší u osob žijících v partnerském vztahu, u skupin s vyššími příjmy a dále u osob s konfesní vazbou a nežijících ve městě, přičemž faktorovou analýzou lze vymezit dvě větší komponenty a to konkrétně zdraví a rodina a také životní standard.

Celková životní spokojenost vykazuje nejvyšší korelační koeficienty se škálami vlastní osoba a přátelé, známí, příbuzní a finanční situace a pochopitelně též zdraví. Při zhodnocení

těchto nabízených souvislostí je nutno brát v úvahu fakt, že zde celková škálová hodnota zahrnuje výsledky výše popsaných sedmi škál a tedy bez PAZ, MAN a DET. Vysoká celková životní spokojenost zpravidla souvisí s vícero osobnostními rysy a tedy takové osoby zde popisují méně tělesných obtíží a lepší aktuální zdravotní stav, který považují za ovlivnitelný a dále za pozitivní považují základní ladění, sociální rezonanci a potenci i rozvinutou propustnost mimo jiné navíc s prokazující se lepší emocionální stabilitou. Psychologický popis všech škál je na tomto místě shrnut do statistických souvislostí s ověřením pro podskupiny metodou matchingu čili párování osob podle vybraných sociodemografických znaků, přičemž v jednotlivých dílčích případech se konstelace mohou adekvátně odchylovat od tohoto vzorce. S ohledem na zjednodušení zejména v tabulkovém zaznamenávání byly zavedeny popsané kombinace písmen v náležitých zkratkách již výše uvedených a základně přehledně popsaných.

4.6.1.5.Administrování a vyhodnocení metody

Pokračující následující subkapitoly této nadepsané kapitoly vycházejí ze základních informací zapůjčeného manuálu, materiálu firmy Testcentrum, údajů z dotazníku (Fahrenberg, 2001) a dialogy s překladatelemm metody (Rodny, 2007).

4.6.1.5.1. Administrace

Pro administraci tohoto dotazníku typu papír + tužka je dobré navodit pozitivní motivační postoje probandů k šetření s emoční podporou zadavatele včetně vysvětlení a objasnění cílového účelu vyšetření a zcela samozřejmé připomenutí ochrany osobních údajů vzhledem k normám a k interpretacím nejen bazálních sociodemografických znaků k hodnocení. Klasifikace těchto znaků se týká pohlaví, věku, ukončené školní docházky, rodinného stavu, domácnosti, práce a skupiny povolání. Časově není omezována a dle interindividuálních diferenciací je v době trvání od pěti do deseti minut. Ve zvláštních případech je vhodné otázky rovněž nahlas předčítat a registrovat jejich ústní zodpovídání. Má-li tento postup další efekty by bylo nutné prověřit a individuálně posuzovat. K přímému šetření pomocí daného dotazníku je jako základní testový materiál využíván záznamový list a podmínkou vyšetřovaných osob je porozumění textovému zadání. Dotazníková instrukce je uvedena v záhlaví listu ve znění: zaškrtněte prosím u každého tvrzení na následujících stranách vždy to číslo, které nejvíce odpovídá vaší

spokojenosti ve vztahu k danému tvrzení. Na úvodním jednom příkladu jsou následně demonstrovány stupně škály od velmi spokojen jako jednička až po velmi nespokojen jako sedmička. Dále v záznamovém listu následuje deset bloků o sedmi položkách určených v popsaném odstupňování k vyjádření zaškrtnutím realitě odpovídajícím způsobem.

4.6.1.5.2. Vyhodnocení

Vyhodnocení spočívá v postupu, kdy jsou sečteny individuální odpovědi k každé z deseti škál a odpověď typu velmi spokojen tímto obdrží nejvyšší hodnotu sedm. Znamená to skutečnost, že položky a škály jsou zde pólovány zásadně tak, že vyšší hodnoty znamenají větší spokojenost.

Výsledná celková hodnota jako zde General Life Satisfaction se dopočítává sečtením sedmi škálových hodnot v těchto oblastech ZDR, FIN, VLC, VLO, SEX, PZP a BYD. Zpravidla často chybějící data u škál PAZ, MAN, DET se nezahrnují do celkové hodnoty a při více nežli sedmi nezodpovězených položkách v celém tomto dotazníku je nutno je vyřadit a nepoužít. Jako standard je stanoven postup, kdy chybějící data neboli missing data v počtu nižším nežli sedm odpovědí jsou nahrazována očekávanými hodnotami, jenž je lze odhadnout z položkových dispozičních hodnot dané škály zaokrouhleně tím, že škálová hodnota se rovná průměru škálových hodnot násobeno počtem položek ve škále. Pro užití normových hodnot v takových případech je uvedené ošetření chybějících dat rovněž obsaženo ve vyhodnocovacím programu. Případně je může uživatel modifikovat. Počítačové vyhodnocení je v zásadě také možné a z několika průzkumů týkajících se prováděcí ekvivalence vyplývá, že je dosti vysoká, jenom je nutno dodržet původní způsob administrace dotazníku, což znamená dovolit také opravy jako jeden krok zpět a v principu taktéž dovolit vynechání. Tento dotazník nebyl vyvinut a především normalizován pro přímé zadávání dat na počítačové klávesnici, současně používání tímto způsobem se dotýká přímo copyrightu nakladatelství. Obdobně je zde také kladen důraz s odkazy na nezbytnou nutnost hlubších interpretací specialisty psychologicky vzdělanými a psychodiagnosticky zkušenými, tedy kvalifikovanými odborníky k přímému dialogu se zkoumanou osobou a k osobnímu okomentování vyhodnoceného posudku či profilu. Nedoporučuje se pouhé automatické vyhodnocení bez následně probandům nekomentovanou formou pouhých škálových hodnot. Bez psychologického dialogu nelze pouze předávat vyhodnocované listy bez dalšího odborného reflektování nad výsledky a celkovými závěry s vhodnými adekvátními interpretacemi.

4.6.1.5.3. Normy

Normy podle tabulek rozdělených podle pohlaví a celkem sedmi věkových skupin se zde týká věkové kategorie od čtrnácti do pětadvaceti let. Převedení hrubých skórů DŽS na standardní skóry je na místě, má-li být životní spokojenost osob srovnávána a přitom mají být kontrolovány rozdíly mezi pohlavími a věkové rozdíly. Jako standardní hodnoty zde jsou zvoleny devítistupňové staninové hodnoty jako standard-nine se středem 5 a standardní odchylkou 1,96 a byla provedena McCallova plošná transformace na normální rozdělení. Při rovnoměrném rozložení pohlaví a věku stejně jako škálových hodnot by očekávaná hodnota pro každou buňku měla být 22. Staniny představují hrubé normy odpovídající empirickým rozložením a jsou postačující pro praktické účely. Ve větších statistických šetřeních je spíše vzhledem k větší varianci dát přednost hrubým skórům s podmínkou, že zkoumané skupiny jsou pohlavně a věkově homogenní.

4.6.1.5.4. Vyhodnocovací listy

Vyhodnocovací list poslouží jako podklad pro prvotní zanesení hrubých skórů jednotlivých škál, to znamená součty hodnot odpovědí jednotlivých položek, dále pak v tabulkách norem jsou příslušné staninové hodnoty v rozmezí 1 - 9 ke grafickému vyznačení.Individuální staninové hodnoty mohou být zaneseny do vyhodnocovacího listu jako standardizované škálové hodnoty pro znázornění testových výsledků ve formě profilu a pro názorné shrnutí výsledků jako základu interpretace testu. Vyhodnocovací list je pouhým podkladem a opět by se výsledky správně měly interpretovat osobním rozhovorem s probandem anebo pacientem čili jednotlivě se zkoumanou osobou.

4.6.1.5.5. Interpretace

Interpretace v testově metodickém návodu umožňuje prvotní ověření, zda se testová individuální hodnota na škále DŽS významněji odchyluje od statisticky očekávané hodnoty. Tato očekávaná hodnota se zde rovná střední hodnotě vztažné skupiny těchto osob členěných podle pohlaví plus věku a odpovídá staninu 5, tedy odpovídá očekávané hodnotě průměru dané srovnávací skupiny. Z koeficientů konzistence alfa jako odhadu reliability mohou být na základě normovacího výběru pro každou škálu odvozeny dva testové statistické interpretační návody: standardní chyba měření hrubého skóru a standardní chyba

interindividuální diference dvou hrubých skórů. Pak lze odvodit z těchto statistik hranice intervalu spolehlivosti hrubých skórů a kritické rozdíly dvou konkrétních hrubých skórů. Hranice spolehlivosti (p = 0,05) testové hodnoty jsou, vztaženo na celý výběr, například pro DŽS-ZDR zdraví +_4,4 a pro DŽS-SUM celková životní spokojenost +_15,0. Kritická diference (p = 0,05) testových hodnot dvou osob pro DŽS-ZDR je 6,2 a pro DŽS-SUM 21,2 bodů hrubé hodnoty. Tyto hranice intervalu spolehlivosti bychom měli respektovat na pětiprocentní pravděpodobnosti možného omylu tím, že tyto hranice leží daleko od sebe a ukazují nejistotu individuální testové hodnoty. Na vyhodnocovacím listu je vyobrazena (Rodný, 2007) oblast staninových hodnot 4 až 6 znázorňující oblast hodnot, do kterých spadá zhruba 54 % populace.

4.6.1.5.6. Strategie

Strategie zjišťování životní spokojenosti je konceptem multireferenciálním. Interní srovnávání a posuzování významnosti jednotlivých oblastí je dále zatěžováno subjektivní povahou vzhledem k metodickému ověření. Jedná se o reprezentativní popisný systém více aspektů životní satisfakce, přičemž lze poměrně úspěšně různé škály reprodukovat, což představuje skutečnost, že se zjevně týkají ohraničitelných životních oblastí. Takový vícedimenzionální dotazník lze velmi dobře využívat v měření interindividuálního srovnávání osob a skupin osob ve více aspektech spokojenosti standardizovaným způsobem porovnáním s normovými hodnotami. Opakovaným šetřením je možné popsat změny po psychologické či lékařské intervenci a v průběhu životních nebo vývojových fází. Dále lze šetřit a identifikovat osoby s nápadně nízkou anebo vysokou a tedy nevyváženou mírou své spokojenosti ve vztahovém rámci deseti životních oblastí. Z hledisek sociodemografických se jedná o získávání reprezentativních výpovědí o rozdělení spokojenostních komponent ve společenském rozvrstvení včetně jejich závislostí na politických a ekonomických změnách ve zkoumání krátkodobém anebo dlouhodobém. Pro předpovědi životních kritérií a zvyklostí vzhledem k přiblížení úspěšnosti terapie či školních výsledků, spokojenosti s predikcí odchodu do důchodové životní etapy či aspekty v souvislosti se sociálními a zdravotnickými systémy. Tímto dotazníkem bychom mohli diferencovaně postihnout aspekty k celkovému posuzování rysů osobnostní struktury jedinců jako na trvalejší stav sebekonceptu dle relativně přetrvávající dispozice v klinických diagnostických obrazech.

4.6.1.6.Zhodnocení testu

Tento standardizovaný dotazník s jednoznačnými pravidly pro vyhodnocení má poměrně vysokou objektivitu. Spolehlivost škál byla určena nejdříve jako vnitřní konzistence, korelační koeficienty (Cronbachova alfa) vypočítané na velkém normovacím souboru zde jsou mezi 0,82 a 0,94, přičemž tyto koeficienty jsou pro škály zahrnující sedm položek relativně vysoké. Ohledně platnosti uvedeného dotazníku je nutno zdůraznit význam obsahové a logické validity. Při subjektivním bilancování je obtížné prokázat nakolik je sebeposouzení měřeno podle chování osoby nebo dle objektivních životních podmínek anebo dle posouzení blízkých osob. Navíc někteří jedinci navzdory stavu nepříznivému životnímu komfortu anebo situačně časoprostorově v chronickém onemocnění oplývají optimismem více nežli běžný populační průměr. K důkazům validity prostřednictvím empirických kriteriálních korelací náleží popisy četných vztahů mezi škálami a demografickými znaky i nálezy s rozdíly průměrů mezi skupinami pacientů a kontrolními skupinami. Platí, že škálové hodnoty zde relativně spolehlivým způsobem postihují individuální obraz celkové životní spokojenosti i její diferencování do deseti oblastí. Pro tato sebeposouzení byly prokázány významné vztahy například k věku, příjmové skupině, statutu nezaměstnaného, preferenci politické strany a vyznání. Mezi škálovými hodnotami DŽS a osobnostními rysy jako je emocionalita (FPI-R), sociální rezonance, pozitivní ladění a sociální potence (GT) a četností tělesných obtíží (FBL-R,GBB), výchovným stylem (FEE) a interpersonálními problémy (IIP) existují zřetelné souvislosti. Normováním na základě reprezentativního šetření jsou k dispozici normy získané na 2870 osobách, tyto normy jsou členěny dle pohlaví do sedmi věkových kategorií. Šíře záběru je relativně rovněž velká při uspokojující vnitřní konzistenci škál, neboť bylo zohledněno na deset životních oblastí a také uvnitř těchto oblastí je reprezentováno více různých aspektů. Vyčerpání informací v tomto dotazníku vede k deseti škálovým hodnotám a k hodnotě celkové životní spokojenosti, která je výsledně získaná ze sedmi škál. Zde je myslitelné statistické vyhodnocení na úrovni položek, protože se jedná o sedmistupňový model odpovědí. Senzitivita ke změně je komentována spíše v rámci pojednávaného testu jakožto nástroje nevyvinutého pro zkoumání změn, ačkoliv postihuje dominantní podíl relativně trvalých rozdílů a také aktuální efekty.

Testová evaluace je v tomto případě shrnuta do následujících informací,kdy je metoda obecně považována za ekonomickou se sedmdesáti položkami na deseti škálách a rovněž tak za férovou, neboť v položkách je kladen důraz na skutečnost, aby nebyly používány

formulace typické pro určité pohlaví. K obecné akceptaci se prozatím nelze vyjádřit vzhledem k chybějícím empirickým datům, ovšem lze předpokládat, že většina probandů otázky, týkající se vlastní spokojenosti, zodpoví. Problematika možnosti srovnání respektive srovnatelnosti je tématicky shodná s vybranými jinými dotazníky, tento dotazník však dle dostupných informací jiné převyšuje reprezentativními šetřeními a rozsáhlými testově metodickými analýzami i šířkou empirických korelací s podobnými dotazníky a osvědčuje své současné postavení a dobře použitelnou metodickou pozici.

5. Způsoby zhodnocení a statistického zpracování dat výzkumu

K ukončení výzkumné fáze tohoto projektu týkající se sběru dat ve formě vyplněných dotazníků, které byly nakumulovány v domácí pracovně, bylo nezbytné další zpracování. Dotazníkové materiály byly udržovány archivováním a v seskupení podle jednotlivých škol a ročníků s původním záměrem vyhodnotit je celkově a pak pro dílčí skupiny otestovaných osob. Úvahy o vyhodnocení pro každou školu se neukázalo jako odůvodněné pro poměrně nízký počet probandů jako chlapců a naopak značnou převahu posbíraných dotazníků od respondentek jako dívek. Náhodným výběrem byl srovnán vyvážený soubor podle věkových a sexuálních diferencí do stejně početných čtyř skupin po padesáti členech a celkově dvěstě zkoumaných osob tohoto populačního vzorku (N = 200) k dalšímu zpracovávání. Autor práce si vytvořil v programu MS Excel své základní tabulky a jeho manželka po večerech napomáhala zapisovat veškeré číselné údaje ve vzájemné střídavě aktivní kooperaci. Vytvoření tabulek všech údajů je pak přístupné k dalším krokům a pro lepší vizualizaci také ve vyjádření pomocí přehlednějších grafů.

5.1. Základní bodové vyhodnocení výzkumu podle oblastí v MS Excel

Základní vyhodnocení výzkumu bylo provedeno pro součty bodových ohodnocení získaných v jednotlivých hodnocených oblastech. Respondenti byli rozděleni do čtyř skupin podle pohlaví a ročníků. V jednotlivých skupinách proběhlo tedy vlastní vyhodnocení.

V sedmibodové odpovědní škále představuje nejvyšší hodnotu spokojenosti respondenta křížkem označená sedmička. Pro vyhodnocovací postup to zde znamená skutečnost, že čím vyšší počet bodů – tím vyšší míra životní spokojenosti.

Výsledky jsou prezentovány v následujících tabulkách:

Pozn.: Výklad užitých zkratek v předložených tabulkách v jednotlivých oblastech životní spokojenosti dle Dotazníku životní spokojenosti:

ZDR – zdraví, (health)

PAZ – práce a zaměstnání, (job and profession), zde – škola a studium

FIN – peníze, (finances)

VLC – volný čas, (leisure)

VLO – vlastní osoba, (self)

SEX – sexualita, (sexuality)

PZP – přátelé, známí a příbuzní, (friends and relativies)

BYD – bydlení, (home)

SUMA DŽS – celková výsledná hodnota.

Tab. 1: Vyhodnocení DŽS , N=50 (muži 1.ročník)

Oblast	Hodnocení
ZDR	1896
PAZ	1671
FIN	1806
VLC	1795
VLO	1860
SEX	1673
PZP	1898
BYD	1933
∑ DŽS	14532

Tab. 2: Vyhodnocení DŽS, N=50 (ženy 1.ročník)

Oblast	Hodnocení
ZDR	1727
PAZ	1666
FIN	1643
VLC	1840
VLO	1669
SEX	1714
PZP	1882
BYD	1883
∑ DŽS	14024

Tab. 3: Vyhodnocení DŽS, N=50 (muži 3.ročník)

Oblast	Hodnocení
ZDR	1845
PAZ	1562
FIN	1690
VLC	1693
VLO	1787
SEX	1606
PZP	1880
BYD	1942
∑ DŽS	14005

Tab. 4: Vyhodnocení DŽS, N=50 (ženy 3.ročník)

Oblast	Hodnocení
ZDR	1767
PAZ	1566
FIN	1709
VLC	1790
VLO	1769
SEX	1760
PZP	1924
BYD	1946
∑ DŽS	14231

Nyní následuje grafické zobrazení bodového vyhodnocení jednotlivých oblastí životní spokojenosti pomocí pruhových grafů MS Excel.

Pozn.: V grafech zkratky na jednotlivé oblasti zkoumané životní spokojenosti:
životní spokojenost vzhledem ke - zdraví
studiu
financím
volnému času
sexualitě
přátelům
bydlení.

Graf 1: Bodové vyhodnocení dle dílčích dotazníkových škál, N=50 (muži 1.ročník)

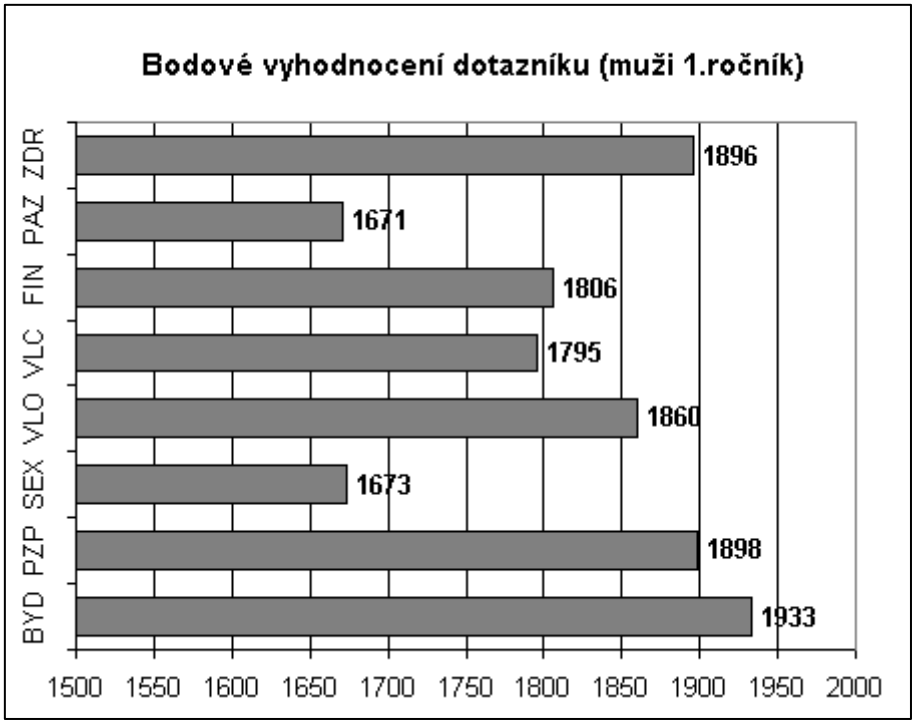

Graf 2: Bodové vyhodnocení dle dílčích dotazníkových škál, N=50 (ženy 1.ročník)

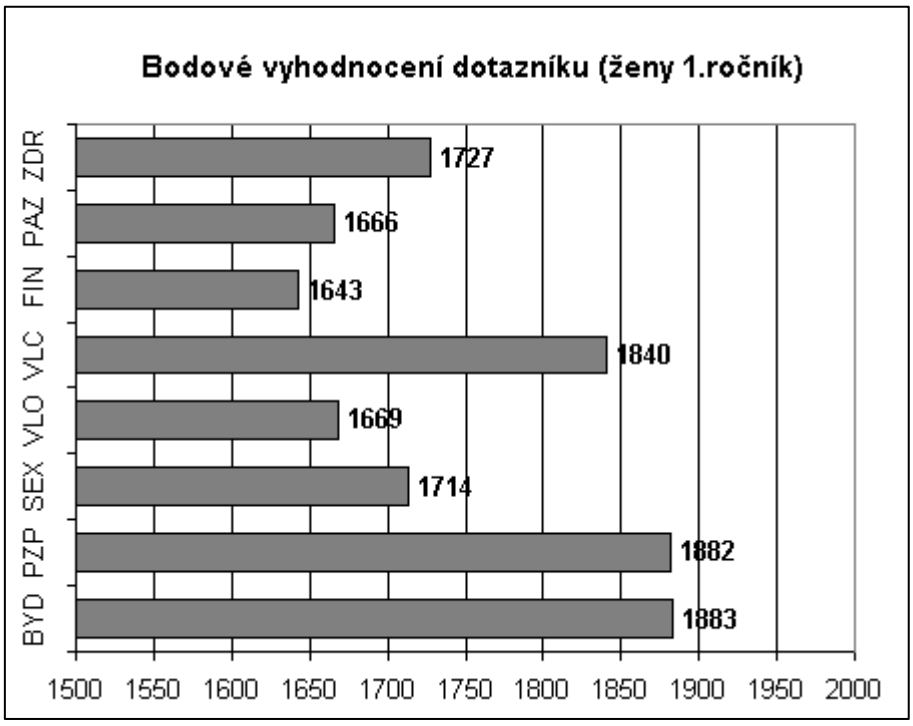

Graf 3: Bodové vyhodnocení dle dílčích dotazníkových škál, N=50 (muži 3.ročník)

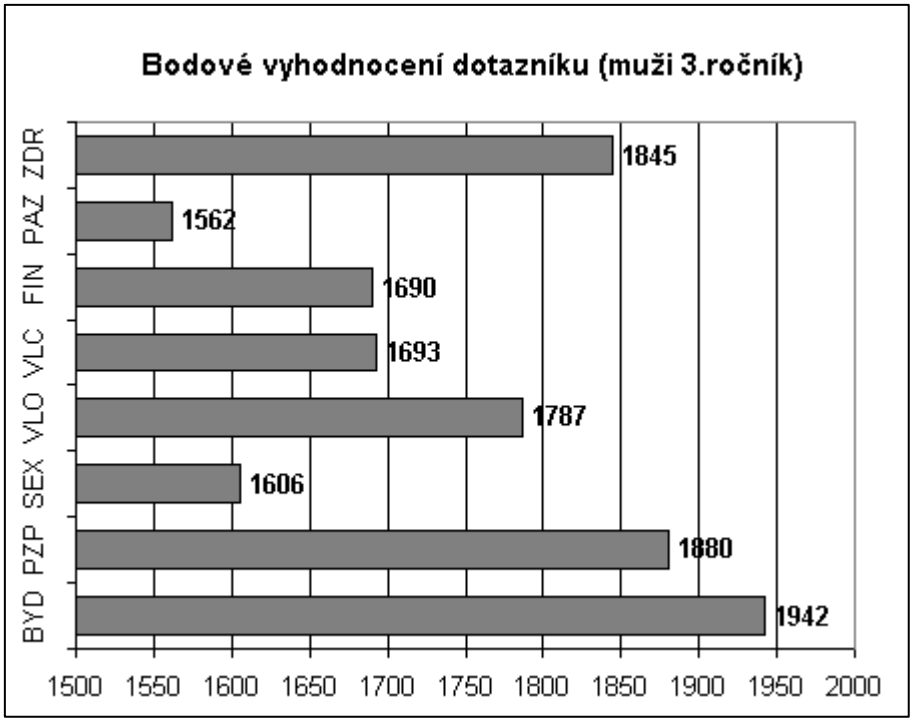

Graf 4: Bodové vyhodnocení dle dílčích dotazníkových škál, N=50 (ženy 3.ročník)

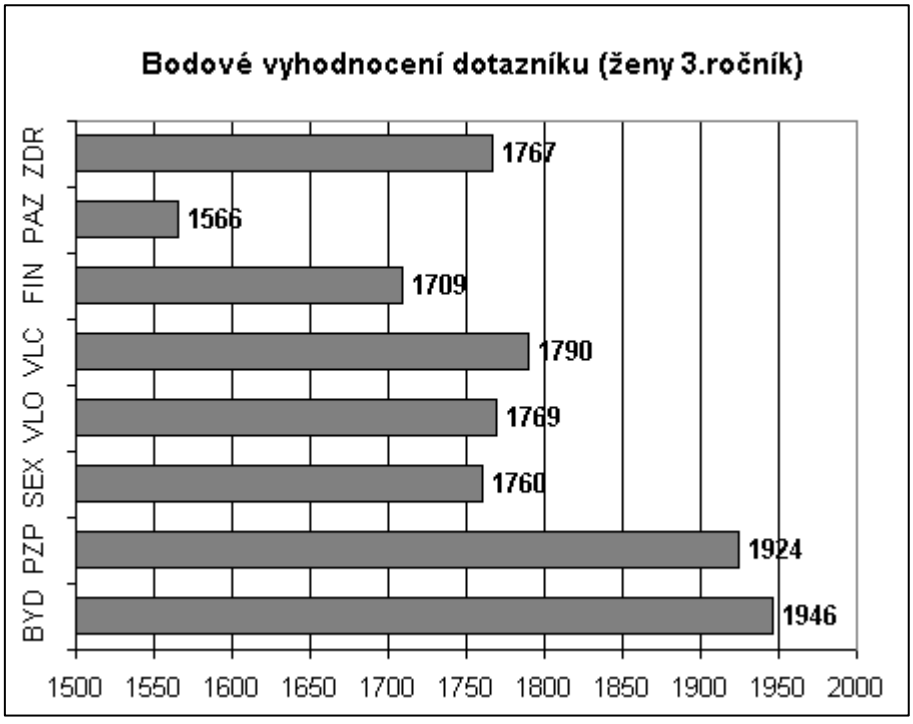

5.2. Analýza střední hodnoty a směrodatné odchylky podle oblastí

Matematicko-statistická metodika zde náleží do výběru následujících odborných a specializovaných metod, ze kterých padla volba na výpočty aritmetických průměrů jako středních hodnot a dále výpočet směrodatných odchylek vyjadřující odmocninu z rozptylu číselných údajů. Tučně vytištěné průměry se od sebe liší statisticky významně.

V **tab.5** se následovně porovnávají proměnné z hlediska věkových rozdílů, v tomto konkrétním případě se jedná o sledování rozdílů ze skupinových výsledků v porovnánímezi studujícími v 1. ročníku a v 3. ročníku. Je zde patrné k rozlišení, jakým způsobem se první a třetí ročníky navzájem liší a ve kterých jednotlivých průměrných hodnotách ukazujících určité oblasti v životních spokojenostech.

Tab. 5: Porovnání střední hodnoty z hlediska věkových rozdílů

Oblast	Ročník	Počet	Střední hod.	Směr. odchylka	Chyba střední hodnoty
Zdraví	1,00	100	36,2500	6,03253	,60325
	3,00	100	36,0000	5,92035	,59203
Škola	1,00	100	**33,3700**	**5,02047**	,50205
	3,00	100	**31,3900**	**6,32439**	,63244
Finance	1,00	100	34,4500	5,56028	,55603
	3,00	100	34,1100	5,15790	,51579
vol_čas	1,00	100	36,3500	6,33632	,63363
	3,00	100	34,8500	7,12142	,71214
vl_osoba	1,00	100	35,2900	6,11389	,61139
	3,00	100	35,4800	6,69310	,66931
Sex	1,00	100	33,9700	6,22873	,62287
	3,00	100	33,6600	6,72583	,67258
Přátelé	1,00	100	37,7600	6,09540	,60954
	3,00	100	37,9800	5,14630	,51463
Bydlení	1,00	100	38,2600	5,82683	,58268
	3,00	100	38,9800	4,22589	,42259
Džs	1,00	100	285,5600	26,21062	2,62106
	3,00	100	282,0400	27,72736	2,77274
Partner	1,00	100	36,5200	6,78900	,67890
	3,00	100	36,6000	6,92820	,69282

Následující **tab.6** dále ukazuje výzkumné výsledky porovnávaných proměnných jednotlivých oblastí spokojenosti ke sledování rozdílností vzhledem k pohlaví zkoumaných osob. Pohlaví je zde znázorňováno označením:

1 = muži a 2 = ženy

(ve smyslu nediskriminační preference). Jde fakticky o pouhé statistické značky.

Tab. 6: Porovnání střední hodnoty z hlediska pohlaví

Oblast	Pohlaví	Počet	Střední hod.	Směr. odchylka	Chyba střední hodnoty
zdraví	1,00	100	**37,2900**	**5,60897**	,56090
	2,00	100	**34,9600**	**6,10501**	,61050
škola	1,00	100	32,3300	5,61573	,56157
	2,00	100	32,4300	5,97005	,59701
finance	1,00	100	**35,0400**	**5,63345**	,56334
	2,00	100	**33,5200**	**4,96753**	,49675
vol_čas	1,00	100	34,9000	7,14567	,71457
	2,00	100	36,3000	6,32056	,63206
vl_osoba	1,00	100	**36,4000**	**6,22312**	,62231
	2,00	100	**34,3700**	**6,43327**	,64333
sex	1,00	100	**32,8900**	**6,23755**	,62375
	2,00	100	**34,7400**	**6,59142**	,65914
přátelé	1,00	100	37,6900	5,49875	,54988
	2,00	100	38,0500	5,77591	,57759
bydlení	1,00	100	38,8500	5,47238	,54724
	2,00	100	38,3900	4,69234	,46923
džs	1,00	100	285,0500	29,00936	2,90094
	2,00	100	282,5500	24,84675	2,48468
partner	1,00	100	**33,6800**	**6,74481**	,67448
	2,00	100	**39,4400**	**5,64312**	,56431

Nejprve na tomto místě provedeme rozbory respektive analýzy základních statistických charakteristik výběrového souboru. Použily se k tomu tabulky Group statistics středních hodnot a směrodatné odchylky za jednotlivé zkoumané oblasti zpracované nejprve podle ročníků a potom podle pohlaví respondentů.

Střední hodnota (Mean) - vyjadřuje střed rozdělení náhodné veličiny (zjednodušeně průměrnou hodnotu bodů za danou oblast).

Směrodatná odchylka (Std.deviation) - charakterizuje kolísání hodnot náhodné veličiny kolem střední hodnoty (přičemž čím menší hodnota, tím data méně kolísají a jsou tedy jaksi považována za stabilnější).

Na tomto místě následuje **komentář** k datům z tabulek Group statistics podle jednotlivých oblastí:

ZDRAVÍ

V oblasti zdraví výsledek testu ukázal, že muži, kteří vyplnili dotazník, jsou se svým zdravím významně spokojenější než ženy, ročník respondenta (a tedy i věk) nemá na tuto skutečnost žádný vliv. Důvodem je pravděpodobně více sportovních aktivit u mužů a vyšší fyziologická odolnost.

ŠKOLA-STUDIUM-PRÁCE

Respondenti vykazují v této oblasti nejnižší spokojenost ze všech zkoumaných oblastí. Navíc se v průběhu studia u obou pohlaví projevuje klesající trend spokojenosti. Důvody se zřejmě týkají kvality úrovně vzdělání na konkrétních školách, postupujícího poznání toho, jak škola funguje, a vzrůstající kritičností s délkou studia nespokojenost nadále roste a má tedy negativně vzrůstající trend. Jedná se o hypotetické odvozování, přesné zjišťování přesahuje možnosti našeho materiálu.

FINANČNÍ SITUACE

V této oblasti vykazují studenti po oblastech škola a sexualita nejmenší spokojenost, při porovnání podle ročníků s přibývajícím časem spokojenost klesá, směrodatná odchylka ve třetím ročníku je nižší, odpovědi jsou proto stabilnější v celkovém pohledu. Z hlediska intersexuálního jsou se svoji finanční situací významně méně spokojeny ženy, jejich názor umocňuje malý rozptyl v jejich odpovědích. Celkově vzato u této oblasti je třeba vzít v úvahu, že v tomto věku nemohou studenti výrazněji ovlivnit výši svých příjmů a většina z nich nechodí do zaměstnání ani nevyhledává vedlejší příjem, přičemž ženy rády více utrácejí.

VOLNÝ ČAS

Tato oblast vykazuje vyšší variabilitu a poměrně velký rozptyl v odpovědích studentů a studentek. Výslednou větší spokojenost se svým volným časem vykazují ženy. Příliš mnoho nelze specificky soudit. Záleží na možnostech využití volného času v uvažovaných rozdílech v tomto testování, s nedostatečným rozlišením v údajích života ve městě anebo na venkově, o finanční situaci, vlivu referenčních osob či působení rodinného prostředí.

VLASTNÍ OSOBA

Spokojenost s vlastní osobou dosahuje v dotazníku z pohledu ročníků průměrných hodnot, přičemž ve třetím ročníku spíše odpovědi více kolísají kolem střední hodnoty. Z pohledu pohlaví jsou se svojí osobou v sebehodnocení výrazně spokojenější muži. Jedním z

usuzovaných důvodů větší nespokojenosti žen se svým zevnějškem může být rovněž vliv médií s nezdravým, mnohdy až anorektickým modelingovým vzorem anebo příklady z nabídek plastické chirurgie pro ženy. Lze se domnívat, že celkově ženy, nejen ke svému vzhledu, pravděpodobně tendují také k osobní vyšší sebekritičnosti.

SEXUALITA

Při testu podle ročníků ve věkovém porovnání s jinými oblastmi se ukazuje relativně dost velká nespokojenost v oblasti sexuality, u třetích ročníků a tedy starších studujících je nespokojenost větší, avšak současně zde odpovědi více kolísají. Nakonec při porovnání mužů a žen jsou v oblasti sexuality mnohem spokojenější ženy ve všeobecném měřítku. Důvody lze vnímat především v nedostatku volných vhodných partnerek pro muže v tomto mladém věku, kdy mladé ženy hledají spíše stabilitu u o něco starších sexuálních partnerů, s pocity bezpečí a s vyšší mírou jistoty respektive jejich spolehlivosti. Adekvátní důvody zde souvisí také s odlišným biologickým a psychologickým vývojem sexuality u mužů a žen, s rozdílným dozráváním, s akcelerací u adolescentek. Jinou otázkou je problematické chápání této dotazníkové škályu zkoumaných skupin. Dále je problematická otázka sekulární akcelerace, kdy biologická maturace stále časově více předbíhá neurologickou a psychickou zralost populace.

PŘÁTELÉ-ZNÁMÍ-PŘÍBUZNÍ

Oblast přátelství v porovnání s některými oblastmi (volný čas, finance, škola, sexualita) vykazuje vyšší hodnoty spokojenosti, ovšem ve třetím ročníku vidíme menší kolísání odpovědí. Vysvětlení lze spatřovat v tom, že starší studenti mají ve svých názorech na přátele více jasno podle vlastních kritérií výběru a sdílených priorit. Odůvodnění povšechné vyšší spokojenosti vzhledem ke kamarádství v tomto věkovém období je především ve skutečnosti, že mladí lidé velmi snadno navazují známosti, jenž přerůstají v přátelství včetně dlouhodobých vztahů. Často je funkční velká skupina lidí stejného věku ve škole či místě bydliště, sdružující se dle podobných zájmů do široké škály skupinových činností. Specifické mohou být uzavřené spolky podle konkrétního rozdělení zájmového zaměření od destruktivních až po konstruktivní. Také koheze skupinových aktivit má diferencovanou variabilitu. Také se nabízí otázka chápání této široké škály jednotlivými zkoumanými skupinami adolescentů.

BYDLENÍ

Odpovědi studentů na otázky v oblasti bydlení dosáhly v dotazníku největších bodových hodnot, kdy studenti jsou tedy s bydlením spokojeni a navíc s nejmenší variabilitou

odpovědí v dotazníkovém šetření. Důvody spokojenosti s bydlením spočívají v pohodlném zázemí, které jim ještě velmi pravděpodobně v tomto věku poskytují rodiče, takže je to pro ně bez starostí. Přesto se mohlo očekávat, že představy mladých budou kritičtější, například jak generace rodičů bydlí nemoderně, ale vše se jeví zde idylicky a vděčně. Je celkem pravděpodobné, že i mladí lidé si uvědomují, že zařídit si vlastní a nezávislé bydlení v dnešní době až tak jednoduché vůbec není.

PARTNERSTVÍ-MANŽELSTVÍ

Vcelku relativně vysoká spokojenost v této oblasti (třetí nejvyšší po bydlení a přátelích), avšak největší rozptyl v odpovědích jsme také zaznamenali. Zdá se nám, že v oblasti partnerských vztahů nemají studenti zcela jistě utříděné názory a postoje, ale první zkušenosti jsou podle odpovědí spíše pozitivní než negativní, což představuje optimistickou prognózu k budoucímu vývoji. Zřejmě více subjektivně nespokojení jsou mladí muži vnímající nedostatek vhodných partnerek. Buď nenaplňují jejich ideály anebo někdy převážně očekávají příchod nabídek jako projevy namlouvání v rámci emancipace. Rozhodující v této oblasti partnerských známostí je zjištění, že z pohledu pohlaví se objevil mezi muži a ženami nejpropastnější rozdíl ve střední hodnotě spokojenosti ze všech oblastí v dotazníku, ženy jsou velmi významně spokojenější ve svých partnerských vztazích než muži. Opět se potvrzuje vyšší stupeň maturace u žen - studentek, které mají senzitivní přístup v celkovém pojetí a vybavenosti v sociálních dovednostech.

5.3. Analýza střední hodnoty pomocí nezávislého dvouvýběrového t-testu

Pro účely podrobnější analýzy dat výzkumu studentů byl použit dvouvýběrový t - test pro nezávislé výběry. Výhodou této metody je, že i na základě relativně malých výběrových souborů lze vyvozovat použitelné závěry. Principem testu je, že si výběrový soubor (v předkládaném testu 200 záznamů) rozdělíme podle dichotomické proměnné, tzn. nabývající pouze dvou hodnot na dvě dílčí skupiny (každá o 100 záznamech). V každé z těchto dvou skupin sledujeme kvantitativní proměnnou (pro naše účely to budou proměnné určené součty bodových ohodnocení jednotlivých studentů v dotazníku za jednotlivé hodnocené oblasti testu, tj. škola, bydlení…). Na každou kvantitativní proměnnou aplikujeme na obě vybrané skupiny tzv.test o shodě středních hodnot, jehož cílem bude zjistit, zda tato kvantitativní proměnná (např. součet za oblast škola,…) závisí na použité dichotomické proměnné. Jestliže test potvrdí tzv. „nulovou hypotézu H_0“, která říká, že střední hodnoty obou dílčích výběrů se rovnají, rozdíly ve skupinách jsou minimální, a proto obě proměnné na sobě nezávisí. V opačném případě platí tzv.

„alternativní hypotézu H_1“, která tvrdí, že střední hodnoty obou dílčích výběrů se významně liší,v tomto případě jsou obě proměnné závislé. Testové kriterium hypotézy H_0 testu o shodě je statistika, která používá v případě platnosti hypotézy H_0 Studentovo t rozdělení. Nutným předpokladem použití Studentova t rozdělení je, že původní náhodný výběr pochází z normálního rozdělení, což je v našem případě velmi pravděpodobně splněno. Vlastní výpočet nezávislého dvouvýběrového t testu byl proveden ve statistickém programu SPSS. Postupně byly použity dva dílčí výběry podle dichotomických proměnných ročník (1/3) a pohlaví (1-muž/2-žena). V obou případech se zjišťovala závislost dichotomické proměnné na vždy devíti kvantitativních proměnných (bodové součty za všechny oblasti dotazníku). Hladina významnosti α byla při výpočtu nastavena na hodnotu 0,05, tedy % interval spolehlivosti náhodné veličiny bude 95 %. Výstup pro analýzu shody středních hodnot podle proměnné ročník vypadá následovně:

Tab. 7: Test střední hodnoty podle ročníků

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. 2-tailed	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
		Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower
zdraví	Equal variances assumed	,057	,812	,296	198	,768	,25000	,84523	-1,41681	1,91681
	Equal variances not assumed			,296	197,930	,768	,25000	,84523	-1,41682	1,91682
škola	Equal variances assumed	5,565	,019	2,452	198	,015	1,98000	,80748	,38763	3,57237
	Equal variances not assumed			**2,452**	**188,308**	**,015**	1,98000	,80748	,38712	3,57288
finance	Equal variances assumed	,835	,362	,448	198	,654	,34000	,75842	-1,15562	1,83562
	Equal variances not assumed			,448	196,893	,654	,34000	,75842	-1,15568	1,83568
vol_čas	Equal variances assumed	4,511	,035	1,574	198	,117	1,50000	,95322	-,37977	3,37977
	Equal variances not assumed			1,574	195,359	,117	1,50000	,95322	-,37993	3,37993
vl_osoba	Equal variances assumed	,169	,681	-,210	198	,834	-,19000	,90652	-1,97767	1,59767
	Equal variances not assumed			-,210	196,400	,834	-,19000	,90652	-1,97776	1,59776
sex	Equal variances assumed	2,584	,110	,338	198	,736	,31000	,91670	-1,49775	2,11775
	Equal variances not assumed			,338	196,844	,736	,31000	,91670	-1,49781	2,11781
přátelé	Equal variances assumed	5,425	,021	-,276	198	,783	-,22000	,79774	-1,79315	1,35315
	Equal variances not assumed			-,276	192,587	,783	-,22000	,79774	-1,79342	1,35342
bydlení	Equal variances assumed	9,550	,002	-1,000	198	,318	-,72000	,71979	-2,13944	,69944
	Equal variances not assumed			-1,000	180,576	,319	-,72000	,71979	-2,14029	,70029
dž̆s	Equal variances assumed	,920	,339	,923	198	,357	3,52000	3,81550	-4,00423	11,04423
	Equal variances not assumed			,923	197,377	,357	3,52000	3,81550	-4,00438	11,04438
partner	Equal variances assumed	1,078	,300	-,082	198	,934	-,08000	,97000	-1,99286	1,83286
	Equal variances not assumed			-,082	197,918	,934	-,08000	,97000	-1,99287	1,83287

Stručně popíšeme význam jednotlivých sloupců v **tab.7** a s tím související interpretaci dat:

F – test Leveneho test shody rozptylu

F – hodnota testové statistiky tzv. Leveneho testu o shodě rozptylu (tento test je nutný, bez předchozí znalosti shody rozptylů dílčích výběrů není možné rozhodnout následným t testem o shodě středních hodnot)

Sig. – tzv. significance resp. P-hodnota pro Leveneho test, pokud je tato hodnota větší než α (tj. 0,05), hypotézu o shodě rozptylů nezamítáme a platí tedy předpoklad, že dílčí rozptyly jsou shodné a pro t-test střední hodnoty budeme používat pro danou oblast první

řádek (Equal variances assumed), v opačném případě při neshodě rozptylů používáme hodnoty druhého řádku (Equal variances not assumed).

t - test shody střední hodnoty

t - hodnota testové statistiky t-testu o shodě středních hodnot

df – počet stupňů volnosti, hodnotou parametru je počet současně pozorovaných náhodných veličin, na nichž je testové kritérium založeno, snížený o počet jiných odhadovaných charakteristik tj. (100+100-2=198)

sig. (2-tailed) – significance resp. P-hodnota pro t-test, podle toho, jak dopadl Leveneho test rozptylu vezmeme buď hodnotu z horního nebo dolního řádku a opět ji porovnáme s hladinou významnosti α. Pokud je hodnota větší než 0,05, odchylka středních hodnot není významná, proto je potvrzena nulová hypotéza H_0 pro danou oblast, tj. střední hodnoty v obou dílčích výběrech jsou shodné. Pokud je hodnota tohoto údaje menší nebo rovna než 0,05, odchylka středních hodnot je významná, nulová hypotéza se zamítá na úkor alternativní hypotézy H_1, střední hodnoty dílčích výběrech jsou různé.

Mean Difference – rozdíl středních hodnot dílčích skupin

Std. Error Difference – standardní chybová odchylka

95% Confidence Interval of the Difference – 95 % interval spolehlivosti náhodné veličiny (v tomto intervalu se nachází 1 - α (tj. 95 %) všech hodnot náhodné veličiny)

Následuje výstup pro analýzu shody středních hodnot podle dichotomické proměnné pohlaví:

Tab. 8: Test střední hodnoty podle pohlaví

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. 2-tailed	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
		Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower
zdraví	Equal variances assumed	,530	,468	**2,810**	**198**	**,005**	2,33000	,82905	,69511	3,96489
	Equal variances not assumed			2,810	196,595	,005	2,33000	,82905	,69504	3,96496
škola	Equal variances assumed	,310	,578	-,122	198	,903	-,10000	,81962	-1,71631	1,51631
	Equal variances not assumed			-,122	197,263	,903	-,10000	,81962	-1,71635	1,51635
finance	Equal variances assumed	1,181	,278	**2,024**	**198**	**,044**	1,52000	,75108	,03886	3,00114
	Equal variances not assumed			2,024	194,947	,044	1,52000	,75108	,03871	3,00129
vol_čas	Equal variances assumed	,791	,375	-1,468	198	,144	-1,40000	,95399	-3,28129	,48129
	Equal variances not assumed			-1,468	195,092	,144	-1,40000	,95399	-3,28146	,48146
vl_osoba	Equal variances assumed	,373	,542	**2,268**	**198**	**,024**	2,03000	,89507	,26491	3,79509
	Equal variances not assumed			2,268	197,782	,024	2,03000	,89507	,26490	3,79510
sex	Equal variances assumed	2,095	,149	**-2,039**	**198**	**,043**	-1,85000	,90749	-3,63959	-,06041
	Equal variances not assumed			-2,039	197,400	,043	-1,85000	,90749	-3,63962	-,06038
přátelé	Equal variances assumed	,007	,932	-,451	198	,652	-,36000	,79748	-1,93264	1,21264
	Equal variances not assumed			-,451	197,523	,652	-,36000	,79748	-1,93267	1,21267
bydlení	Equal variances assumed	,719	,397	,638	198	,524	,46000	,72087	-,96156	1,88156
	Equal variances not assumed			,638	193,495	,524	,46000	,72087	-,96177	1,88177
dž̆s	Equal variances assumed	,599	,440	,655	198	,514	2,50000	3,81956	-5,03224	10,03224
	Equal variances not assumed			,655	193,433	,514	2,50000	3,81956	-5,03333	10,03333
partner	Equal variances assumed	1,376	,242	**-6,550**	**198**	**,000**	-5,76000	,87942	-7,49423	-4,02577
	Equal variances not assumed			-6,550	192,020	,000	-5,76000	,87942	-7,49456	-4,02544

5.4. Analýza životní spokojenosti ve vazbě na údaje o sourozencích

Součástí dotazníku životní spokojenosti studentů bylo také vyplnění dvou údajů o sourozencích respondentů. Jednalo se o údaje o počtu sourozenců studenta (včetně studenta samotného) a o jeho pořadí mezi sourozenci. Jednoduchá analýza četností počtu sourozenců v rodinách zúčastněných studentů ukázala, že převládají významně rodiny se dvěma dětmi, následují rodiny se třemi dětmi a teprve potom se umístily rodiny s jedním dítětem.

Výsledky jsou zobrazeny v jednoduchém výsečovém grafu 5:

Graf 5: Rozložení četnosti sourozenců

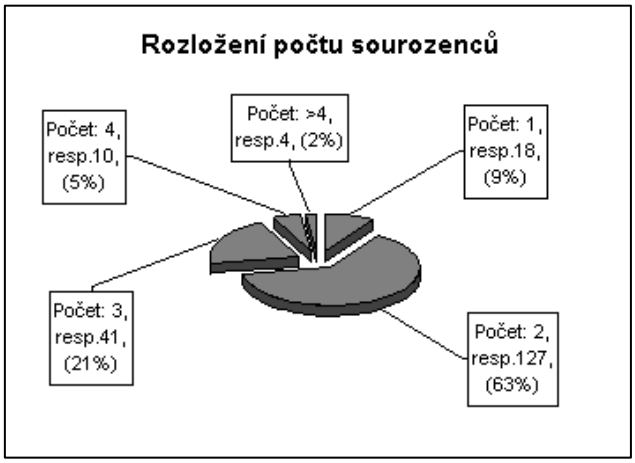

Dalším krokem analýzy byla porovnání středních hodnot spokojenosti ve všech oblastech pro dvě skupiny vybrané ze všech respondentů podle toho, zda nemají resp.mají mladšího sourozence (jinými slovy, jestli údaj pořadí sourozence je roven 1 resp. větší než 1). Skupina studentů bez mladšího sourozence (označená symbolem 1) měla 120 členů, skupina studentů, kteří mají aspoň jednoho mladšího sourozence (označená symbolem 2) měla 80 členů.

Z grafu 6 porovnávajících střední hodnoty spokojenosti v jednotlivých oblastech u obou vybraných skupin vyplývá, že mírně spokojenější jsou studenti, kteří mají mladší sourozence. Nejvýrazněji se rozdíl projevuje v oblasti volného času, kde je téměř dvoubodový rozdíl. Jedinou oblastí, ve které se zjistila větší spokojenost ve skupině 1, je oblast týkající se vlastní osoby, rozdíl je však zanedbatelný.

Graf 6: Vyhodnocení oblastí ve vztahu k mladšímu sourozenci

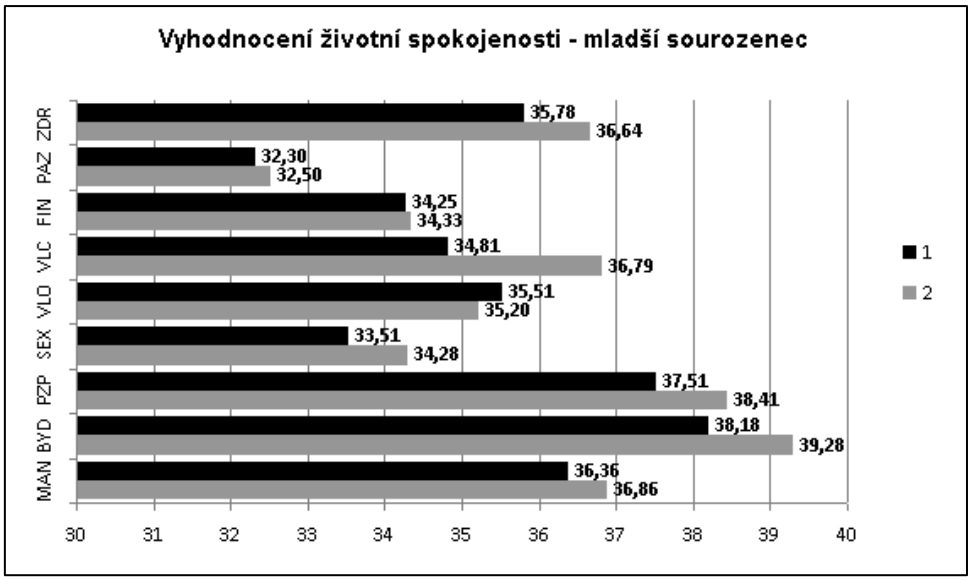

6. Výsledky výzkumné práce

6.1. Sumarizace výsledků v souhrnných popisech a vizualizacích

Veškeré dosažené výsledky na tomto místě písemné práce je zapotřebí přehledně uspořádat, aby byly patrné vzájemné poziční závěrečné odlišnosti v podskupinách zkoumaného souboru. Prvním krokem následuje zobrazení oblastí v intersexuálním pojetí pomocí dalších grafů.

6.1.1. Grafy spokojenosti podle pohlaví (výběry dle ročníků)

V programech M S excel byla autorem práce koncentrována a nakumulována data a navíc k dokonalejší přehlednosti využíto typu dvousloupcového grafického rozvržení. Z nich budou patrné parametricky i graficky jednotlivé rozdílnosti v konkrétních oblastech.

6.1.1.1. Celkové vyhodnocení spokojenosti v prvních ročnících

Celková životní spokojenost v prvních ročnících na gymnáziích je znázorněna ve výsečovém grafu 7. Celková spokojenost vyznívá nepatrně ve prospěch chlapců:

Graf 7: Celkové vyhodnocení DŽS - první ročníky

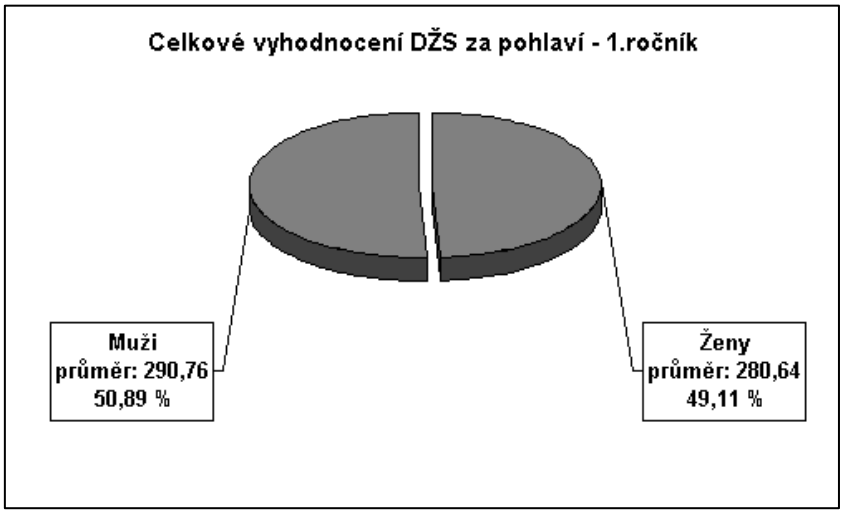

6.1.1.2. Celkové vyhodnocení spokojenosti ve třetích ročnících

Stejným postupem jsme vyhodnotili studenty a studentky třetích ročníků. V grafu 8 zaznamenáváme změnu ve vývoji celkové životní spokojenosti manifestující se naopak. Ve srovnání s prvními ročníky zde je patrná a výzkumem zjištěná skutečnost, že ve třetích ročnících jsou spokojenější ženy studentky nad svými vrstevníky.

Graf 8: Celkové vyhodnocení DŽS - třetí ročníky

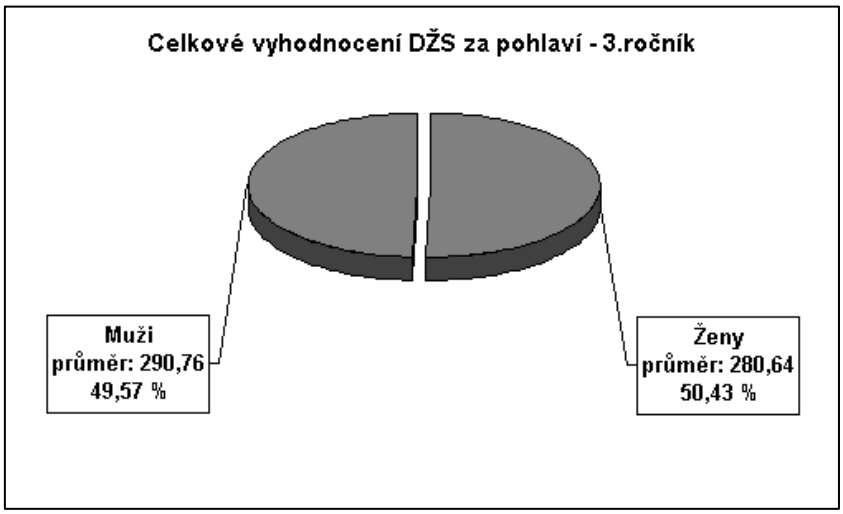

6.1.1.3. Vyhodnocení jednotlivých oblastí spokojenosti v prvních ročnících

Druhým krokem zpracovávání získaných údajů byl zájem o rozlišení dílčích oblastí, které se zdařile projevily po vynechání hodnot týkajících se celkové spokojenosti. V prvních ročnících vyšly podle grafu 9 zřetelnější rozdíly pro chlapce vykazující vyšší míru

spokojenosti se zdravím, financemi a vlastní osobou, dále pak málo významnou hodnotu s bydlením, přáteli a nepatrně školou. Dívky jsou statisticky podstatně spokojenější v partnerství, dále v menší míře se sexualitou a volným časem.

Graf 9: Vyhodnocení oblastí spokojenosti - první ročníky

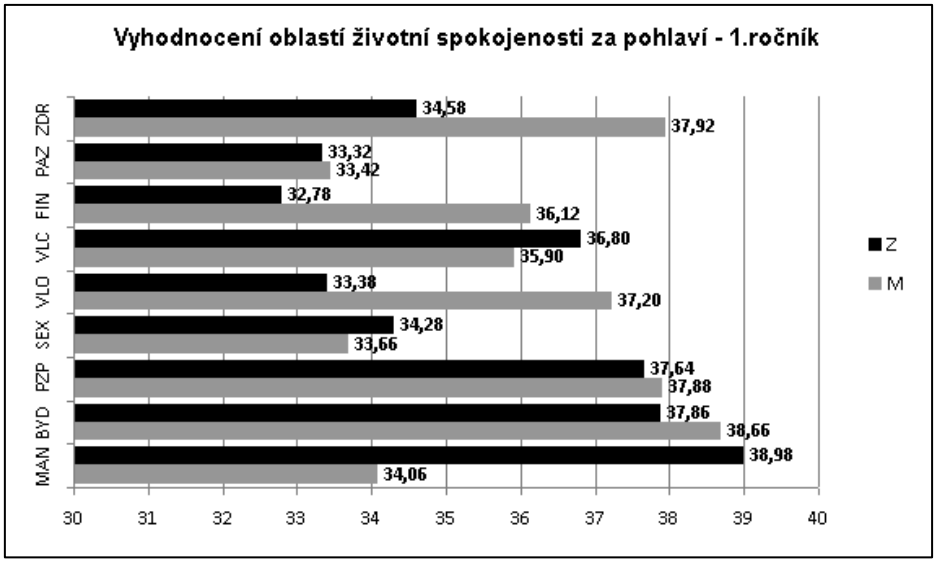

6.1.1.4. Vyhodnocení jednotlivých oblastí spokojenosti ve třetích ročnících

Analogicky jsme postupovali při hodnocení dílčích spokojeností studentů třetích ročníků. Ve třetích ročnících na základě dosažených hodnot spokojenosti uvedených v grafu 10 je zřejmá vyšší spokojenost žen s partnerem a následně v oblasti sexuality, volného času a s přáteli. Mírně vyšší spokojenost udávají muži v sebehodnocení spokojenosti se zdravím. Další intersexuální rozdíly jsou zanedbatelné.

Graf 10: Vyhodnocení oblastí spokojenosti - třetí ročníky

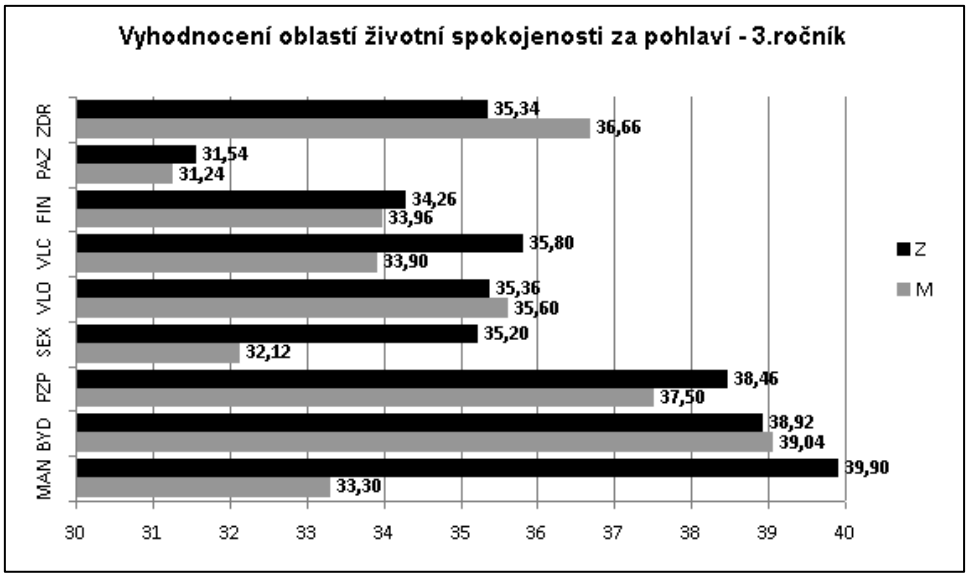

6.1.2. Grafy spokojenosti podle ročníků (výběry dle pohlaví)

Nyní je logické podívat se na celou problematiku z hlediska pohlavní diferenciace. Nejdříve byla zpracována přehlednost s vizuálním zobrazením celkových výstupů.

6.1.2.1. Celkové vyhodnocení spokojenosti u mužů

Pro grafické znázornění rozdílů ve spokojenosti v rámci ročníku v náhodných výběrech podle pohlaví zde rovněž poslouží přehledné výsečové grafy:

Graf 11: : Celkové vyhodnocení DŽS - muži

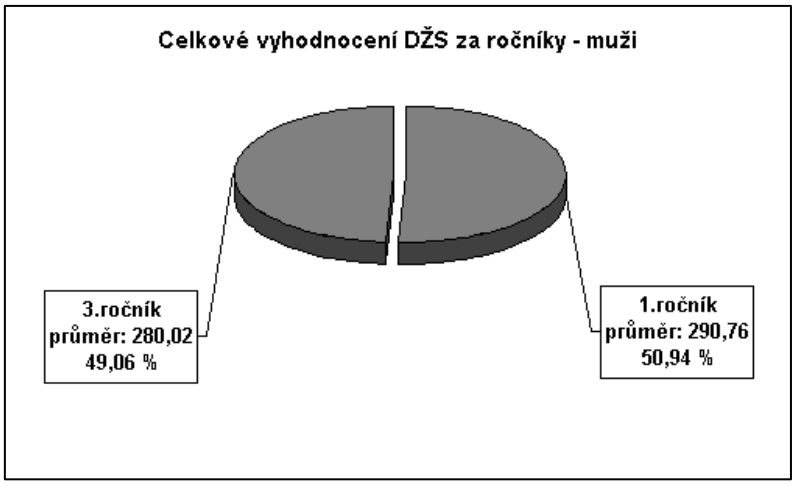

Z grafu 11 zjišťujeme v intersexuálních odlišnostech, že mladší studenti jsou celkově spokojenější nežli starší studenti směřující k ukončení studia na gymnáziích. Rozdíly však nejsou příliš výrazné.

6.1.2.2. Celkové vyhodnocení spokojenosti u žen

Graf 12: : Celkové vyhodnocení DŽS – ženy

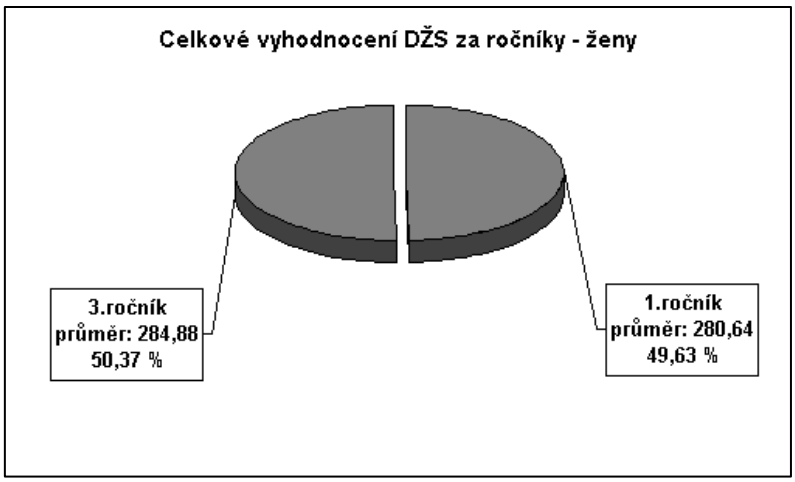

Starší studentky jsou celkově se životem spokojenější na základě číselných a grafických údajů v grafu 12 nežli jejich mladší kolegyně.

6.1.2.3. Vyhodnocení jednotlivých oblastí spokojenosti u mužů

Opět graficky vyhodnotíme rozlišení v jednotlivých životních oblastech u mužů. Hodnoty vyplývající z grafu 13 ukazují na mladší muže a jejich o něco vyšší spokojenost se školou, financemi, zdravím, vlastní osobou, volným časem, partnerkou, zatímco nepatrně vyšší spokojenost starší muži projevují pouze v oblasti bydlení.

Graf 13: Vyhodnocení oblastí spokojenosti - muži

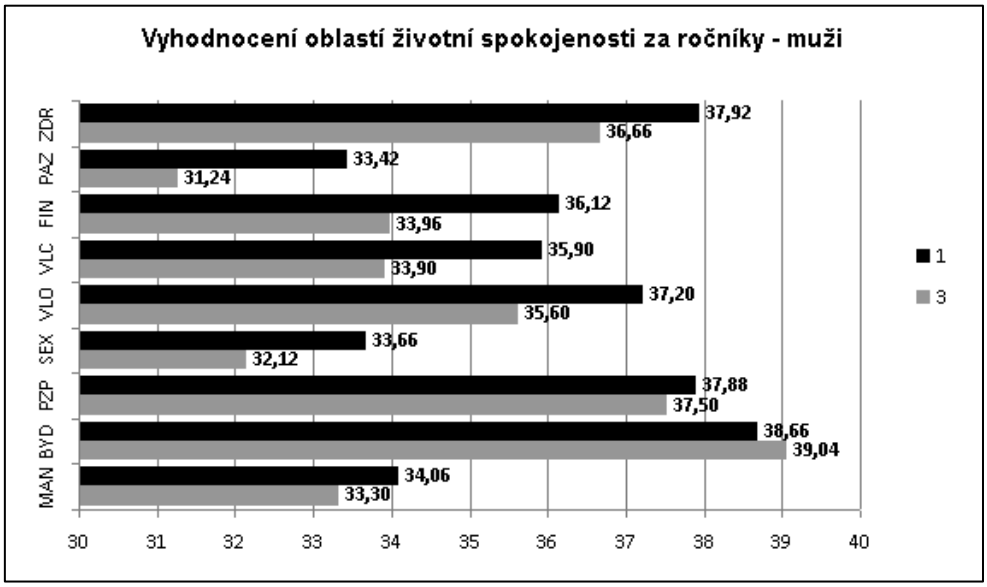

6.1.2.4. Vyhodnocení jednotlivých oblastí spokojenosti u žen

Stejným postupem je následující zpracování jednotlivých oblastí u skupiny žen. Parametry u žen z grafu 14 sledují výsledky vyrovnanější a starší ženy cítí lehce vyšší spokojenost s partnerskými vztahy vlastní osoby, pak financemi a vlastní osobou a dalších oblastech s výjimkou školy a volného času, kde jsou spokojenější mladší ženy.

Graf 14: Vyhodnocení oblastí spokojenosti - ženy

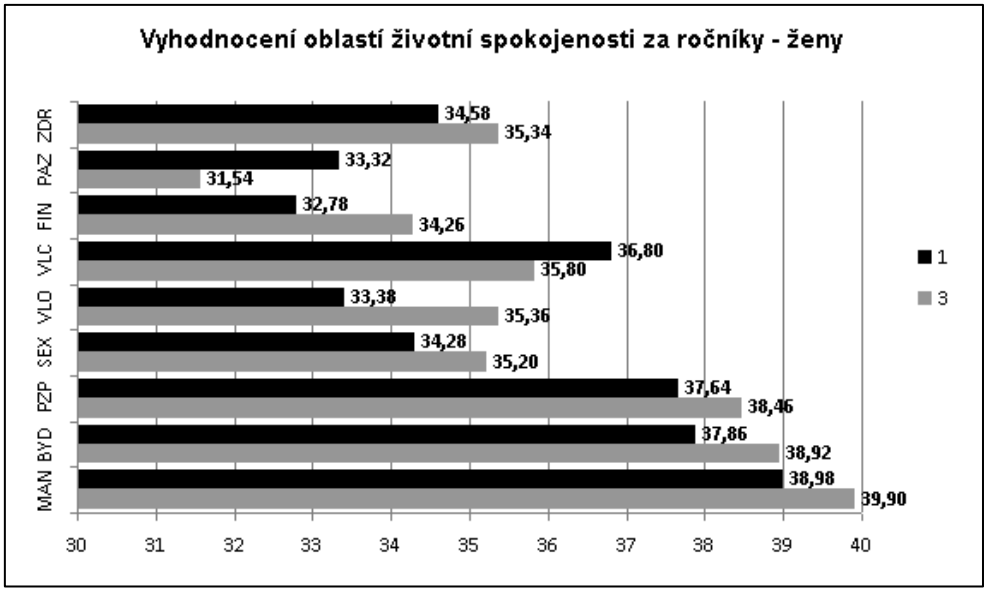

7. Shrnutí výsledků výzkumné práce

7.1. Závěrečné zhodnocení věkových a intersexuálních rozdílů

V každé výzkumné práci jsou potřebné formulované hypotézy a jejich následná verifikace. Výzkum přinesl množství dat, které bylo nutno v zájmu ověření hypotéz přehledně uspořádat.

Pro tento účel byly vytvořeny dvě nové tabulky č.9 a č.10. V těchto tabulkách jsou přehledně uspořádány základní statistické parametry porovnávaných skupin včetně hodnot t-testů a jejich významnosti. Přehlednost a jednoduchost tabulek vytváří příznivé předpoklady pro následnou práci s hypotézami. K tabulce 10 je nutné poznamenat, že pro vyhodnocení podle pohlaví je zavedeno značení 1-chlapci, 2-dívky.

Statistické porovnání meziskupinových rozdílů průměrů přináší především hlavní signifikantní věkový rozdíl a to je meziskupinový rozdíl ve spokojenosti se školou, přičemž současně v ostatních oblastech životní spokojenosti či položkách mezi prvními a třetími nejsou statisticky významné rozdíly. Porovnání intersexuálních rozdílů je podstatně zajímavější a komentář bude následovat. Existuje vždy více zorných úhlů pohledu a stylu v přístupech ke každé problematice. Kdosi moudrý přímo diferenciálnost pojetí a jedinečnou originalitu psyché každé osoby zdůraznil tak lapidárně, že: kolik lidí - tolik přístupů. Nepochybně tomu také tak je v povahových rysech a individuálních zvláštnostech, ovšem v této práci se jedná o vyhodnocení nikoliv všech oblastí proti všem jiným oblastem navzájem, ale především o porovnání skupin pomocí statistických metod

tak, aby se efektivně ukázaly rozdíly.

Jde o základní porovnání věkových a intersexuálních rozdílů a o ověření hypotéz. Z výzkumu je zřejmé, že rozdíly intersexuální jsou zřetelnější a zajímavějším způsobem komplikovanější, nežli rozdíly mezi prvními a třetími ročníky. Tyto druhé rozdíly s vědomím o nepřesnosti a celkovém zjednodušení lze zde označovat jako rozdíly věkové.

Z hlediska pořadí jsou adolescentní chlapci - muži obecně nejvíce spokojeni s životními oblastmi jako konkrétně se svým bydlením, přátelskými vztahy, zdravím a také spokojeností s vlastní osobou ve výsledcích, jenž jsou vyšší nežli u studujících dívek jako gymnazistek. Naproti tomu naše adolescentní děvčata - ženy vykazují nápadné výsledné vyšší umístění oblastní spokojenosti s partnerskými vztahy, v tomto výzkumu na prvním místě oproti svým pánským kolegům, kteří tuto spokojenost celkově uvádějí až na sedmém místě v odpovídajícím pomyslném hierarchickém uspořádání. Na dalším pořadí se sestupně objevuje pohoda s bydlením, přáteli a volným časem, na nejnižší spokojenost se řadí téma vlastní osoby a financí. Shodné je pouze umístění všeobecné spokojenosti se školou na místě posledním v obou skupinách, tedy jak ve skupině žen, tak ve skupině mužů.

Ze statistického porovnávání průměrů, testovaných t-testem významnosti rozdílů, je signifikantních a vysoce významných pět rozdílů průměrů tak, že celkově vzato jsou zde muži v porovnání se ženami spokojenější se svým kondičním zdravím, se svými financemi a s oblastí týkající se vlastí osoby. Ženská - dívčí skupina je oproti skupině mužské - chlapecké statisticky významně spokojenější především výraznějším způsobem podle výsledných hodnot se svými partnerskými vztahy a oblastí sexuality, přičemž obě životní oblasti mají nepochybně přímou návaznost a souvislost.

V pořadí spokojenosti z hlediska věku nejsou příliš silné a nápadné rozdíly mezi prvními a třetími ročníky. V obou skupinách se na předních místech pořadí spokojenosti objevují takové oblasti jako je bydlení, přátelé a volný čas. Na opačném konci je výraznější nespokojenost všech skupin v oblasti související se školou a téměř shodné umístěné oblasti ohledně vlastní saturace v sexualitě a ve finančním zabezpečení mladé studující adolescentní gymnaziální mládeže. Z vybraných výsledků je selektováno informačně dle údajů to podstatné a signifikantní. Zajímavá byla kontrola celého souboru hypotetických úvah a především závěrečné potvrzení anebo nepotvrzení jednotlivé každé hypotézy.

Tab. 9: Porovnání průměrů 1. a 3. ročníků v jednotlivých oblastech spokojenosti

Oblast	Ročník	N	Průměr	Směrodatná odchylka	Hodnota t-testu	Významnost	Hladina významnosti
zdraví	1	100	36,25	6,03253	0,296	0,768	
	3	100	36,00	5,92035			
škola	1	100	33,37	5,02047	2,452	0,015	*
	3	100	31,39	6,32439			
finance	1	100	34,45	5,56028	0,448	0,654	
	3	100	34,11	5,15790			
vol_čas	1	100	36,35	6,33632	1,574	0,117	
	3	100	34,85	7,12142			
vl_osoba	1	100	35,29	6,11389	-0,210	0,834	
	3	100	35,48	6,69310			
sex	1	100	33,97	6,22873	0,338	0,736	
	3	100	33,66	6,72583			
přátelé	1	100	37,76	6,09540	-0,276	0,783	
	3	100	37,98	5,14630			
bydlení	1	100	38,26	5,82683	-1,000	0,318	
	3	100	38,98	4,22589			
partner	1	100	36,52	6,78900	-0,082	0,934	
	3	100	36,60	6,92820			

Tab. 10: Porovnání průměrů u mužů a žen v jednotlivých oblastech spokojenosti

Oblast	Pohlaví	N	Průměr	Směrodatná odchylka	Hodnota t-testu	Významnost	Hladina významnosti
zdraví	1	100	37,29	5,60897	2,810	0,005	**
	2	100	34,96	6,10501			
škola	1	100	32,33	5,61573	-0,122	0,903	
	2	100	32,43	5,97005			
finance	1	100	35,04	5,63345	2,024	0,044	*
	2	100	33,52	4,96753			
vol_čas	1	100	34,90	7,14567	-1,468	0,144	
	2	100	36,30	6,32056			
vl_osoba	1	100	36,40	6,22312	2,268	0,024	*
	2	100	34,37	6,43327			
sex	1	100	32,89	6,23755	-2,039	0,043	*
	2	100	34,74	6,59142			
přátelé	1	100	37,69	5,49875	-0,451	0,652	
	2	100	38,05	5,77591			
bydlení	1	100	38,85	5,47238	0,638	0,524	
	2	100	38,39	4,69234			
partner	1	100	33,68	6,74481	-6,550	0,000	**
	2	100	39,44	5,64312			

*…...průměry v obou výběrech se liší významně, **……se liší vysoce významně

7.2. Ověření hypotéz a diskuse

Náš přístup je kombinovaný a tedy souběžně s ověřováním hypotéz budou jednotlivé hypotézy diskutovány s kritickým pohledem na výsledky. Na základě zodpovědného a seriózního statistického zpracování ověřujeme následující hypotézy:

1. **H1: Intersexuální rozdíly ve struktuře spokojenosti budou výraznější než rozdíly věkové.**

V uvedené hypotéze předpokládáme, že interpersonální rozdíly ve strukturách spokojenosti budou výraznější než rozdíly věkové. Při vyhodnocení intersexuálních rozdílů se zjistilo 5 oblastí s významným nebo vysoce významným rozdílem spokojenosti. Při vyhodnocení podle věku se potvrdila pouze jedna oblast významných rozdílů. Pokud 5 oblastí s intersexuálními rozdíly proti jedné oblasti s rozdíly dle věku představuje výrazný rozdíl mezi oběma variantami vyhodnocení, potom můžeme tvrdit, že hypotéza H1 byla potvrzena. Z dílčích výstupů je rovněž zajímavým zjištěním umístění spokojenosti se školou na posledních místech pořadí ve všech sledovaných skupinách doprovázené navíc významným rozdílem mezi prvními a třetími ročníky studující mládeže na gymnáziích. Jde nesporně o pozoruhodný výsledek s tím, že čím starší studenti, myšleno oboupohlavně, tím větší projevují nespokojenost se školou. Zřejmě to souvisí s kritičtějším pohledem na školu, větší náročností a negativismem. Budeme se tomu věnovat dále v příslušném komentáři, neboť je to zjištění zajímavé a podnětné k dalšímu šetření..

Závěr: **Hypotéza H1 zde: byla potvrzena**.

2. **H2-1: Dívky budou významně spokojenější s partnerskými vztahy než chlapci.**

Předpokládali jsme významně vyšší spokojenost děvčat v sociální sféře partnerských vztahů. Právě statistické porovnání průměrů t – testem významnosti rozdílů. hypotézu podle původního očekávání potvrzuje. Zjištěná hodnota t = - 6,550 je skutečně vysoce významná. Popisované zjištění je v souladu s poznatky ontogenetické psychologie. Zjištěná skutečnost souvisí s tím, že děvčata ve vývojové fázi mladé respektive rané adolescence poměrně zřetelně předbíhají celkový vývoj chlapců a jsou psychosociálně zralejší (Říčan, 1990). Spokojenost s partnerskými vztahy je prokázána na statistické hladině vysoké .

hodnota t-testu: t = -6,550

hladina významnosti: vysoce významná

Závěr: **Hypotéza H2-1 zde: byla potvrzena.**

3. **H2-2: Dívky budou významně spokojenější v oblasti sexuální než chlapci.**

Oprávněně jsme očekávali, že spokojenost partnerská souvisí se spokojeností sexuální. S vyšší četností, odhadovanou frekvencí a zralejšími praktikovanými partnerskými vztahy se bude u stejné skupiny děvčat se projevovat zralejší sexualita a vyšší spojenost s touto konkrétní životní oblastí. Uvedenou skutečnost jsme předpokládali rovněž s možným odůvodněním, že chlapci se svým psychicky nezralým jednáním si jen ztěží namlouvají vhodné partnerky a nemají citově pevnější partnerské vztahy ani dostatek vytrvalosti, navíc si záležitosti idealizují a řekněme že v těchto oblastech převážně tápou a hledají. Test významnosti intersexuálních rozdílů má hodnotu t = - 2,039 a je tedy v tomto výzkumu signifikantní. Nakonec dívky se povětšinou v této vývojové fázi mladé adolescence taktéž tendenčně a spontánně seznamují se zralejšími, o něco staršími muži.

hodnota t-testu: t = -2,039

hladina významnosti: významná

Závěr: **Hypotéza H2-2 zde: byla potvrzena.**

4. **H2-3: Spokojenost dívek se školou bude významně vyšší než u chlapců.**

Předpokládali jsme vyšší spokojenost dívek se školou a celkově v oblasti školní docházky respektive se studiem, jeho náplní a prezentací. V pedagogicko-psychologické literatuře se zpravidla uvádí, že děvčata se na podmínky školy adjustují rychleji, globálně lépe, flexibilněji a bez výraznějších problémů, které jinak provázejí přirozenou adekvátní adjustaci v životě chlapců. Zde však hodnota t = - 0,122 není významná. Jedná se o identifikaci zajímavého zjištění tímto výzkumem, které je obtížné racionálně interpretovat pouze z našich údajů a nepochybně si bude vyžadovat další zkoumání, které bude pokračujícím námětem na výzkum vzhledem k přístupům studentek ke školním institucím a skutečných motivací ke vzdělávání a dokazování rozdílů nejen sociálních rolí. Lze také uvažovat o tom, zda užitá škála je dostatečně citlivá na identifikaci intersexuálních rozdílů.

hodnota t-testu: t = -0,122

hladina významnosti: není významná

Závěr: **Hypotéza H2-3 zde: nebyla potvrzena.**

5. **H2-4: Chlapci budou významně spokojenější s finančním zabezpečením než dívky.**

Hypotetický předpoklad, že ženy budou mít logicky zvýšené nároky na finanční zabezpečení, se po výzkumném posouzení s hodnotou t-testu t = 2,024 na hladině prokázané významnosti také vyplnil. Lze uvažovat o zpravidla vyšších požadavcích ženské části populace ohledně odůvodněného navýšeného výdeje finančních prostředků na moderní značkové oblečení podle aktualizovaných módních trendů a na kosmetické produkty a služby. Muži více využívají své oblíbené oblečení do školy a na sport v dlouhodobých časových intervalech výměny. Můžeme usuzovat na obecně přirozené znaky odlišení a prezentace žen vzhledem k důležitosti být sociálně atraktivními a tato péče si paralelně žádá vyšší výdaje.

t-testu: t = 2,024

hladina významnosti: významná

Závěr: **Hypotéza H2-4 zde: byla potvrzena.**

6. H2-5: Chlapci budou významně spokojenější se zdravím než dívky.

V této hypotéze jsme očekávali s tím, že studenti se budou v rámci vlastního subjektivního zhodnocení prožívat jako spokojenější se zdravotní kondicí. Podle sumarizujících tabulek s hodnotou t = 2,810 se však dokonce nad očekávání ukazuje výsledek na hladině vysoké signifikantnosti. Vysoká významnost prověřuje hypotézu a vede k uvažování nad nespokojeností studentek se svou celkovou zdravotní kondicí. Za alarmující fakt lze považovat jejich sníženou odolnost vůči onemocnění i snížení jejich prožívané kvality života v této oblasti. Navíc bývají úzkostnější. Odvážnější tvrzení vede k zamyšlení nad klesajícím genofondem mladších generací a nezdravým životním stylem budoucích matek. Muži mají více pozitivní vztah ke sportu obecně včetně aktivního soutěžení a sportování i ke klubovým činnostem, proto se cítí silnější a zdravější, jejich životní aktivní styl s pohybem je efektivnější.

hodnota t-testu: t = 2,810

hladina významnosti: vysoce významná

Závěr: **Hypotéza H2-5 zde: byla potvrzena.**

7. H2-6: Chlapci budou významně spokojenější než dívky s množstvím a kvalitou využití volného času.

Z běžných zkušeností je známo, že chlapci věnují samostudiu méně času než děvčata. Prvotní předpoklády se ubíraly uvažovaným směrem, že dívky budou věnovat

mnohem více času domácí přípravě na vyučování a celkově se více věnovat úspěšnému studiu ke zkouškám nežli spolužáci. Na druhé straně mají méně zájmů a koníčků. Tradiční pojetí studentek ve smyslu toho, že téměř veškerý svůj volný čas věnují učení, se příliš nepotvrzuje. Hodnota t = - 1,468 na nevýznamné hladině signifikance nám ukazuje skutečnost, že se zde rozdíly vyrovnávají. Dívky zřejmě už mají aktivnější přístupy k volnému času obecně. Specifikace v uvažování vede nejen k budoucímu sledování odlišení ženských a mužských pozic vzhledem k seberealizacím, kdy biologicky jsou rozdíly přirozeně dané, ale psychosociálně se role vyrovnávají a hledáme výhody. Známé jsou kazuistiky dvoukariérového manželství se ztrátou vazeb k dětem, stejně jako případné psychopatie s nadměrným věnováním veškeré energie a času na hobby zájmovou činnost. Z výzkumných závěrů vyplývá tedy skutečnost, že intersexuálně není významnější rozdíl mezi spokojeností s množstvím a kvalitou volného času.

hodnota t-testu: t = -1,468

hladina významnosti: není významná

Závěr: **Hypotéza H2-6 zde: nebyla potvrzena.**

8. H2-7: Chlapci budou významně spokojenější než dívky s vlastní osobou

Vycházíme z předpokladu, že se budou chlapci ve vyšší míře v sebehodnocení spokojenosti s vlastní osobou vidět příznivěji, což budou uvádět v dotazníkových odpovědích. Důvody spočívaly v očekávání, že muži jsou k sobě méně nároční a se svým zevnějškem zpravidla smíření. Významnost se na tomto místě prokazuje na úrovni hodnoty t-testu s t = 2,268 pro výsledek signifikantní a tedy je tomu opravdu tak, že muži jsou se sebou spokojenější. Jedním z důvodů lze spatřovat v emancipačních procesech, kdy ženy biopsychosociálně dozrávají dříve a jsou zde výrazněji kritičtější k okolnímu prostředí a především k sobě samým. Ženy by podle tohoto výsledku měly tendovat k sebezdokonalování s vyššími ambicemi k sebeuplatňování v životě i tedy profesně, přičemž ženy dosud nejsou spokojeny, například i s možností svého prosazení v politických kruzích. Také studentky bývají jako ženy k sobě přísnější a neprožívají také z historických, neurotických či výchovně-rodinných důvodů vyšší míru spokojenosti, jinými slovy bývá pro ně obecně těžší dosahovat vlastní pohody.

hodnota t-testu: t = 2,268

hladina významnosti: významná

Závěr: **Hypotéza H2-7 zde: byla potvrzena.**

9. <u>H2-8: Ve spokojenosti s bydlením se chlapci nebudou významně odlišovat od děvčat</u>

Porovnání mezipohlavních rozdílů s průkazným odlišením v oblasti spokojenosti s bydlením odhadujeme jako hypoteticky nevýznamné. Faktory bydlení je v očekávání obdobný pro ženy a muže a nebylo předpokládáno, že bychom nalezli vyšších rozdílů. Zjištěné výsledky na nevýznamných hladinách nás opravňují k prohlášení, že tato hypotéza byla tímto výzkumem potvrzena. Důvodů lze nalézt více a pohybujeme se mezi oscilováním od vděčností studujících svým rodičům za bydlení až po důležitou nezbytnost vlastního pokoje a v něm jednotlivých zón, jak je to v souladu s teoreticko praktickým pohledem autorem práce využívanou teritoriální psychodiagnostikou vztahů.

hodnota t-testu: t = 0,638

hladina významnosti: není významná hodnota

Závěr: **Hypotéza H2-8 zde: byla potvrzena.**

10. <u>H3-1: Studenti prvních ročníků budou významně spokojenější s volným časem než studenti třetích ročníků.</u>

Původně jsme očekávali, že mladí v prvních ročnících budou spokojenější s oblastí volného času v porovnání se staršími ve třetích ročnících. Bylo nasnadě podpořit to myšlenkou, že čím starší studenti budou, tím obecně také budou mít méně možností využívat volného času, kterého budou mít také méně. Výzkumem zjištěná hodnota t-testu t = 1,574 není statisticky významná. Nelze mluvit o tom, že starší studenti jsou spokojenější s množstvím a kvalitou využívání volného času. Mezi důvody zde uvedené patří, že jde především o postoj studujících na gymnáziích ke smysluplném využívání volného času. Členství v zájmové či klubové instituci zde zcela jistě nemůže vypovídat o míře spokojenosti s určitou činností anebo s vedoucí osobou těchto aktivit. Každopádně platí tvrzení, že ubíhající čas je spravedlivou hodnotou, kdy každé individuum má stejných čtyřiadvacet hodin denně a záleží zde jen na tom, jak efektivně a smysluplně se využívá pracovní a volný čas. Hypotézu lze formulovat také opačně. Starší jsou spokojenější protože si dokážou lépe uspořádat studium a volný čas, zatímco mladší řeší adaptační problémy.Výzkumem nebylo potvrzeno, že by mladší první ročníky byly spokojenější s volným časem nežli jejich starší kolegové, bez ohledu na pohlavnost se údaje neliší a hypotéza se nepotvrdila.

hodnota t-testu: t = 1,574

hladina významnosti: není významná

Závěr: **Hypotéza H3-1 zde: nebyla potvrzena.**

11. H3-2: Studenti prvních ročníků budou významně spokojenější se školou než studenti třetích ročníků.

Předpokládali jsme, že mladší studenti budou bez závislosti na pohlaví vykazovat větší spokojenost v porovnání se staršími spolužáky. Vycházeli jsme z toho, že prváci budou mít celkem větší radost z reality, že byli na výběrové školy, kterými gymnázia nepochybně jsou, přijati ke studiu. Naše hodnota t = 2,452 se blíží k 1% hladině významnosti, rozdíl je statisticky významný. Důvody potvrzení naší hypotézy lze hledat nejen v radosti prvních ročníků z přijetí na gymnázium, ale také v relaxované kondici studentů prvních ročníků a jejich sebeuspokojení nad tím, že zvládli první ročník. Nelze také opomenout fakt, že prváci jsou ještě naivní a dosud neměli dost času a možností proniknout do tajů a záludností složitého přediva vztahů na gymnáziích. Také je nutno se zodpovědně zajímat o více traumatizovanou skupinu třetích ročníků a pokračujícími výzkumy vyhledávat, co vše patří do komplexu odmítavého postoje ke škole jako celku. Velmi pravděpodobně to budou zvýšené nároky na objem studia a připomeňme, že též podceňování studia v nižších ročnících. Na slabých vědomostních základech nelze bez obtíží vystavět souhrnné vědomosti vyššího řádu. Z poznatků vývojové psychologie víme (Říčan, 1990), že starší studenti jsou kritičtější k pedagogickému působení, s postupem času zprvu velmi kritická percepce nabývá na zdravé adekvátnosti. Dalšími faktory jsou scházející pevné osobnostní struktury osobnostního profilu u pedagogů, jejichž činnost s adolescenty je vskutku zátěžová, riziková a vyčerpávající, jako každá práce s lidmi za předpokladu, že je vykonávána s plným nasazením pracovníka. Zde se prakticky ukazuje nižší společenská hodnota učitelů dnešní doby ve srovnání s prokazovanou veřejnou úctou i vysokou sebeúctou vychovatelů za starých časů, kdy především rodiče od studující mládeže měli větší zájem s úctou komunikovat s vyučujícími a vedením škol. Starší studenti třetích ročníků navíc podléhají vzrůstající agresivitě a ignoranci vůči autoritám. Zkušený pedagog, jako vychovatel a učitel v jedné osobě, může dále rozvíjet kompetence takovým směrem, aby zvláště pak kombinací vědomostí zvládal a navyšoval zájem studentů. Nelze jednoduchým stylem preferovat odůvodnění, že mladší první ročníky jsou jenom mladší a tak vnímají gymnázium jako pouhé pokračování učiva s poměry ze základní školy a že akceptují požadavky ke zkouškám reprodukovaného učiva bez

porozumění obsahu. Zamyšlení lze koncentrovat do uvažování nad nízkou úrovní aktivity starších studentů, tím manifestující vlastní nezaangažovanost. Pak se však nevyužívají rezervy lidských zdrojů ani na straně své ani na straně kapacity vyučujících a proto nebývají vpohodě ale vykazují významnou nespokojenost ve studiu a obáváme se, že celkově k dalšímu pomaturitnímu vzdělávání.

hodnota t-testu: t = 2,452

hladina významnosti: významná

Závěr: **Hypotéza H3-2 zde: byla potvrzena.**

12. H3-3: S vlastní sexualitou budou studenti třetích ročníků významně spokojenější než studenti prvních ročníků.

Při verbalizaci hypotézy jsme vycházeli z předpokladu, že čím je studentka anebo student starší, tím je zralejší a to včetně uspokojení se sexualitou. V rozporu s očekáváním nám výzkum ukazuje na hodnotu t = 0,338, což je statisticky nevýznamné a hypotéza není potvrzena. Odůvodněné diskutování tohoto poznatku vede k zamyšlení, zda kvantifikace může spolehlivě ukázat roviny kvality subjektivního prožitku a nakolik se studenti stylizují ve fantazijních a tedy nevěrohodných odpovědích, jestliže klinicky neexistuje možnost doplnit hromadné vyšetření o osobní interview face to face. Podobný je rozdíl, co existuje z právnického vyjádření, de iure ze zákona a de facto ve skutečnosti. Anebo v lékařství pacienta jaksi klouzavě poléčit anebo zcela vyléčit. Obor psychodiagnostiky v poradenství rozlišuje problém nabízený a skutečný. Ve zpětném sledování výsledků máme za to, že chlapci jsou ve vztahovém rámci zhodnocení signifikantně nespokojení s partnerstvím a sexualitou, tímto zasahují do sledování průměrných údajů. Sexualita má nepochybně více rozměrů a nezbytně radostná, nejen pro adolescenty, je kromě sexuální především erotická a hlavně bezpodmínečná láska, která nevyžaduje kalkulaci s reciprocitou a majetnickými vazbami. Platonický typ také v sexualitě může mít zdravý a prospěšný průběh, ovšem bez extremismu starořeckého či shakespearovského tragického rozměru. Přikláníme se k racionálnímu názorů z psychologického hlediska, že mezi důvody bude patřit fenomén sekulární akcelerace. Také komunikačně sexualizovaný virtuální svět adolescentů, až konkrétně po příkladnou virtuální seznamku typu Facebook a dalších, zvyšujících riziko paranoidních a emulátorských reakcí, kdy sexualita dnes nedosahuje ani základních kámasútrovských poloh ani kultivace dvojice. Spokojenost v oblasti prožívané sexuality tedy nezaznamenala zvyšující trend vzhledem ke starším,

přitom bylo zúčastněno dosti osob v rozpětí od patnácti do devatenácti let (běžné může být také v tomto výzkumném vzorku jeden až dva roky odkladu školní docházky ze zákona).

hodnota t-testu: t = 0,338

hladina významnosti: není významná

Závěr: **Hypotéza H3-3 zde: nebyla potvrzena.**

13. <u>H3-4: V oblastech životní spokojenosti s bydlením a financemi neočekáváme mezi studenty prvních a třetích ročníků statisticky významné rozdíly.</u>

Vzhledem ke statistickému porovnání více jednotlivých oblastí tohoto výzkumu se hypoteticky předpokládá, že nelze očekávat významné odlišení z důvodů daného souboru ve vývojové etapě adolescence. Gymnaziální studující mládež našeho vzorku vykazuje vcelku na sdělených t-hodnotách neprůkaznou hladinu významnosti vzhledem k věkovému rozlišení v oblastech pro satisfakci směrem k bydlení a financím. Protože se hodnoty liší jen nevýznamně, pak následně skupiny věkové diference ukazují na normální nález. Interpretace by navazovala na lepší modifikaci dotazníkových položek anebo přímo ke zkonstruování vlastní diagnostiky pro specifickou adolescentní mládež na gymnáziích, jinak zde vychází průměry bez bližší konkretizace. Tento výstup byl hypotézou předpokládán a uvedené očekávání bylo výzkumně potvrzeno.

hodnota t-testu (bydlení): t = -1,000

hladina významnosti (bydlení): není významná

hodnota t-testu (finance): t = 0,448

hladina významnosti (finance): není významná

hladina významnosti celkem: není významná

Závěr: **Hypotéza H3-4 zde: byla potvrzena.**

14. <u>H3-5: Ve spokojenosti s přátelskými vztahy včetně vztahů příbuzenských nebudou mezi prvními a třetími ročníky významné rozdíly.</u>

Vycházíme opět z předpokladu, že nižší věkový rozdíl neskýtá důvody pro tvrzení, že mezi ročníky existuje významný rozdíl v oblasti příbuzenských a přátelských vztahů. Hodnota t-testu t = - 0,276 skutečně není statisticky významná. Tato hypotéza tedy byla potvrzena. Svůj význam přitom hraje i nonadekvátní konstrukce dotazníkové škály - která zahrnuje příbuzenské, přátelské a sousedské vztahy. Z hlediska našeho výzkumu by bylo vhodnější měřit spokojenost

s rodinnými vztahy samostatně. Tím by se nepochybně také citlivost škál zvýšila.

hodnota t-testu: t = -0,276

hladina významnosti: není významná

Závěr: **Hypotéza H3-5 zde: byla potvrzena.**

15. <u>H3-6: Studenti třetích ročníků budou významně spokojenější s partnerskými vztahy než studenti prvních ročníků.</u>

Vycházeli jsme z předpokladu, že podle poznatků vývojové psychologie by starší studenti a studentky měli být psychosociálně zralejší s vyzrálejším přístupem k výběru partnerů i hloubce a trvalosti partnerských vztahů.

hodnota t-testu: t = -0,082

hladina významnosti: není významná

Závěr: **Hypotéza H3-6 zde: nebyla potvrzena.**

Výzkumně byly potvrzeny ve své platnosti hypotézy v deseti případech na jedné straně a na straně druhé nebyly výzkumem potvrzeny hypotézy v pěti zbývajících příkladech při celkovém počtu vyselektovaných a vykomunikovaných patnácti pracovních hypotéz.

Nadstavbovou součástí v činnosti autora práce byla ústní osobní administrace se všemi skupinami studentů pro zápise o pořadí a počtu sourozenců do závěru dotazníků za účelem výzkumného prověření sourozeneckých konstelací na zkoumané populaci. Úspěšně se podařilo zjistit porovnáním četností jen faktický údaj, jenž dokazuje, že: nejspokojenějšími jsou v oblasti volného času ti studenti, kteří mají jednoho mladšího sourozence, potom dva sourozence a nakonec jedináčci, jakoby si opravdu neměli doma s kým hrát, soutěžit či citově sdílet (sharing). Prokázat platnost adleriánské teorie o ovlivňování až případné stigmatizaci jedince počtem sourozenců a svým pořadím k nim bude předmětem plánovaného dalšího výzkumu. Adler se vyjadřoval také o vhodnosti, jak dle pořadí mezi sourozenci, selektovat uzavírat funkčně harmonické manželství k zakládání rodiny. Současně autora zajímá kombinace metod a již z dlouhodobé perspektivy sledování modelu tří faktorů (genetika, výchova a prostředí) jak trojrozměrně mohou ovlivňovat vývoj osobnostní strukturu individua, tento záměr není součástí této práce. Zde uzavíráme výsledky zmínkou o tom, že jedináčkové nemají jednoznačně vždy pohodu a naopak není trénována dovednost se o vše podělit, což může často také případně negativisticky

ovlivnit život ve skupině, v manželství a týmové práci.

7.3. Shrnutí původně stanovených cílů ve výzkumné práci

Tento výzkumný projekt měl vybrané cíle, jenž se dlouhodobou vlastní činností snažil naplnit:

1. Byla autorem práce osobně realizována administrace psychodiagnostického materiálu Dotazníku životní spokojenosti přímo na všech zúčastněných gymnáziích, navíc byly získány údaje o pořadí a počtech sourozenců a besedy se skupinami.
2. Na základě získaných údajů bylo provedeno kvantitativní vyhodnocení v MSexcel a statistické analýzy ke zpracování dat v SPSS, čímž bylo možné zjistit vzájemné souvislosti mezi zkoumanými skupinami a provést popisy jednotlivých testovaných oblastí a výsledné porovnání mezi skupinami z hlediska věkového a intersexuálního.
3. Podle zjištěných vybraných charakteristik položek testu byla provedena interpretace dosažených výsledků včetně zodpovězení všech daných výzkumných hypotéz.
4. Byla zjištěna vyhovující účinnost testu s modifikovanou metodikou, kdy vybrané položky v oblastech zaměstnání a manželství byly opraveny na položku škola a partnerství.
5. Realizováno ověření modelu podpory pozitivních vlastností skupin k aktivnějšímu studiu, kdy odměnou byly po administracích besedy na téma „Antické osobnosti a pozitivní hodnoty“.
6. Proběhla popularizace s osvětovou činností na podporu pedagogicko psychologické činnosti na všech zaangažovaných gymnáziích v kraji v diskusi s vyučujícími i ředitelstvím škol na poradách.
7. Bylo vyhledáno praktické využití zjištěných informací k aplikacím ve školách na rovině teoretické a další aktualizace plánovaně se chystají k realizaci v dalších školních letech.
8. Objevena byla širší řada pokračujících námětů k budoucím takto zaměřeným výzkumům.
9. Také byl zjišťován zájem o výzkumnou kooperaci na gymnáziích v populaci vyučujících a většinově by uvítali jako na základních školách výchovného poradce nebo školního psychologa či jako na univerzitách psychoporadnu, ale zůstávají tyto požadavky pouze teoretické.

Studenti byli odvážně dotazující v setkávání a besedách, ale také imitačním

učením byla menšina z nich pasivní obdobně, jak tomu běžně skupinově bývá na krajích Gaussovy křivky normálního rozložení. V populačním středu těchto studujících s označením zdravé jádro, které bývá zprůměrovaně aktivní a menšina na jedné straně je příliš až rušivě aktivní a na druhé straně je menšina naprosto pasivních osob. Celkově vzato byla kooperace se studenty a školami velmi dobrá a do budoucna inspirativní k další společné činnosti a na tomto místě se patří poděkovat všem zúčastněným studentkám, studentům a jejich vyučujícím.

8. Diskuse

Snažíme se závěry zobecňovat na části studující adolescentní populace.Lze se domnívat, že výsledky tedy platí pro vybraná gymnázia Zvolené hypotézy byly stanoveny a souhrnně již výše interpretovany. Není účelem této práce teoreticky porovnávat průměry všech oblastí a všech položek, které dotazník zahrnuje. Jestliže chceme vhodnými způsoby ovlivňovat skupiny, pak se jedná zpravidla o působení pedagogické. Vychováváme zpravidla hromadně a školní skupiny. Pokud chceme uzdravovat a edukovat jedince (a skrze něj pak působit na skupinu, pak je to také často funkční. Záležitosti fungují vyrovnávacím procesem homeostázy tak, jako se udržuje hladina ve fyzikálních spojených nádobách. Podobně je tomu v systémech partnerských a manželských i pracovních dvojic ve vzájemném působení. Přitom se události v psychologické praxi kompletně komplikují, jestliže si lidé jsou navzájem podobní a přitom vždy rozdílní (metaforicky se lidé podobají sněhovým vločká a nejsou ani dvě identické). Potom ani soubor stejných objektů (například adolescentů v ročníku), na které by se dalo působit totožnými účinnými prostředky či pedagogicko psychologickými účinnými mechanismy.

Posuzování gymnaziálních studentů je v tomto výzkumu lokalizováno regionálně, kde školy nebývají příliš vyhlášené. Převážně o ně mají zájem studenti z blízkého okolí. Chtělo by to v blízké budoucnosti realizovat svým rozsahem větší výzkum (který by již např. zahrnoval porovnání periferních a velkoměstských škol). Jednalo by se o zjištění stavu studující mládeže na více gymnáziích. A dále vzhledem k jejich mentální kondici, duševní pohodě a zhodnocení spokojenosti se sebou, okolními vztahy až po vazby k vyučujícím a celé škole, dobré by bylo plus zahrnout hodnotové orientace a míru neuroticismu.

Dotazníkovou metodou bylo zjištěno, v jakém období a jakým způsobem se studenti vnímali, hodnotili a odpovídali a v jakém sebekoncepčním hodnocení. Jedna z kritických poznámek by náležela námětům o nízkém věkovém rozpětí skupin, které zde byly zkoumány. Zde lze připomenout časoprostorový stav, že před maturitní zkouškou studenti všech gymnázií v nejvyšších čtvrtých ročnících již situačně volně nebývají k dispozici. Navíc lze předpokládat, že by se stylizovali a nadměrně sympatizovali se školou, nebo by krajně nevhodně nadhodnocovali před zkouskami nebo odpovídali nadlimitně kriticky třeba z důvodů omezených časem anebo prostorem školy či prostou nechutí se připravovat nad učebními materiály k souborné zkoušce. Proto také k příštím výzkumům byl se všem hodil podzim lépe.

K diskusi a k zamyšlení si zasluhuje nelichotivý výsledek v neprospěch spokojenosti studentů třetích ročníků, kdyby generalizovaně platilo, že čím starší

adolescenti, tím jsou celou školou otrávenější? Máme zájem podniknout přímé změny tak, aby studenti čím starší a vzdělanější byli rovněž spokojenější se sebou a školou (tedy v psychické celkové kondici stabilizovanější) a studijně i pracovně motivovanější. Jsou již rezervované termíny k pokračujícím kurzům face to face pro pedagogické sbory a skupiny studující adolescentní mládeže právě na podzimní dobu, která je rovněž klidnějším obdobím se lépe interně koncentrovat. Záměr pokračovat v diskusích se školami bude na pokračování z dobré vůle autora následovat minimálně čtvrtletně. Za předpokladu, že oboustranně otevřená komunikace bude fungovat, pak v pedagogickém optimismu si školy polepší a také pozice oboru pedagogické psychologie navýší kredit praktickými aplikacemi.

Záměrem předložené práce bylo primárně zjistit úroveň vykazované spokojenosti mládeže na gymnáziích k dokončení výzkumné práce trvající více let, ovšem sekundárně dovršit zájem autora po letech praxe se vrátit k pedagogické a odborné pomoci dospívajícím v jejich kritickém období formování charakterů a terciálně připravovat i preventivní psychologicko pedagogické projekty.

Každá práce po svém dokončení má určité nedostatky a omezení a nelze ji považovat za definitivně dokonalou. Ani nekonečné přepracovávání kapitol nevede ke stoprocentní spokojenosti tvůrce, ale jistě každý svým dílem přispívá k vědecko výzkumnému posunu. Bylo zde v textech nastíněno více námětů pro budoucí bádání a také v rozšířených perspektivách k pokračování nakonec poměrně zábavných zjištěných údajů, které s rozvojem akcelerující civilizace zajisté budou vyžadovat humanitní posuzování a nejen k zefektivnění výuky na gymnáziích.

Zaměřenost autora na upřednostňovaný přístup k rozvoji osobnostních charakteristik a lidských kompetencí v pozitivním slova smyslu je zde rovněž manifestován zkušenostmi a praxí s pubescentní a adolescentní mládeží nejdříve ve víceleté roli vychovatele učňovské mládeže, potom v krizovém centru psychosociálních služeb v diagnostické a terapeutické činnosti, dále v týmu poradny pro domácí násilí i v léčebně pro závislosti nezletilých a především v zařazení se mezi státní univerzitní pedagogy i s působením na privátní vysoké škole. Zkušenosti pro kladnou percepci osob byly také získávány autorem této práce v povolání supervizora pro celoživotní vzdělávání zejména s personálem v ústavech sociální péče pro mentálně handicapované a jinde pro seniory. Jak se zpravidla v životě také v propojených souvislostech kruhy uzavírají (ohledně dětské klinické psychologické práce), proto odůvodněné systémové, eklektické a biodromální pojetí. V neposlední řadě jde o osobní zkušenost z těžké a nezaviněné autohavárie s obávanou distorzí, která přerušila na roky výzkumnou práci, ale napomohla úctě k životu. Nesporně

velký význam mělo postgraduální vzdělání na lékařské fakultě v jediném postsocialistickém kurzu komplexní analytické psychoterapie se zaměřením na daseinsanalýzu a následnou orientaci na věci utajené pod hladinou vědomí (kdy podstatné je percepčně neslyšitelné). Pak se zdá, že známe jen vrcholy ledovců, ale základna není ve skutečnosti viditelná. Hodnotíme osoby jako stromy a nevnímáme jejich kořeny a zakotvení (focusing). Navíc lidé s životními událostmi nejsou takovými, jakými se zdají na povrchu být. Převážně intuitivní cit a kvalitativně prakticky přístup k lidem pisatele také naučila občasná soudně-znalecká posudková práce, kdy o životech nelze rozhodovat jen na základě psychotestů. Pomocí výzkumů, jako předkládaného, lze s praxí také vyvažovat a harmonizovat a procesy navzájem kombinovat tak, jak zde bylo popisováno ve významu o propojených procesech teoreticko praktických, výchovně vyučujících či sociálně psychologických ve vzájemných funkčních souvislostech.

Ve finální části diskuse lze doplnit a zmínit zamyšlení nad některými úsudky, které z této práce vyplývají. Například výzkum potvrdil, že existují významné intersexuální rozdíly ve struktuře spokojenosti studentů gymnázií, jež jsou daleko přesvědčivější než rozdíly věkové (měřené rozdíly mezi prvními a třetími ročníky). Inspiruje nás to k zamyšlení nad tím, jak se v současném světě vlastně mění chápání tradiční mužské a ženské role? Lze souhlasit, že uváděné zjištění je dalším důvodem pro samostatný výzkum. A dále dobrá zpráva: celková míra spokojenosti s vyšším věkem se zpravidla navyšuje (kromě zdraví). Negativní zjištění: u starších studentů významná nespokojenost se školou resp. s vyučujícími gymnázia (bývalo i jinak včetně sportovně přátelských vztahů). Rozdíly meziskupinové nejsou přímo přesvědčivé, to nesvědčí o vynikajících vztazích mezi studenty a učiteli, o výborné kvalitě obsahu a forem studia a celkově málo uspokojivé výchovně-vzdělávací práci na gymnáziích.

Diskuse se nabízí nad bazálními otázkami. Jak potom fakticky vypadá výchova a vzdělávání na jiných typech škol? Jaké rozdíly ve spokojenosti na státních, církevních a soukromých školách? Jaké kvality a změny letos přinese nový typ maturit? V čem jsou školní problémy a jakými způsoby je řešit? Přitom nejde pouze o uvažované obsahové změny. Výukové programy jednotlivých škol se přetlačují s jednotnými osnovami v nerovnoměrném vývoji.

Základem zůstává skutečnost, že ústřední postavou celého procesu je pedagog, jenž vhodnými postupy a formami výuky zajišťuje kooperaci studentů při naplňování výchovně-vzdělávacích cílů. Motivovat studenty k aktivní samostatné práci například formou projektového nebo problémového učení představuje. závažný problematický

tématický okruh v dnešních základních a středních školách. Stále je příliš mnoho paměťového učení, které žáky a studenty znechucuje, nudí a vyvolává nespokojenost či dokonce prohlubuje odpor vůči škole a obecně postoje k osvojování generalizovaně ke studiu jako takovému. Kvantita učiva vede studenty na gymnáziích ke kopírování referátů z internetu bez kreativity, originality a fantazijní představivosti. Jsou ohroženi virtuálními interpersonálními vztahy a příliš rychlou a pohodlnou technikou i rozšířenými civilizačními nemocemi, čímž se poškozuje zdravotní kondice i life-satisfaction.

Jak koresponduje rovina školské vzdělanosti se všeobecným přehledem studentů? Porovnání mezi množstvím učiva a měřené míry stupňovaného neuroticismu? Které faktory nejvíce ovlivňují psychosomatické zdraví studujících? Jaké motivátory zaujmou studenty pro klubové anebo dobrovolnické aktivity pro pomoc starým lidem či dětem? Jak také u nás navýšit možnosti identifikace studentů se školou? Jakými psychosocialni vlivy studenty vrátit ke sportovní reprezentaci a identifikaci se školou? Co studenty zajímá ve volném čase vzhledem k regeneraci energetických sil, k profesní přípravě povolání a pro celkové pocity satisfakce?

V návaznosti na další souvislosti se nabízí úvahy nad specializovanými výzkumy životní spokojenosti vzhledem ke sledování zájmů a volnočasových aktivit studentů, poměr k hodnotám středoškoláků. V tomto ohledu můj výzkum spokojenosti přinesl soubor více rozvětvených otázek. A nejsou to ani pouze výzkumné, ale převážně realistické, pragmatické aktuální problémy a náměty.

Diskuse jsou uvedeny v kap. 7.2. pod ověřenými hypotézami výzkumu.

Odůvodněně se nadále budeme zajímat o potřebné holistické přístupy a pomoci alespoň některým školám, aby byla škola lepší hrou pro většinu zúčastněných hráčů a trenérů (tj. studujících a vyučujících).

9. Závěr

Předkládaná disertační práce byla věnována zkoumání adolescentů v roli posluchačů gymnázií. Snaží se rozšířit poznatky o dílčích fenoménech studentské spokojenosti se životem a zvýšit obecný zájem o poznání dospívajících a taktéž přímo motivovat studenty k zamyšlení nad otázkami spokojenosti.

Použitá metoda byla autorsky zkonstruovaná pracovním týmem v čele s Jochenem Fahrenbergem. Tento test byl také aplikován na řadě reprezentativních skupin ve výše popsaných studiích, které byly publikovány v odborných zprávách a článcích v zahraniční literatuře. Do českého překladu byla uvedena dvojicí Rodných, která však zmíněnou metodu prakticky nevyužívá a současně není tato diagnostika rozšířená tak, jak by si zasluhovala pro praxi. Významným propagátorem na mezinárodní úrovni porovnávání a zjišťování rozdílů v životní spokojenosti je prof. Ruut Veenhoven, řídící organizaci World Database of Happiness s celosvětovým záběrem působení a se svou centrálou v Nizozemí.

Základním stanoveným cílem této práce bylo ověřit možnost použití Dotazníku životní spokojenosti na naší středoškolské populaci. Zároveň byla zjišťována skutečnost, ve kterých specifických oblastech a jak výrazně je spokojená studující mládež v uvedeném konkrétním souboru a nakolik je možné data zobecňovat. Mezi další cíle se zařadil zájem o nové související náměty k pokračující výzkumné činnosti a přímá podpora škol. K dílčímu zacílenému záměru projektu patřila osvětová práce se studenty a směrem k tréninku empatie do kompetence vyučujících i celkové kvality vzájemného respektování. Cíle práce byly vcelku splněny vzhledem k využití metodiky až po skupinové porovnání a zjištění sumarizujících výsledků práce i praktické využití a výzkumné náměty do budoucna pro zvýšení efektivity práce se studujícími adolescenty.

Zajisté by bylo přínosné zkoumat vztahy mezi studenty a vyučujícími, otázky identifikačních příkladných vzorů (od identifikace k identitě), vzájemné úcty a respektu, problematiku kvality (evaluační testy) a inovace výuky i tématiku úrovně komunikačních pravidel, případně vztahy v pedagogickém sboru a diferenciaci hodnotových orientací (Rokeach), míru neuroticismu (Eysenck), schopnosti ambice a frustrace (Rosenzweig) pomocí specializovaných testů, způsoby řešení konfliktů či dovednosti týmové (personální a manažerské testy a výcviky) práce včetně individuálních motivů (Maslow) a tak dále.

Jádro praktické části výzkumu tvořila a bude tvořit přímá práce s vedením několika gymnázií, následně s třídními učiteli a pro souhlasné stanovisko s určitými

vyučujícími na uvolnění vybraných hodin, ale především se jednalo o přímou a osobní práci se studenty a práci ve zkoumání.na analýze jejich life-satisfaction.

Metoda měření byla soustředěna na zjišťování aktuálního stavu - zhodnocení životní spokojenosti formou Dotazníku životní spokojenosti v deseti oblastech každodenního reflektovaného života na sedmiškálové stupnici. Test byl autorem modifikován pro zkoumaný soubor adolescentů se změnou položek v oblasti zaměstnání a manželství. Stanovené hypotézy byly v celkovém pracovním rámci ověřeny a popsány texty, tabulkami a grafy. Za pozornost stojí zjištěný fakt o skutečnostech, že vysoce statisticky významný výsledek ukazuje, že starší studenti na gymnáziích jsou méně spokojení se školou a s výukou. Toto zjištění je predikčně varovné pro stereotypy v působení školy na studenty a pro studující v tom směru, že svojí opozicí či spíše pasivitou vyšší kvality ve školním prostředí ztěží dosáhnou.

Získané poznatky lze zobecnit na ostatní skupiny studentů a studentek pro další ověřování také na analogických souborech tak, že spíše asertivní aktivní skupiny mohou být se sebou i ve vzdělávácích procesech spokojenější.

Navíc z vlastní iniciativy byla přidána a samostatně vyhodnocena část položek o sourozeneckých konstelacích, která také vypovídá o determinaci a vztahové pohodě doma a bude propříště zasluhovat hlubší zájem s analytickým porovnáváním. Převládají v tomto zkoumaném souboru celkově v rodinách dvě děti a mírně více životně spokojenější je student, který má doma mladšího sourozence.

Na základě přístupu studentů a učitelů k výzkumu lze konstatovat, že kooperace se školami byla velmi dobrá. Důležité je zjištění, že maximálně se věnovat pedagogické profesi se vyplácí a je efektivní. Studující mládež oceňuje inovace, je psychicky nakloněna a pozornější k obsahové aktualizaci výuky a vyžaduje moderní formy prezentací a informačních kombinací. Pokud není jejich zájem podchycen vhodnou formou, pak ztrácejí zájem nejen o školu, ale v dalších souvislostech se jedinec s vysokou pravděpodobností infikuje do ostatních životních oblastí a generalizovaného celkového nezájmu.

Přínos této práce pro vědu spočívá v inspiraci pro pozitivistické pojetí mládeže, kdy po zmapování vybraných životních oblastí lze dojít k uvědomění, že stojí za to investovat do studentů především více energie, pracovního nasazení a sdílené vitality. Důležité je upozornění, že kromě vědeckého sledování negativních a patologických jevů má všeobecně harmonizační význam hledat, pátrat, odhalovat a dokazovat rezervy často latentních kladných stránek respondentů. Prokazováním pozitivních stránek druhých osob

se zvýšenou pedagogickou pozorností lze důsledně napomáhat mladým lidem vzhledem k mechanismům imitačního učení a navyšování sebevědomí pro dobré vlastnosti. Při zkoušení se lze dotazovat studentů nakolik je co zajímá a čemu rozumí, nežli výhradně sledovat záležitosti slabších momentů. Proto je dosud také nízké procento našich studentů vysoce úspěšných v zahraničí, neboť situace sebedůvěry ve vlastní schopnosti resilience jako odolnosti vůči stressorům a pocity odborné kompetence se jen pozvolna mění k lepšímu.

Přínos pro praxi úzce souvisí s vědeckým přínosem a jestliže jsou k dispozici výzkumem sledovaná a preferovaná pozitiva, pak nejen s určením pro gymnázia je vhodné zejména podporovat talentované osobnosti. Negativa v chování dětí, žáků a studentů i podřízených pochopitelně nelze zcela ignorovat, avšak je nutno s jednoznačnými závěry trvat na preferencích pozitivní motivace. Praktické výstupy autor práce zužitkuje v pokračování se školami a studenty osobní činností, se zaujetím pro náměty k dalším výzkumům. Lze předpokládat, že dospívající mládež bude přistupovat k těmto výzkumům ještě zodpovědněji, otevřeněji, se zpětnou vazbou a bude možno uspořádat také longitudinální studii, kterých zde není mnoho.

Současná situace v ekonomickém celosvětovém měřítku není snadná ani jednoznačná, jak se ještě nedávno očekávalo. Spíše jde jen o zvyšování produkce a prodeje respektive konzumu jako spotřeby služeb a zboží. Ani při výrobě se inženýři příliš nezabývají tím, zda produkt bude sloužit spolehlivě a dlouhodobě. Jedná se tedy především o kvantifikaci. Obdobně v návaznosti resort školství produkuje jisté procento absolventů do budoucí nezaměstnanosti. Informace Českého rozhlasu roku 2009 říká, že např. na Slovensku je 350 tisíc maturantů bez zaměstnání, z celkového počtu 180 tisíc míst na všech gymnáziích je hlášeno a obsazeno necelých 107 tisíc a že se u nás až 80 procent rodičů obává o uplatnění vlastních dětí – maturujících studentů. Je potřebné rovněž kalkulovat s tím,jak studenty efektivně pedagogicky podporovat v účinné přípravě k logickému a praktickému i samostatnému způsobu vlastního uvažování, aby mohli prožívat osobní pohodu v General-Life-Satisfaction a dobře obstáli v životní realitě.

10. Souhrn

Souhrně zde jen zopakujeme, že v WHO je zeširoka vnímáno lidské zdraví jako bio-psycho-sociálně-spirituální prožívaná individuální pohoda jedince. Psychologie je chápána jako věda o chování plus prožívání. Pedagogické působení má optimálně obsahovat provázaný jednotný proces výchovy se vzděláváním.

Tato práce je zaměřena na pozitivní percepci pojetí a pohledy na komplexní motivy pro prožívání spokojenosti studující mládeže na gymnáziích a dále ke stimulaci kvality výuky ve spolupráci s vybranými školami. Pro porovnání celkové spokojenosti včetně dílčích životních oblastí vzhledem k odlišnostem věkovým a intersexuálním byl výzkum realizován na souboru adolescentů prvních a třetích ročníků v závěru školního roku.

V prvních kapitolách se promítá historický přehled o postavení studentů a vzniku gymnázií od církevních přes státní po soukromé vzdělávací instituce a paralelně zkušenosti se sociálně psychologickými vývojovými riziky a zdravotními symptomy mladých lidí. Pozornost je věnována opět inspirativnímu modelu antického ideálu pro kombinaci procesu výchovy a vzdělávání k harmonizaci ve zdokonalování potenciálu psychického a somatického osobnostního rozvoje v možnostech působení na žáky a studenty. Projekt kalokagathia je pragmaticky smysluplný také pro současnou dobu a zdravý životní styl mladé generace. Komparace pak mezi mládeží intelektuálně studující a manuálně pracující i středoškoláků a vysokoškoláků se odvíjejí na reálných zkušenostech předchozí praxe autora. Pedagogickým optimismem lze napomáhat optimalizovanému ovlivňování studentů v jejich budoucím dalším pozitivním vztahům k sobě, k práci a celoživotně k učení ve smyslu osvojování nových vědomostí respektive ke studiu.

Teoretická část se zabývá definováním pojmů lidského štěstí s vymezením příbuzných termínů souvisejících s konstruktem Life-satisfaction a dalších synonymně vzájemných. Výzkumné metody jsou uspořádány a centrálně zpracovávány ve WDH jako World Database of Happiness a s ředitelem této instituce autor rovněž osobně komunikuje a kooperuje. Zvolená metoda DŽS tj. Dotazníku životní spokojenosti je blíže specifikována konkrétním popisem a s dvojicí překladatelů autor také spolupracoval. Je nutno preferovat u adolescentů více pozornosti k osobnostnímu rozvoji a napomáhat kladným stránkám v osobnostní struktuře a jejich sebeúctě nežli programové reedukace s prioritou na rovině pouhého psychopatologického diagnostikování nedostatků bez emoční podpory.

Empirická část popisuje zkoumanou problematiku, cíle a průběh i výzkumný

vzorek a aplikovanou metodu dotazníkového typu. Statistické zpracování vychází nejdříve v MS-excel uspořádání v tabulkách a grafech k vizualizaci výsledků. Dále jsou data zpracována prověřením v matematicko statistických metodách verze programu SPSS ke zjištění odlišností na hladině signifikance. Signifikantním závěrem se ukázala významně vyšší celková životní spokojenost mladších studujících všech prvních ročníků nad třetími a pouze blížící se významnosti spokojenost v oblasti volného času. Celkově jsou dívky průkazně spokojenější v oblasti sexuality a chlapci zase se svou zdravotní kondicí, avšak s věkem tendenčně diskrepančně klesající. Z celkem deseti životních oblastí se věnuje pozornost signifikantním závěrům vzhledem ke škole a zdraví, kdy se u starších žen a mužů rozdíly smazávají a chlapci jsou vším a hlavně školou celkově demotivovaní, zatímco dívky spokojenější se sebou a v celkovém monitoringu. Silným signifikantním výstupem je hlavní rozdíl snížené spokojenosti se školou u starších studujících oproti mladším, tento výsledek je pro školy poměrně negativistický a prognosticky nelichotivý. Intersexuálně se sociální role dorovnávají obdobným vývojovým trendem jako se dnes srovnávají dříve oddělené tradiční role anebo ženské a mužské pracovní profese. Navíc byla stručně zpracována data o pořadí v počtu sourozenců a bylo zjištěno, že volný čas je nejradostnější pro studenty s mladším jedním, pak dvěma a nakonec žádným sourozencem. Autor této práce rovněž paralelně navrhuje další náměty k budoucím výzkumům po stránce predikční, pak i formální a obsahové, které výzkumné otázky jej vážně zajímají.

Praktickým výstupem je plánované a domluvené přímé uplatnění výsledků jejím autorem v zahraničním tisku a reflexe s doporučením výstupů ve školních časopisech. Paralelně uplatnění s osobním zaangažováním činnosti se studujícími a vyučujícími na pokračujících informativních poradách s pedagogicko psychologickým nácvikem k interaktivní výuce jako týmového workshopu za účelem získání zájmu o studium na našich gymnáziích především u starších studentů. Stanovené cíle práce byly naplněny, hypotézy statisticky zkontrolovány, další rozvětvené výzkumy navrženy, také sdělen praktický přínos k vědeckému zaměření na pozitivní podporu adolescentní mládeže a prakticky přínosné aplikovatelné a inspirativní poznatky k navýšení kvality životní spokojenosti studentů ve výzkumně vyšetřovaných popsaných životních oblastí.

Summary

The WHO defines human health as an experienced bio-psycho-social-spiritual well-being of an individual. Psychology is perceived as a science about the behaviour and experiencing. Pedagogical activities should include an interlocked and integrated process of pedagogy and education. This work is aimed at the positive perception of the conception and views of complex motives of experiencing life-satisfaction among grammar school students and at the stimulation of the quality of education in cooperation with selected schools. The research was conducted on a group of adolescents from the first and third grades at the end of the school year to compare the overall life-satisfaction in individual life spheres taking into account their age and inter-sexual differences.

The first chapters bring a historic survey of the students´status and deal with the formation of clerical grammar schools, state and private educational institutions and with the practice of social-psychological evolutional risks and health symptoms of young people. Attention is paid to the instructive example of the Antique ideal in the combination of pedagogy and education to harmonize and improve the mental potential and personal somatic development of the students. The project of kalokagathia is pragmatically important for the healthy lifestyle of young people at present.

The comparison of both the intellectual and manual character of young people´s performance is based on the previous practical experience of the author.

The pedagogical optimism can help to influence the students in their future mutual positive relationships, to motivate them to work and study.

The theoretical part deals with the definition of human happiness and with specification of the terms connected with the construct of life-satisfaction and other synonymously related terms.

The important research methods are ordered and processed in the World Database of Happiness and the author communicates and is going to cooperate with its director. The chosen method of the life-satisfaction questionnaire of German origin is specified in a particular description and the author cooperated with its translator too.

It is necessary to pay more attention to personality development of positive features of adolescents as well as their self-esteem; the programme re-education based only on the psychopathological diagnosis of deficiencies without emotional support is of lower importance.

The research part describes research topics, goals, the process, the research sample

as well as the applied method of the questionnaire type. The statistical processing uses excel tables and graphs to visualize the results; the data are processed by means of the SPSS programme to find out the level of significance. Life-satisfaction of young first grade students was substantially higher than that of third grade students. Girls are more satisfied as far as sexuality is concerned, and boys are generally satisfied with their health conditions, but the discrepancy is lower with their age. Boys are globally demotivated with everything and especially with school, while girls are generally more satisfied with themselves. Older students are less satisfied with their school than the younger ones and this result is quite negative for schools in terms of prognosis. Inter-sexual social roles are getting balanced the same way the female and male jobs are. Leisure time is more joyful for students with one younger sibling, then with two sibling and finally with no siblings. The author brings in other topics for future perspective research focused on its prediction, form and content aspects.

The author is going to present his conclusions in professional journals and in his work with studying young people in the form of team workshops to motivate older students to reach better results at grammar schools.

The assigned goals of the work were reached, the hypotheses were statistically checked and reasoned, other research possibilities were projected. It contributes to the practical positive support of adolescent young people and shows the ways of improving the quality of life of grammar school students.

Literatura

Bláha, I. A.: *Ethika jako věda, úvod do dějin a teorie mravnosti*. Brno: Atlantis, 1991.

Baštecká, B., Goldman, P.: *Základy klinické psychologie*. Praha: Portál, 2001.

Casement, P.: *Hledání a objevování – jak se učit v psychoanalýze od pacienta*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999.

Cakirpaloglu, P.: *Psychologie hodnot*. Přehled pro humanitní obory. Votobia, 2004.

Diener, E., Napa Scollon, C., Lucas, R. E.: The evolving koncept of subjective well-being: The multifaceted nature of happines. *Advances in cell aging and gerontology*, 2003, roč.15.

Drapela, V. J.: *Přehled teorií osobnosti*. Praha: Portál, 1998.

Eyre, R. a L.: *Tři kroky k pevné rodině*. Olomouc: Votobia, 1996.

Fahrenberg, J. et al.: *Dotazník životní spokojenosti*. Praha: Testcentrum, 2001.

Frankl, V. E.: *Vůle ke smyslu*. Brno: Nakladatelství Cesta, 1997.

Freud, S.: *The Interpretation of Dreams*. Standard Edition 5, Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis, London, 1900.

Fronek, J.: *Anglicko-český slovník*. Dotisk 1. vydání. Voznice: Leda, 2002.

Fujita, F., Diener, E.: Life satisfaction set point: Stability and change. *Journal of personality and social psychology*, 2005, roč. 88.

Fulghum, R.: *All I Really Need to Know I Learned in Kindergarten*. Všechno, co opravdu potřebuji znát, jsem se naučil v mateřské školce. Praha: Odeon, 1991.

Hartl, P., Hartlová, H.: *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000.

Hayes, N.,: *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998.

Heřmanská, D.: *Psychologická analýza dětské predelikvence s interdisciplinárními aspekty.* Hradec Králové: habilitační práce, Vysoká škola pedagogická, 1991.

Huebner, S.: *Manual for the multidimensional students life satisfaction scale.* Columbia: University of South Karolina, Department of psychology, 2001.

Kamer, K.: *Surviving the Extremes.* Doktor v extrémních podmínkách – hranice života a smrti pohledem sportovního lékaře. Praha: Brána, 2005.

Kant, I.: *Kritika praktického rozumu*. Praha: Svoboda, 1996.

Komenský, J. A.: *Obecná porada o nápravě věcí lidských*. Praha: Svoboda, 1992.

Kim, D. Y.: The implicite life satisfaction measure. *Asian journal of social psychology*, 2004, roč. 7.

Křivohlavý, J.: Smysluplnost našeho života: Křesťanský životní styl. Brána: *Časopis sboru Českobratrské církve evangelické v Praze – Braník*, 2001.

Kumar, P., Dhyani, J.: Life satisfaction and its measurement: Tool development. *Indian journal of clinical psychology*, 1998.

Langmeier, J.: *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. Praha: Avicenum, 1991.

Leary, T.: *Záblesky paměti*. Olomouc: Votobia, 1996. Levi, V.: *Umění sebevlády*. Praha: Mladá fronta, 1981.

Lorenz, K.: *Takzvané zlo*. Praha: Mladá fronta, edice Kolumbus, 1992.

Macáková, L. a kol.: *Mikroekonomie.* Slaný: Melandrum, 1994.

Macek, P.: Euronet Pilot Study: Životní spokojenost a sebehodnocení českých adolescentů. *Zprávy – Psychologický ústav Akademie věd České republiky*, 1998.

Malá československá encyklopedie. 1.díl. Praha: Academia, 1984.

Malý, M.: Rodina a škola – řešení konfliktů. *Rodina a škola*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2001.

Malý, M.: Příspěvek k typům ženské sexuální reaktivity. *Sborník referátů celostátního 9. kongresu k sexuální výchově v ČR,* Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu, Pardubice 2001. Praha: SPRSV, 2001.

Malý, M.: Psychologická první pomoc pro řešení interpersonálních konfliktů s uměním empatie ke zvládání akutních psychických krizí v praxi sociálního pracovníka, *Socialia 2001*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002.

Malý, M.: Psychologie agresivity v osobnostním pojetí. *Vybraná témata z pedagogiky a psychologie*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002.

Malý, M.: Problematika agresivních dětí. *Rodinná a sexuální výchova. Problémy, akcenty, souvislosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002.

Malý, M.: Sociálně-psychologická problematika aktuální postzáplavové situace. *Socialia 2002*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003.

Malý, M.: Funkční generační soužití v rodině. *Rodinná a sexuální výchova: dnešní reflexe a citlivá místa*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004.

Malý, M.: *Řešení morálních dilemat ve vztahu k hodnotové orientaci adolescentů*. Psychologický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, nepubl. bakal. práce,1992.

Malý, M.: *Morální neangažovanost a agrese u dětí staršího školního věku*. Psychologický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, nepubl. diplom. práce, 1995.

Matějček, Z.: *Po dobrém nebo po zlém? O výchovných odměnách a trestech*. Praha: Portál,1994.

Matějček, Z.: *Rodičům dětí s vážnějším mentálním postižením*. Praha: Státní zdravotní ústav, 2000.

Mezinárodní klasifikace nemocí. 10. revize. Duševní poruchy a poruchy chování. Praha: Psychiatrické centrum, 1994.

Nakonečný, M.: *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998.

Norbekov, M. S.: *Trénink těla a ducha*. Klíče systému sebeuzdravení. Praha: Lott, 2005.

Papica, J.: *Metody sociálně psychologického výzkumu*. Praha: SPN, 1974.

Piaget, J.: *Psychologie inteligence*. Praha: SPN, 1970.

Petr, P.: *Health related quality of life in south Africa*. 2. vydání. České Budějovice: The University of soth Bohemia in České Budějovice, Fakulty of health and social studies, 2004.

Pirsig, R. M.: *Zen and the art of motorcycle maintenance – an inquiry into values*. New York: Bantam New Age, William Morrow and copany, Inc., 1984.

Prochaska, J. O., Norcross, J. C.: *Psychoterapeutické systémy - průřez teoriemi*. Praha: Grada Publishing, 1999.

Rousseau, J. J.: *Emil čili o vychování*. Přerov: Fr. Bayer, 1907.

Říčan, P.: *Cesta životem*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1990.

Říčan, P., Krejčířová, D.: *Dětská klinická psychologie*. 3. vydání. Praha: Grada Publishing, 1997.

Schimmack, U.: Personality and life satisfaction: A facet-level analysis. *Personality*

and social psychology bulletin, 2004, roč. 30.

Schweitzer, A.: Z mého dětství a mládí. *Albert Schweitzer – zastánce kritického myšlení a úcty k životu.* Výbor z díla. Praha: Vyšehrad, 1989.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 2. vydání. Praha: Academia, 1998.

Sousa, L, Lyubomirsky, S.: Life satisfaction. *Encyklopedia of women and gender: Sex similarities and differences and the impact of society on gender*, 2001, roč. 2.

Storig, H. J.: *Malé dějiny filozofie*. Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1991.

Svoboda, M.: *Psychologická diagnostika dospělých*. 2. vydání. Praha: Portál, 1999.

Svoboda, M.: Neurotické tendence v souvislosti se zahájením vysokoškolského studia. *Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity*, 1991, roč. 39.

Toman, J.: *Jak zdokonalovat sám sebe*. Praha: Svoboda, 1980.

Vacek, P.: Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000.

Veenhoven, R.: *How do we assess how happy we are?* Tenets, implications and tenability of three theories. Accepted for publication in: Dutt, A. and Radcliff, B. *United States and International Perspectives.* University of Notre Dame. Edward Elger Publishers: USA, 2009.

Veenhoven, R.: *Freedom and happiness*. Comparsion of 126 nations in 2006. Legatum, Prosperity Workshop: London, UK, 2008.

Veenhoven, R.: Developments in satisfaction research. *Social indicators research*, 1996, roč. 37.

Vtípil, Z.: *Sociální psychologie práce.* Pracovní motivace. Učební text Katedry psychologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého. Olomouc: 1998.

Vybrané spisy Sigmunda Freuda, svazek II-III. Gesammelte Werke S. F. 2. vydání. Praha: Avicenum a Universe, 1993.

Vymětal, J.: *Altruistické a agresivní jednání*. Československá psychologie, 1990, č. 5.

Vymětal, J.: *Rogersovská psychoterapie*. Praha: Český spisovatel, 1996.

Yalom, I. D.: *Lži na pohovce*. Praha: Portál, 2002.

Young, K. M.: Factors predicting overall life satisfaction for people of long-term mental illness. *International journal of psychosocial rehabilitation*, 2004, roč. 9.

Zweig, S.: *Léčení duchem*. Praha: Odeon, 1988.

Internetové zdroje informací:

http://www.eur.nl http://www.testcentrum.cz
http://www.psychodiagnostika-sro.cz
http://www.gallup.ro http://www.cflri.ca
http://worlddatabaseofhappiness.eur.nl
http://www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity.html.
http://www.psych.uiuc.edu
http://www.research-projects.unizh.ch
http://www.slideshare.net/eurobarometr
http://www.cfah.org

Další dialogy a konzultace s poděkováním:

Hašek, L.,dr., konzultace nad anglickými překlady, 2009
Joukl, M.,dr., konzultace ohledně zaměření práce, 2009
Malá, G.,bc., pravidla pravopisného českého jazyka, 2010
Hanousek, J.,doc., konzultace výběru hypotéz, 2008 a 2009
Heřmanská, D.,doc., diskutování nad revizí pracovních textů, 2010

Němec, J.,doc., konzultace s motivační podporou k práci, 2009

Kopecký, O.,doc., dialog nad rešeršemi, citacemi a literaturou, 2010

Kostelecký, O.,dr., nad statistickými obsahy, grafy a problematikou, 2009 a 2010

Vtípil, Z.,doc., diskuse s doporučenou výzkumnou metodou, 2000 až 2004

Urbánek T.,doc., aplikace statistického programu SPSS na Akademii věd, 2008

Rodný, T.,dr., hovory nad otázkami k překladu dotazníkové metody, 2007

Veenhoven, R., komunikace o registraci a do tisku výsledků práce 2005 až 2010

Wolf, V.,prof., rozhovory s konzultantem o historii studentů v ČR, 2009 a 2010.

Další zdroje a vlastní prameny:

Malý, M., zkušenosti z Nizozemí resp. oblasti Holandska, Alkmaar.školy, 1995

Malý, M., osobní soukromý pobyt se stáží na Ohio State University, 1999

Malý, M., workshop Support of Inclusive Education, England UNICEF, 2000

Malý, M., vlastní korespondence s World Database of Happiness, 2005 - 2010

Malý, M., komunikace s pedagogy a studenty na vybraných gymnáziích, 2000 - 2010.

Klíčová slova:

Životnís pokojenost - life satisfaction

kvalita života
well-being
happiness
welfare
teambuilding teamwork
zdravotní kondice
psychodiagnostika
harmonizace
autokultivace selfmonitoring
pedagogická empatie školní
psychotrénink
sebezdokonalování pozitivní
motivace development
environmentální vlivy dialog
sharing evaluace
projekce stereotypie
negativismus
psychopatologizace
psudofilozofování
adolescence
maturace
zdraví

Přílohy

Příloha č.1 – detailní vyhodnocení dotazníku (muži 1.ročníků)

POŘADÍ	POHL	VĚK	SR	POŘ. SR	ZDRAVÍ	ŠKOLA	FINANCE	VOL.ČAS	VL.OSOBA	SEX	PŘÁTELÉ	BYDLENÍ	SUMA DŽS	PARTNER
1	1	16	2	2	40	37	35	45	36	36	43	43	315	36
2	1	16	3	2	32	19	38	34	43	45	45	31	287	36
3	1	16	2	1	28	42	44	32	40	27	31	44	288	28
4	1	16	2	1	33	40	36	38	39	32	34	40	292	32
5	1	16	2	1	37	28	38	41	32	33	39	38	286	38
6	1	16	2	1	39	16	42	25	39	30	28	21	240	29
7	1	16	2	1	39	34	34	37	40	35	39	38	296	34
8	1	16	3	3	31	31	26	33	39	30	40	40	270	34
9	1	16	0	1	32	38	37	37	31	36	42	38	291	37
10	1	16	2	2	24	18	33	29	20	30	31	37	222	33
11	1	16	2	1	36	32	31	42	35	33	44	31	284	41
12	1	16	2	1	28	40	35	28	38	33	32	46	280	28
13	1	16	1	1	40	38	34	33	35	31	42	29	282	37
14	1	16	1	1	30	33	20	38	36	41	41	40	279	41
15	1	17	3	3	49	40	31	47	41	42	46	39	335	47
16	1	16	3	2	38	31	31	29	40	39	33	34	275	37
17	1	17	2	2	45	34	42	9	37	34	36	35	272	19
18	1	17	2	2	47	38	42	45	47	28	39	47	333	28
19	1	16	2	1	37	36	39	35	32	25	30	40	274	34
20	1	16	1	1	33	36	39	34	33	32	31	48	286	36
21	1	16	2	1	33	34	31	28	32	32	37	44	271	28
22	1	16	2	1	43	38	43	37	46	43	48	44	342	41
23	1	16	2	1	33	40	42	39	30	23	30	34	271	37
24	1	16	2	1	34	31	30	37	35	24	42	39	272	32
25	1	16	2	1	40	33	31	31	33	34	34	29	265	32
26	1	16	2	1	36	35	29	30	38	29	40	43	280	38
27	1	16	2	2	41	37	41	39	44	32	35	43	312	41
28	1	16	2	1	42	33	37	35	40	30	36	40	293	37
29	1	16	3	3	35	35	37	43	33	44	42	45	304	38
30	1	16	2	2	35	27	28	32	29	27	30	30	238	14
31	1	15	2	2	36	32	26	37	33	27	31	33	255	28
32	1	16	2	1	39	33	30	37	31	28	30	22	250	17
33	1	16	2	1	36	30	38	31	33	32	34	43	277	17
34	1	16	2	1	41	30	40	35	33	49	37	39	304	41
35	1	16	2	1	44	35	27	41	40	33	39	40	299	33
36	1	16	3	2	39	34	40	34	36	38	42	41	304	36
37	1	16	2	1	39	36	36	39	38	30	37	29	284	35
38	1	16	2	1	42	36	49	46	49	49	48	42	361	29
39	1	16	2	1	36	33	35	35	38	31	34	37	279	41
40	1	16	6	4	38	32	38	41	42	33	42	41	311	40
41	1	16	1	1	46	37	41	41	41	38	45	48	337	46
42	1	16	2	1	44	33	36	42	30	31	41	39	296	36
43	1	16	4	2	43	32	43	39	39	29	35	32	292	33
44	1	16	2	2	39	27	41	35	40	36	45	47	310	37
45	1	16	3	2	42	40	43	44	43	41	39	44	336	43
46	1	16	3	1	33	33	38	35	39	33	40	46	297	30
47	1	16	2	2	44	39	43	43	42	31	43	48	333	38
48	1	16	2	1	41	29	39	25	42	34	38	44	292	25
49	1	16	2	2	42	31	32	32	42	34	31	34	278	31
50	1	15	2	1	42	35	35	41	36	36	43	34	302	44

Příloha č.2 – detailní vyhodnocení dotazníku (ženy 1.ročníků)

POŘADÍ	POHL	VĚK	SR	POŘ. SR	ZDRAVÍ	ŠKOLA	FINANCE	VOL.ČAS	VL.OSOBA	SEX	PŘÁTELÉ	BYDLENÍ	SUMA DŽS	PARTNER
1	2	16	2	1	36	37	26	47	36	31	44	47	304	45
2	2	16	2	2	38	30	32	39	32	35	31	40	277	43
3	2	16	3	1	39	29	37	44	41	40	45	38	313	41
4	2	16	3	3	34	33	35	42	34	40	39	35	292	44
5	2	16	2	1	36	33	33	29	34	34	38	33	270	42
6	2	16	2	2	36	32	30	42	35	33	42	27	277	40
7	2	16	3	2	24	22	36	42	32	32	31	43	262	39
8	2	16	3	2	24	35	34	41	26	26	34	42	262	28
9	2	16	2	1	33	37	35	42	35	44	38	41	305	46
10	2	16	2	1	19	31	35	40	38	34	32	37	266	43
11	2	15	2	1	40	34	24	29	39	37	33	27	263	36
12	2	16	2	2	37	43	42	42	20	31	44	40	299	36
13	2	16	5	2	37	30	34	44	41	32	41	36	295	28
14	2	16	2	1	35	28	31	49	36	43	39	33	294	37
15	2	16	2	2	41	27	23	37	22	40	22	34	246	40
16	2	16	3	2	46	36	31	34	42	46	45	36	316	47
17	2	16	1	1	41	38	38	31	31	31	33	33	276	46
18	2	16	1	1	33	32	34	42	27	25	20	37	250	32
19	2	16	2	2	39	35	32	39	32	35	43	34	289	38
20	2	16	2	1	33	31	38	36	36	32	28	44	278	35
21	2	15	3	1	29	30	39	36	22	37	34	30	257	39
22	2	16	2	1	38	34	28	29	35	31	41	39	275	38
23	2	16	2	2	36	30	34	43	42	41	39	37	302	38
24	2	16	2	1	39	35	40	40	34	42	44	42	316	48
25	2	16	2	1	33	30	35	31	37	27	48	33	274	41
26	2	16	3	1	31	35	33	30	25	29	27	36	246	37
27	2	16	2	2	29	33	31	35	33	31	35	39	266	42
28	2	16	4	3	19	30	34	36	36	47	28	41	271	49
29	2	16	2	1	30	30	36	32	37	33	44	42	284	41
30	2	17	1	1	36	30	31	36	21	14	31	35	234	30
31	2	16	2	2	34	27	28	32	26	28	35	38	248	33
32	2	16	2	1	32	30	26	38	38	32	43	36	275	42
33	2	16	2	1	35	31	30	29	26	28	39	30	248	32
34	2	16	2	2	36	31	24	32	28	38	40	30	257	37
35	2	16	2	1	33	32	34	33	38	43	37	26	276	49
36	2	16	5	1	45	41	24	35	24	32	31	41	273	36
37	2	16	3	3	23	43	36	47	36	29	43	45	302	36
38	2	16	3	3	22	32	27	24	32	32	38	41	248	42
39	2	16	3	2	42	42	38	32	32	29	45	44	294	44
40	2	16	2	1	32	30	27	20	42	36	45	41	273	40
41	2	16	3	2	38	31	33	40	37	27	38	42	286	33
42	2	16	2	2	37	32	38	33	24	30	37	41	272	40
43	2	16	2	1	36	26	40	37	32	28	38	46	283	28
44	2	16	2	2	42	39	29	42	33	40	42	34	301	36
45	2	15	3	2	46	40	42	43	42	31	48	45	341	30
46	2	16	3	3	35	33	25	33	41	40	43	36	286	43
47	2	16	1	1	26	36	36	34	25	29	21	40	247	35
48	2	16	3	2	40	43	30	43	42	48	43	40	329	42
49	2	16	4	1	39	39	35	39	39	39	43	45	318	43
50	2	16	2	1	35	38	36	35	41	42	40	41	308	39

Příloha č.3 – detailní vyhodnocení dotazníku (muži 3.ročníků)

POŘADÍ	POHL	VĚK	SR	POŘ. SR	ZDRAVÍ	ŠKOLA	FINANCE	VOL.ČAS	VL.OSOBA	SEX	PŘÁTELÉ	BYDLENÍ	SUMA DŽS	PARTNER
1	1	18	3	3	39	33	39	44	32	29	45	43	304	27
2	1	19	1	1	32	31	32	25	29	24	43	39	255	27
3	1	19	2	1	36	29	39	29	42	43	40	37	275	40
4	1	18	3	1	35	35	27	35	41	35	38	32	278	14
5	1	18	2	1	41	31	38	40	36	28	42	37	293	32
6	1	18	2	1	26	31	30	29	36	36	40	38	266	44
7	1	18	2	1	39	36	33	39	36	27	46	40	296	34
8	1	18	2	1	33	29	30	24	36	35	35	33	255	28
9	1	18	2	1	41	33	26	43	36	27	41	43	289	38
10	1	18	2	1	41	24	39	24	39	38	42	38	275	32
11	1	18	2	2	39	27	36	23	22	22	18	31	218	28
12	1	17	1	1	38	17	35	27	36	41	35	44	273	31
13	1	18	3	1	35	29	40	45	39	45	44	36	313	43
14	1	18	2	2	43	36	42	46	37	36	39	36	315	33
15	1	18	2	1	38	28	41	43	34	33	38	46	301	38
16	1	18	2	1	37	39	45	40	40	30	39	47	317	40
17	1	18	2	2	41	35	39	41	44	39	42	45	326	39
18	1	18	2	1	25	41	37	38	36	29	35	39	280	32
19	1	18	3	2	33	30	29	33	29	37	44	44	279	33
20	1	17	2	1	42	31	28	37	36	33	41	40	287	36
21	1	18	3	1	38	28	31	26	42	33	34	39	271	28
22	1	18	3	2	44	41	39	34	42	29	39	39	307	35
23	1	18	1	1	34	26	34	27	42	26	37	35	261	26
24	1	18	1	1	13	27	18	49	14	29	23	33	206	38
25	1	18	2	2	37	37	23	23	32	45	35	34	266	41
26	1	18	2	1	35	23	39	30	30	33	30	38	248	35
27	1	18	4	1	33	36	37	43	46	33	39	38	305	33
28	1	18	2	2	43	37	34	37	35	25	37	43	291	28
29	1	18	2	1	38	25	29	19	40	19	35	38	243	19
30	1	18	2	2	36	36	30	40	36	25	39	40	282	36
31	1	17	2	1	37	33	28	24	28	28	27	38	243	28
32	1	18	2	1	41	33	35	37	36	25	41	41	289	30
33	1	18	2	2	40	45	46	42	49	46	42	45	355	45
34	1	18	1	1	29	23	35	28	29	29	36	43	252	30
35	1	18	2	1	33	32	29	31	29	27	31	33	250	29
36	1	18	2	2	41	34	34	37	38	36	43	39	302	32
37	1	18	2	1	29	30	38	27	30	28	35	31	248	33
38	1	18	2	1	43	35	35	26	37	34	30	40	280	37
39	1	18	3	2	42	30	35	25	49	45	40	31	293	39
40	1	18	2	1	31	39	35	41	33	28	36	39	282	32
41	1	19	2	1	43	31	40	34	42	30	40	47	307	34
42	1	19	1	1	41	27	34	31	25	32	29	36	255	31
43	1	18	2	1	37	21	31	29	28	29	35	38	245	40
44	1	18	2	2	33	26	34	32	22	24	31	40	242	36
45	1	18	2	1	31	25	32	28	36	28	39	38	268	27
46	1	18	4	1	46	31	32	32	47	43	42	45	318	39
47	1	18	2	2	30	27	30	34	35	29	38	34	254	31
48	1	18	2	1	42	40	32	44	44	40	44	44	332	48
49	1	18	2	1	41	25	30	45	37	33	45	43	309	28
50	1	18	8	5	38	34	34	35	31	28	36	42	274	28

Příloha č.4 – detailní vyhodnocení dotazníku (ženy 3.ročníků)

POŘADÍ	POHL	VĚK	SR	POŘ. SR	ZDRAVÍ	ŠKOLA	FINANCE	VOL.ČAS	VL.OSOBA	SEX	PŘÁTELÉ	BYDLENÍ	SUMA DŽS	PARTNER
1	2	17	2	1	32	39	40	30	38	32	39	33	283	39
2	2	18	1	1	39	31	37	34	39	33	41	39	293	37
3	2	18	4	1	39	18	40	34	45	24	48	37	285	32
4	2	18	2	1	34	38	36	33	41	44	39	38	303	48
5	2	17	2	2	41	37	33	44	35	34	45	39	308	31
6	2	18	3	3	31	29	33	28	29	33	22	46	251	37
7	2	18	2	1	37	42	39	48	42	30	40	42	320	41
8	2	18	3	2	44	36	36	41	40	28	39	45	309	38
9	2	18	3	2	35	30	29	24	16	22	32	39	227	31
10	2	18	2	1	43	12	21	30	27	43	38	36	250	48
11	2	18	4	4	27	30	37	39	30	45	31	40	279	45
12	2	18	3	2	34	36	35	28	29	30	39	39	270	42
13	2	18	2	1	27	31	28	40	20	24	31	43	244	27
14	2	18	2	1	36	36	42	45	38	41	34	34	306	45
15	2	18	4	2	35	28	36	42	35	35	43	35	289	28
16	2	18	2	1	35	30	27	40	26	26	33	34	247	36
17	2	18	3	1	24	26	30	32	28	41	36	42	259	44
18	2	18	2	2	32	32	37	35	35	37	42	42	292	42
19	2	18	2	1	21	27	37	36	34	41	43	40	279	48
20	2	18	2	2	32	25	32	39	29	28	30	42	257	41
21	2	18	2	1	38	37	35	34	34	31	43	40	292	36
22	2	18	2	1	31	30	36	31	39	30	37	33	269	45
23	2	18	2	1	41	42	40	34	38	42	40	44	321	40
24	2	19	4	3	27	24	33	27	33	39	42	38	263	46
25	2	18	2	1	36	39	36	44	38	43	40	42	318	47
26	2	18	2	2	44	38	33	33	32	27	38	41	286	30
27	2	18	1	1	42	42	35	31	43	43	38	35	309	45
28	2	18	2	1	36	31	36	41	41	42	36	40	303	47
29	2	18	3	3	40	26	31	39	33	40	42	35	286	41
30	2	18	3	2	26	29	38	47	36	33	43	41	293	41
31	2	18	4	3	29	28	28	39	34	39	42	39	278	41
32	2	18	1	1	31	32	38	27	30	26	32	41	257	28
33	2	18	3	1	34	37	40	38	35	38	38	31	286	35
34	2	18	2	2	41	22	42	45	33	32	35	38	288	37
35	2	18	2	2	40	29	29	36	45	31	42	43	295	39
36	2	18	2	2	44	34	37	37	39	41	43	49	324	44
37	2	18	2	1	43	34	41	43	48	47	39	42	337	49
38	2	18	2	1	40	32	33	40	37	44	37	44	307	44
39	2	18	3	2	31	25	30	31	37	40	41	35	275	44
40	2	18	2	2	46	24	33	45	41	44	39	42	314	47
41	2	18	3	3	31	25	37	29	36	35	43	41	277	39
42	2	18	2	1	32	30	31	37	30	31	37	31	258	43
43	2	18	2	2	32	37	37	43	39	30	40	40	298	43
44	2	18	2	1	33	28	24	25	29	29	34	35	237	42
45	2	17	2	1	36	36	37	29	41	42	40	40	301	39
46	2	18	2	1	29	25	29	23	34	39	36	33	248	30
47	2	18	3	3	35	45	38	39	41	27	38	43	306	34
48	2	18	2	1	42	49	37	43	31	30	40	41	303	40
49	2	18	3	1	45	30	34	34	49	40	43	32	307	43
50	2	18	2	1	34	24	20	24	36	34	40	32	244	36

Příloha č.5 – souhrnné vyhodnocení dotazníku (po čtyřech skupinách, Excel)

Výsledky MUŽI 1.ROČNÍK	
ZDRAVÍ	1896
ŠKOLA	1671
FINANCE	1806
VOL.ČAS	1795
VL.OSOBA	1860
SEX	1673
PŘÁTELÉ	1898
BYDLENÍ	1933
∑-SUMA DŽS	14532

Výsledky ŽENY 1.ROČNÍK	
ZDRAVÍ	1727
ŠKOLA	1666
FINANCE	1643
VOL.ČAS	1840
VL.OSOBA	1669
SEX	1714
PŘÁTELÉ	1882
BYDLENÍ	1883
∑-SUMA DŽS	14024

Výsledky MUŽI 3.ROČNÍK	
ZDRAVÍ	1845
ŠKOLA	1562
FINANCE	1690
VOL.ČAS	1693
VL.OSOBA	1787
SEX	1606
PŘÁTELÉ	1880
BYDLENÍ	1942
∑-SUMA DŽS	14005

Výsledky ŽENY 3.ROČNÍK	
ZDRAVÍ	1767
ŠKOLA	1566
FINANCE	1709
VOL.ČAS	1790
VL.OSOBA	1769
SEX	1760
PŘÁTELÉ	1924
BYDLENÍ	1946
∑-SUMA DŽS	14231

Příloha č.6 – analýza střední hodnoty a směrodatné odchylky dle ročníků (SPSS)

Group Statistics

	ročník	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
zdraví	1,00	100	36,2500	6,03253	,60325
	3,00	100	36,0000	5,92035	,59203
škola	1,00	100	**33,3700**	**5,02047**	,50205
	3,00	100	**31,3900**	**6,32439**	,63244
finance	1,00	100	34,4500	5,56028	,55603
	3,00	100	34,1100	5,15790	,51579
vol_čas	1,00	100	36,3500	6,33632	,63363
	3,00	100	34,8500	7,12142	,71214
vl_osoba	1,00	100	35,2900	6,11389	,61139
	3,00	100	35,4800	6,69310	,66931
sex	1,00	100	33,9700	6,22873	,62287
	3,00	100	33,6600	6,72583	,67258
přátelé	1,00	100	37,7600	6,09540	,60954
	3,00	100	37,9800	5,14630	,51463
bydlení	1,00	100	38,2600	5,82683	,58268
	3,00	100	38,9800	4,22589	,42259
džs	1,00	100	285,5600	26,21062	2,62106
	3,00	100	282,0400	27,72736	2,77274
partner	1,00	100	36,5200	6,78900	,67890
	3,00	100	36,6000	6,92820	,69282

Příloha č.7 – analýza střední hodnoty a směrodatné odchylky dle pohlaví (SPSS)

Group Statistics

	Pohl	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
zdraví	1,00	100	**37,2900**	**5,60897**	,56090
	2,00	100	**34,9600**	**6,10501**	,61050
škola	1,00	100	32,3300	5,61573	,56157
	2,00	100	32,4300	5,97005	,59701
finance	1,00	100	**35,0400**	**5,63345**	,56334
	2,00	100	**33,5200**	**4,96753**	,49675
vol_čas	1,00	100	34,9000	7,14567	,71457
	2,00	100	36,3000	6,32056	,63206
vl_osoba	1,00	100	**36,4000**	**6,22312**	,62231
	2,00	100	**34,3700**	**6,43327**	,64333
sex	1,00	100	**32,8900**	**6,23755**	,62375
	2,00	100	**34,7400**	**6,59142**	,65914
přátelé	1,00	100	37,6900	5,49875	,54988
	2,00	100	38,0500	5,77591	,57759
bydlení	1,00	100	38,8500	5,47238	,54724
	2,00	100	38,3900	4,69234	,46923
džs	1,00	100	285,0500	29,00936	2,90094
	2,00	100	282,5500	24,84675	2,48468
partner	1,00	100	**33,6800**	**6,74481**	,67448
	2,00	100	**39,4400**	**5,64312**	,56431

Příloha č.8 – analýza střední hodnoty dvouvýběrovým t-testem podle ročníků (SPSS)

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. 2-tailed	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
		Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower
zdraví	Equal variances assumed	,057	,812	,296	198	,768	,25000	,84523	-1,41681	1,91681
	Equal variances not assumed			,296	197,930	,768	,25000	,84523	-1,41682	1,91682
škola	Equal variances assumed	5,565	,019	2,452	198	,015	1,98000	,80748	,38763	3,57237
	Equal variances not assumed			**2,452**	**188,308**	**,015**	1,98000	,80748	,38712	3,57288
finance	Equal variances assumed	,835	,362	,448	198	,654	,34000	,75842	-1,15562	1,83562
	Equal variances not assumed			,448	196,893	,654	,34000	,75842	-1,15568	1,83568
vol_čas	Equal variances assumed	4,511	,035	1,574	198	,117	1,50000	,95322	-,37977	3,37977
	Equal variances not assumed			1,574	195,359	,117	1,50000	,95322	-,37993	3,37993
vl_osoba	Equal variances assumed	,169	,681	-,210	198	,834	-,19000	,90652	-1,97767	1,59767
	Equal variances not assumed			-,210	196,400	,834	-,19000	,90652	-1,97776	1,59776
sex	Equal variances assumed	2,584	,110	,338	198	,736	,31000	,91670	-1,49775	2,11775
	Equal variances not assumed			,338	196,844	,736	,31000	,91670	-1,49781	2,11781
přátelé	Equal variances assumed	5,425	,021	-,276	198	,783	-,22000	,79774	-1,79315	1,35315
	Equal variances not assumed			-,276	192,587	,783	-,22000	,79774	-1,79342	1,35342
bydlení	Equal variances assumed	9,550	,002	-1,000	198	,318	-,72000	,71979	-2,13944	,69944
	Equal variances not assumed			-1,000	180,576	,319	-,72000	,71979	-2,14029	,70029
džs	Equal variances assumed	,920	,339	,923	198	,357	3,52000	3,81550	-4,00423	11,04423
	Equal variances not assumed			,923	197,377	,357	3,52000	3,81550	-4,00438	11,04438
partner	Equal variances assumed	1,078	,300	-,082	198	,934	-,08000	,97000	-1,99286	1,83286
	Equal variances not assumed			-,082	197,918	,934	-,08000	,97000	-1,99287	1,83287

Příloha č.9 – analýza střední hodnoty dvouvýběrovým t-testem podle pohlaví (SPSS)

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. 2-tailed	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
		Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower	Upper	Lower
zdraví	Equal variances assumed	,530	,468	**2,810**	**198**	**,005**	2,33000	,82905	,69511	3,96489
	Equal variances not assumed			2,810	196,595	,005	2,33000	,82905	,69504	3,96496
škola	Equal variances assumed	,310	,578	-,122	198	,903	-,10000	,81962	-1,71631	1,51631
	Equal variances not assumed			-,122	197,263	,903	-,10000	,81962	-1,71635	1,51635
finance	Equal variances assumed	1,181	,278	**2,024**	**198**	**,044**	1,52000	,75108	,03886	3,00114
	Equal variances not assumed			2,024	194,947	,044	1,52000	,75108	,03871	3,00129
vol_čas	Equal variances assumed	,791	,375	-1,468	198	,144	-1,40000	,95399	-3,28129	,48129
	Equal variances not assumed			-1,468	195,092	,144	-1,40000	,95399	-3,28146	,48146
vl_osoba	Equal variances assumed	,373	,542	**2,268**	**198**	**,024**	2,03000	,89507	,26491	3,79509
	Equal variances not assumed			2,268	197,782	,024	2,03000	,89507	,26490	3,79510
sex	Equal variances assumed	2,095	,149	**-2,039**	**198**	**,043**	-1,85000	,90749	-3,63959	-,06041
	Equal variances not assumed			-2,039	197,400	,043	-1,85000	,90749	-3,63962	-,06038
přátelé	Equal variances assumed	,007	,932	-,451	198	,652	-,36000	,79748	-1,93264	1,21264
	Equal variances not assumed			-,451	197,523	,652	-,36000	,79748	-1,93267	1,21267
bydlení	Equal variances assumed	,719	,397	,638	198	,524	,46000	,72087	-,96156	1,88156
	Equal variances not assumed			,638	193,495	,524	,46000	,72087	-,96177	1,88177
džs	Equal variances assumed	,599	,440	,655	198	,514	2,50000	3,81956	-5,03224	10,03224
	Equal variances not assumed			,655	193,433	,514	2,50000	3,81956	-5,03333	10,03333
partner	Equal variances assumed	1,376	,242	**-6,550**	**198**	**,000**	-5,76000	,87942	-7,49423	-4,02577
	Equal variances not assumed			-6,550	192,020	,000	-5,76000	,87942	-7,49456	-4,02544

Příloha č.10 – výsledné výstupy zkoumaných skupin v dílčích grafech (Excel)

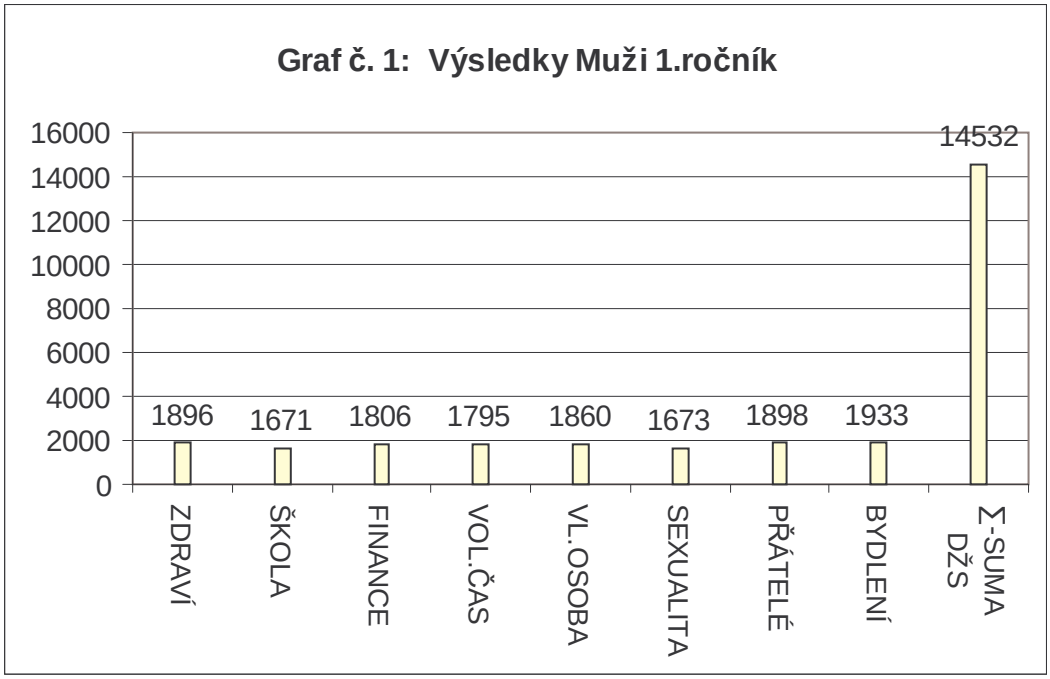

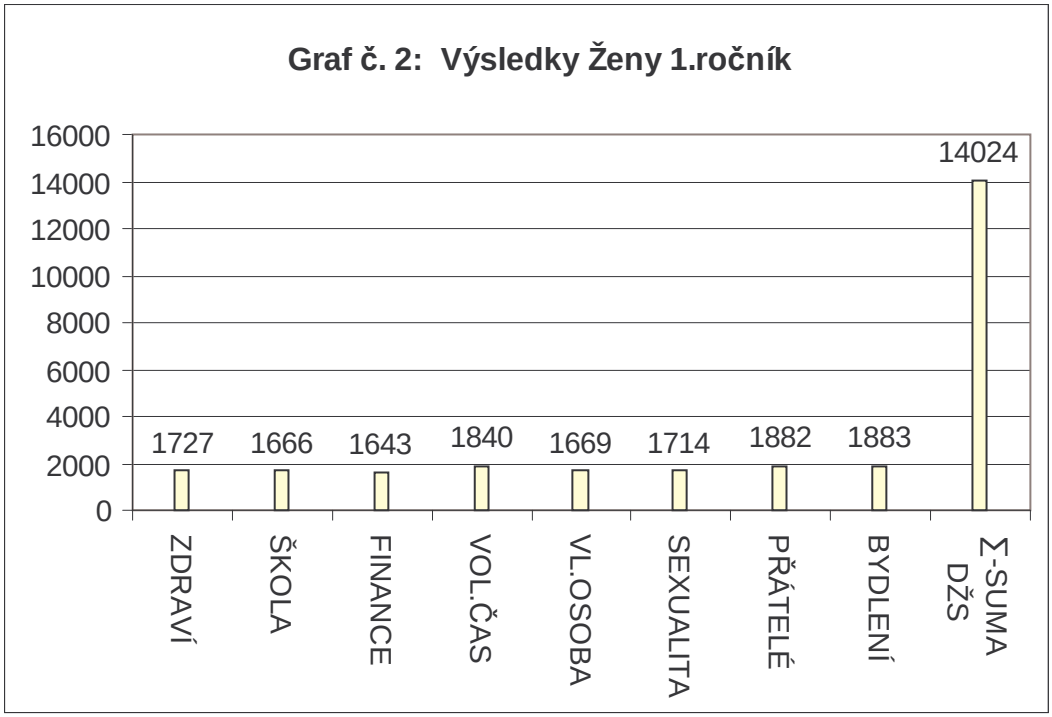

Graf č. 3: Výsledky Muži 3.ročník

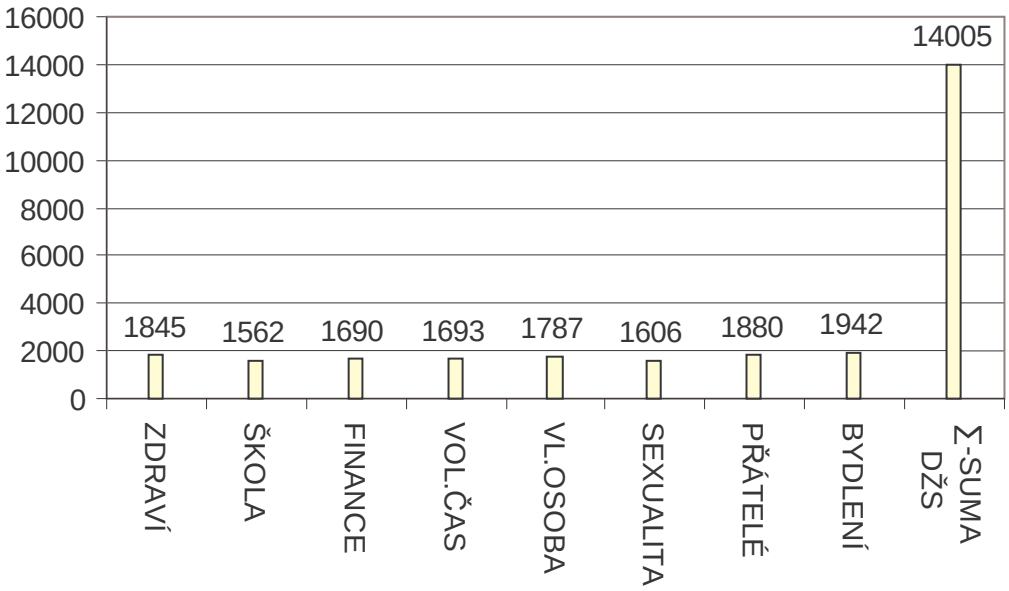

Graf č.4: Výsledky Ženy 3.ročník

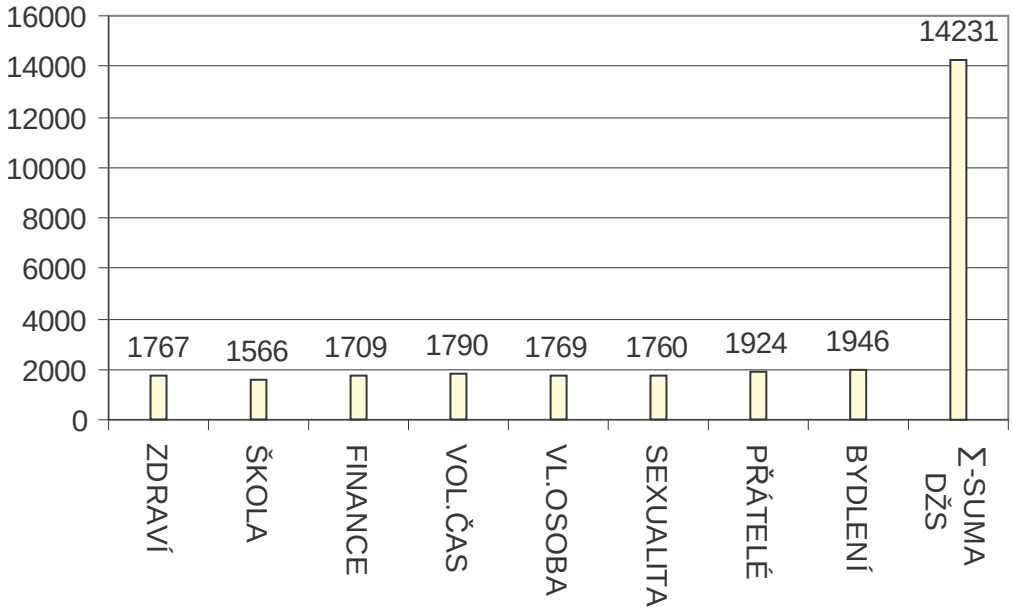

Příloha č.11 – Dotazník životní spokojenosti upraven pro výzkum (skenováno)

Zde Džs modifikováno v oblasti manželství a zaměstnání změnou na partnerství a škola.

DOTAZNÍK PRO GYMNÁZIUM

Dotazník životní spokojenosti

J. Fahrenberg, M. Myrtek, J. Schumacher, E. Brähler

Zaškrtněte prosím u každého z tvrzení na následujících stranách vždy to číslo, které nejvíce odpovídá vaší spokojenosti ve vztahu k danému tvrzení.

Příklad: .	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
S počasím jsem ...				X			

Pokud tedy – jako v tomto případě – nejste s počasím ani spokojen(a), ani nespokojen(a), zaškrtněte prosím ④.
U každého tvrzení zaškrtávejte prosím pouze jedno políčko.

ZDRAVÍ	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
Se svým tělesným zdravotním stavem jsem...							
Se svou duševní kondicí jsem...							
Se svou tělesnou kondicí jsem...							
Se svou duševní výkonností jsem...							
Se svou obranyschopností proti nemoci jsem...							
Když myslím na to, jak často mám bolesti, jsem...							
Když myslím na to, jak často jsem až dosud byl(a) nemocný(á), jsem ...							

ŠKOLA - STUDIUM - PRÁCE	① velmi spokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
Se svým postavením v ročníku / ve třídě jsem...							
Když myslím na to, jak jistá je moje budoucnost v zaměstnání, jsem...							
S úspěchy, které mám ve studiu, jsem...							
S možnostmi postupu, které mám ve skupině jsem...							
S atmosférou ve škole jsem...							
Co se týká mých studijních povinností a zátěže, jsem...							
S pestrostí, kterou mi nabízí výuka, jsem...							

FINANČNÍ SITUACE	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
Se svým příjmem / platem jsem...							
S tím, co vlastním, jsem...							
Se svým životním standardem jsem...							
S hmotným zajištěním své existence jsem...							
Se svými budoucími možnostmi výdělku jsem...							
S možnostmi, které mohu vzhledem ke své finanční situaci nabídnout své rodině, jsem...							
Se svým budoucím očekávaným (finančním) zajištěním ve stáří jsem...							

VOLNÝ ČAS	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
S délkou své každoroční dovolené jsem...							
S množstvím svého volného času po práci a o víkendech jsem...							
S kvalitou odpočinku, který mi přináší dovolená, jsem...							
S kvalitou odpočinku, který mi přináší volný čas po práci a víkendy, jsem...							
S množstvím času, který mám k dispozici pro své koníčky, jsem...							
S časem, který mohu věnovat blízkým osobám, jsem...							
S pestrostí svého volného času jsem...							

PARTNERTSVÍ - MANŽELSTVÍ (Vyplňte prosím pouze pokud máte stálého partnera / partnerku)	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
S požadavky, které na mne klade mé manželství / partnerství, jsem...							
S našimi společnými aktivitami jsem...							
S upřímností a otevřeností svého partnera / partnerky jsem...							
S pochopením, které má pro mne můj partner / partnerka, jsem...							
S něžností a náklonností, kterou mi můj partner / partnerka projevuje, jsem...							
S bezpečím, které mi poskytuje můj partner / partnerka, jsem...							
S ochotou pomoci, kterou mi projevuje můj partner / partnerka, jsem...							

VLASTNÍ OSOBA	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
Se svými schopnostmi a dovednostmi jsem…							
Se způsobem, jak jsem až doposud žil, jsem…							
Se svým vnějším vzhledem jsem…							
Se svým sebevědomím a sebejistotou jsem…							
Se svým charakterem (povahou) jsem…							
Se svou vitalitou (tzn. s radostí ze života a životní energií) jsem…							
Když myslím na to, jak vycházím s ostatními lidmi, jsem…							

SEXUALITA	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
Se svou tělesnou přitažlivostí jsem…							
Se svou sexuální výkonností jsem…							
S častostí svých sexuálních kontaktů jsem…							
S tím, jak často se mi můj partner / má partnerka tělesně věnuje (dotýká se mne, hladí mne), jsem…							
Se svými sexuálními reakcemi jsem…							
Když myslím na to, jak otevřeně mohu mluvit o sexuální oblasti, jsem…							
Když myslím na to, jak se k sobě s partnerem v sexualitě hodíme, jsem…							

PŘÁTELÉ - ZNÁMÍ - PŘÍBUZNÍ	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
Když myslím na okruh svých přátel a známých, jsem…							
S kontaktem se svými příbuznými jsem…							
S kontaktem se svými sousedy jsem…							
S pomocí a podporou, kterou mi poskytují přátelé a známí, jsem…							
Se svými veřejnými a spolkovými aktivitami jsem…							
Se svou společenskou angažovaností jsem…							
Když myslím na to, jak často se dostanu mezi lidi, jsem…							

BYDLENÍ	① velmi nespokojen(a)	② nespokojen(a)	③ spíše nespokojen(a)	④ ani spokojen(a) ani nespokojen(a)	⑤ spíše spokojen(a)	⑥ spokojen(a)	⑦ velmi spokojen(a)
S velikostí svého bytu jsem…							
Se stavem svého bytu jsem…							
S výdaji za svůj byt (nájem, příp. splátky) jsem…							
S polohou svého bytu jsem…							
S dosažitelností dopravních prostředků jsem…							
Když myslím na míru zátěže hlukem, jsem ve svém bytě…							
Se standardem svého bytu jsem…							

DĚKUJEME VÁM ZA UPŘÍMNOU A OCHOTNOU SPOLUPRÁCI.

Příloha č.12 – Vybrané metody získávání dat v přehledu nástrojů

LSI-A = Life Satisfaction Index A

SWLS = Satisfaction With Life Scale

LSQ-32 = Life Satisfaction Questionnaire

Za účelem stanovení metodologického rámce ohledně Dotazníku životní spokojenosti zmíníme několik vybraných dotazníků. Dotazníkových metod vznikala a vzniká stále široká škála s rozdílnou kvalitou a dle zaměření orientovaných od zachycení celkové životní spokojenosti až po aplikaci dotazníků pro zjišťování respektive měření spokojenosti ve specifických oblastech zdravotní kondice či pracovních aktivitách, s častým faktorově analytickým validizováním. Shrnutí s komplexnějším přehledem podává kupříkladu Bullinger(1991), Fuhrer(1994) či Westhoff(1993) podle Fahrenberga at al. (2001). Vcelku opět platí, že konstrukty jsou definovány nepřesně a podle měřených aspektů vznikají zacílené měřící nástroje. Uvádíme některé z nich:

LSI-A = Life Satisfaction Index A , (Neugarten, Havighurst, Tobin, 1961), byl přímo zkonstruován pro část starší dospělé populace. Skládá se ze dvanácti položek pozitivních a z osmi negativních. Jejich faktorová struktura ze šetření na amerických souborech zahrnuje tyto faktory: optimistická nálada/afektivní komponenta, užívání života a pozitivní orientace do budoucna/afektivní a kognitivní komponenty, kongruence mezi požadovanými a dosaženými cíli/kognitivní komponenta dotazníku.

SWLS = Satisfaction With Life Scale, (Diener, Emmons, Larsen, Griffin, 1985), má pět položek ke změření celkové spokojenosti se životem, tyto položky jsou sedmistupňové s odstupňováním od naprosto neodpovídající až po velmi výstižné, veškeré položky dotazníku jsou syceny jedním faktorem s náboji mezi 0,61 a 0,84 a 66 % vysvětlené variance. Navíc dospělí staršího věku taktéž vyplnili dotazník LSI-A a mezi oběma dotazníky vyšla korelace r = 0,81. U studentského výběru činila test-retestová reliabilita r = 0,84 pro interval čtyř týdnů a kromě sebeposuzování dotazníkem SWLS posuzovali studenty také kolegové a rodinní příslušníci s výslednými korelacemi: sebeposouzení – posouzení kolegy r = 0,55, sebeposouzení – posouzení rodinnými příslušníky r = 0,57 a posouzení kolegy – rodinnými příslušníky r = 0,54.

LSQ-32 = Life Satisfaction Questionnaire, (Carlsson, Hamrin, 1996), je speciálně zaměřen

jako nástroj na měření pacientů s rakovinou, skládá se ze dvaatřiceti položek ke zodpovídání na sedmistupňové škále Metoda byla valorizována na výzkumu celkem 362 pacientek s diagnostikovanou rakovinou prsu, provedená faktorová analýza dospěla při 64 % vysvětlené variance k následujícím škálám:

1.kvalita rodinných vztahů např. emocionální spokojenost,

2.tělesné symptomy např. poruchy spánku či chuti k jídlu,

3.socioekonomické poměry např.situace finanční či ohledně bydlení,

4.kvalita denních aktivit např. zájmy a radosti,

5.následky nemoci např. snížená výkonnost či zvýšená únava,

6.kvalita vztahu k blízkým přátelům např. emoční pestrost. Vnitřní konzistence škál (Cronbachova alfa) činí 0,68 (faktor 3) až 0,90 (faktor 2). Obdobně se prezentují nástroje postihující spokojenost se životem u chronicky nemocných lidí ve specifických skupinách podle typu onemocnění (Fahrenberg, 2001).

Příloha č.13

Life - Satisfaction Questionnaire

Škály DŽS - Dotazníku Životní Spokojenosti

ZDR = zdraví – **Health** - vysokou hodnotu v této škále dosahují osoby spokojené se svým zdravotním stavem, duševní a tělesnou kondicí, celkovou výkonností, a odolností proti bolestem a nemocem. Spokojenost se zdravím ve stáří zřetelně klesá, ženy obdobně jako osoby s nižším vzděláním a příjmem vyjadřují tendenci k nižší spokojenosti. Nejvyšší korelace bývají mezi zdravím a spokojeností s vlastní osobou a sexualitou. Při nízké spokojenosti se zdravím jsou uváděny obecné a speciální tělesné obtíže, zvýšená emocionalita, základní depresivní ladění, nízká sociální rezonance čili menší přitažlivost, neoblíbenost, neschopnost se prosadit, pak nízká sociální potence čili nespolečenskost, ostýchavost, menší obětavost a konečně i více interpersonálních konfliktů v okruhu sociálně-psychologické problematiky.

PAZ = práce a zaměstnání – **Job and Profession** - vysokou škálovou hodnotou se vykazují osoby spokojené se svou pozicí v zaměstnání, škole, s pracovními úspěchy a možnostmi vzestupu, pozitivně se zde hodnotí jistota profesionální budoucnosti, firemní atmosféra a klima, spokojenost s úrovní požadavků a zátěže i pestrosti činností v zaměstnání. Pohoda bývá relativně vyšší u mladších osob, mužů, skupin s vyšším příjmem, u stabilních neubývá s věkem. Nejvyšší interkorelace je se spokojeností s finanční situací a s vlastní osobou, naopak při nízké spokojenosti s prací a zaměstnáním se často objevují stížnosti na tělesné obtíže a aktuálně zhoršený zdravotní stav, dále potom nižší sociální rezonance a potence i převažující depresivní základní ladění.

FIN = finanční situace – **Finances** - osoby s vysokou hodnotou v této škále považují svůj příjem, výši majetku a svůj životní standard za uspokojivý, což taktéž platí pro zajištění existence, možnosti výdělku v budoucnu a zajištění ve stáří, odpovídá také spokojenostis finančními možnostmi rodiny. Nejvyšší interkorelace jsou s prací a povoláním a s bydlením, ekonomická spokojenost s vyšším věkem narůstá, celkově v západních zemích a u osob žijících mimo velké města a osob s konfesními vazbami dosahuje spokojenost vyšších hodnot. Spokojenost s finanční situací se vyznačuje nejvyšší komunalitou faktorové analýzy škál v tomto dotazníku a nejvyšším

podílem na společné varianci položek. Spokojenost s financemi vykazuje stejně jako volný čas a bydlení nejnižší souvislosti s osobnostními škálami. Poněkud vyšší jsou korelace s politickými postoji a nezaměstnaností, přičemž zřetelná souvislost bývá s preferencí politických stran.

VLC = volný čas – **Leisure** - vysoká škálová hodnota je u osob spokojených jak s kvalitou tak délkou svého volného času či dovolené, obdobně je tomu u osob majících čas pro dispozici svých koníčků a pro blízké osoby, jakož i celkovou volnočasovou pestrost. Spokojenost s volným časem narůstá s věkem, výraznější je u osob žijících mimo velkoměsta a u skupin s vyššími příjmy. S osobnostními škálami existují pouze nízké souvislosti, nejvyšší z celkově spíše nižších interkorelací je s oblastmi finanční situace a potom přátelé, příbuzní a známí.

MAN = manželství a partnerství – **Spoust/Partner** - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou v partnerském respektive manželském soužití spokojeny s požadavky i společnými aktivitami, otevřeností druhého, pochopením, něžnostmi, bezpečím a ochotou pomáhat. Bývá výraznější u mužů nežli u žen, spokojenost v partnerském soužití u osob ženatých

a vdaných narozdíl od osob rozvedených a ovdovělých bývá vyšší, stejně jako u osob s vyššími příjmy a u osob nežijících v hektickém velkoměstě, nejvyšší interkorelace se zřetelnými pohlavními rozdíly zde existují se spokojeností se sexualitou, s dětmi a s vlastní osobou, ve faktorové analýze měly položky druhý nejvyšší podíl na společné varianci a tato škála měla třetí nejvyšší komunalitu ze všech deseti uváděných škál, při nižší spokojenosti s manželstvím či partnerským životem je udáváno více tělesných obtíží, spíše depresivní základní ladění a nízká sociální rezonance a potence, celkově více interpersonálních problémů a prožívané odmítání ze strany vlastních rodičů.

DET = vztah k vlastním dětem – **Children** - osoby s vyššími hodnotami hodnotí vztahy k vlastním dětem celkově pozitivně a uvažují nad tím, jak s dětmi vycházejí, jak prožívají radosti společně s dětmi, jak děti prospívají ve škole a v zaměstnání. Současně také uvažují o své námaze a nákladech na děti, jedná se též o spokojenost se svým rodičovským vlivem na děti, se společnými aktivitami a kterak si jich děti cení a považují. Více je spokojenost vyjádřena u žen a mladších osob, u osob žijících mimo nároky velkoměsta a u vyšší příjmové skupiny, nejvyšší interkorelace bývají zde se škálou manželství a partnerství, vlastní osoba a přátelé-známí-příbuzní. Při nízké spokojenosti se vztahem k vlastním dětem je udáváno více tělesných obtíží, nižší

sociální rezonance plus potence, prožívané odmítání vlastními rodiči a rovněž více interpersonálních problémů. Pozn.: Tato škála nebyla u našeho vzorku respondentů použita.

VLO = vlastní osoba – **Self** - osoby s vysokou škálovou hodnotou jsou spokojeny s mnoha aspekty své osoby jako se svým vzhledem, charakterem, svými schopnostmi, vitalitou a sebevědomím, náleží sem také hodnocení způsobu života i vycházení s jinými lidmi. Spokojenost s vlastní osobou bývá vyšší u mužů a zejména mladších, taktéž u osob žijících v partnerském vztahu, dále u osob s vyššími příjmy a rovněž osob trvale nežijících ve velkoměstě. Navíc má tato škála druhou nejvyšší komunalitu a nejvyšší korelační koeficienty s celkovou životní spokojeností, současně nejvyšší celková variance je s oblastmi zdraví, manželský a partnerský život, známí a příbuzní, přátelé, na druhé straně při nízké spokojenosti s vlastní osobou je zmiňováno více tělesných obtíží, depresivní ladění, nízká sociální rezonance a potence, nízká propustnost, odmítání vlastními rodiči a relativně vyšší souvislosti s interpersonálními problémy u osob.

SEX = sexualita – **Sexuality** - osoby s vysokou škálovou hodnotou si pozitivně hodnotí fyzickou atraktivitu a jsou spokojeny se sexuální výkonností, kontakty a reaktivitou. Škála zahrnuje možnosti otevřené komunikace v této oblasti života a obecnou partnerskou harmonii, spokojenost je vyšší u mužů, především mladších, dále u osob žijících v manželství či partnerství a výraznější také u osob s vyššími příjmy. P ři čtvrté nejvyšší komunalitě mezi deseti životními oblastmi existují zde nejvyšší interkorelace s vlastní osobou, manželským a partnerským soužitím a také zdravím, naopak při nízké spokojenosti v sexuální oblasti jsou udávány tělesné obtíže a aktuálně horší zdravotní stav včetně omezení, dále základní depresivní ladění, nižší sociální rezonance a potence i propustnost, bývá udáváno více interpersonálních problémů, avšak méně zřetelné jsou zde souvislosti s prožívaným výchovným stylem rodičů.

PZP = přátelé, známí a příbuzní – **Friends and Relativies** - vysoká škálová hodnota představuje spokojenost osob se svými sociálními vztahy. Zahrnující celý okruh přátel a známých, příbuzenstva i sousedské kontakty. Pozitivně jsou hodnoceny sociální aktivity, četnost styků a sociální podpora i společenská angažovanost. Taková spokojenost je vyšší u mladší věkové skupiny, dále je vyšší u ženatých a vdaných osob než u osob svobodných, pak bývá vyšší u osob s vyššími příjmy, nežijících ve velkých městech a s konfesními vazbami. Nejvyšší interkorelace jsou se spokojeností s vlastní osobou, manželstvím a partnerstvím, financemi a bydlením. Nízká spokojenost ukazuje na výskyt více tělesných obtíží, depresivního ladění, nízké sociální rezonance a potence a nízké propustnosti, podobně jako u nespokojenosti s vlastní osobou a vlastními dětmi se

zmiňuje vztah k prožívanému výchovnému stylu rodičů a k širší interpersonální problematice.

BYD = bydlení – **Home** - vysoká testová hodnota je u osob spokojených se svými bytovými podmínkami, což znamená s velikostí, stavem a polohou bytu, s dostupností dopravy, s hlukovou zátěží, obecnými standardy bydlení a s tím spojenými náklady. Vyšší spokojenost s položkou bydlení přibývá s rostoucím věkem a bývá vyšší u osob v těsném partnerském vztahu a u vyšší příjmové skupiny, dále u osob žijících mimo městská centra a s konfesními vazbami, nejvyšší interkorelace jsou se škálou finanční situace a přátelé, známí, příbuzní a vlastní osoba. Oblast bydlení rovněž vykazuje jen relativně nepatrné souvislosti s rysy osobnosti zkoumaných osob.

SUM = celková životní spokojenost – **General Life Satisfaction** - zde jsou osoby s vysokou škálovou hodnotou nadprůměrně spokojeny v mnohých oblastech života, což se samozřejmě dotýká jejich zdraví, finanční situace, volného času, vlastní osoby, sexuality, skupiny přátel, známých a příbuzných i standardu bydlení. Jednotlivé oblasti se mohou vzájemně kompenzovat, navíc oblasti práce a povolání, manželství a partnerství i vztah k vlastním dětem byly ponechány stranou a mnohých osob se netýkají. Lze uzavřít prokázanou skutečnost, že celková životní spokojenost je relativně vyšší u mladších osob a u osob ženatých či vdaných, než rozvedených a ovdovělých. Obecně je vyšší u osob žijících v partnerském vztahu, u skupin s vyššími příjmy a dále u osob s konfesní vazbou a nežijících ve městě, přičemž faktorovou analýzou lze vymezit dvě větší komponenty a to konkrétně zdraví a rodina a také životní standard.

Citováno ohledně výše popsaných škál LSQ (Fahrenberg et al., 2001).